

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ

ΚΕΝΤΡΟΥ ΔΙΑΦΥΛΑΞΗΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

ΑΡΙΘΜ. ΕΓΚΡΙΣΕΩΝ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ 473/1984, 1166/1986, 400/1990

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ - ΔΙΟΙΚΗΤΗΡΙΟ

ΤΗΛ. 261-111, 261-102

ΕΞ. ΕΠΕΙΓΟΝ

Θεσσαλονίκη, 19 Μαΐου 2000

Αρ. Πρωτ. 1036

Προς τον

Κον Χρήστο Πάχτα,

Υφυπουργό Εθνικής Οικονομίας

Κοιν. : Ως πίνακα αποδεκτών

ΘΕΜΑ: Χρηματοδότηση έργων στο Άγιον Όρος από το Γ' Κ.Π.Σ. (Πρόγραμμα «ΑΘΩΣ»)

(σχετ. η 1220/5-4-2000 απόφαση του Υφ/γού Εθνικής Οικονομίας)

Κύριε Υπουργέ,

Αναφερόμενοι στην πιο πάνω σχετική απόφαση για τη χρηματοδότηση των **Αναστηλωτικών Έργων του Αγίου Όρους από το Γ' Κ.Π.Σ.** με ποσό 25.050.000.000 δρχ. για τη διετία 2000-2001 και στη διαφαινόμενη παράκαμψη του Κε.Δ.Α.Κ., θέτουμε υπ' όψη σας τα εξής:

Οι εργαζόμενοι στο «**Κέντρο Διαφύλαξης Αγιορειτικής Κληρονομιάς**» (Κε.Δ.Α.Κ.) με αυταπάρνηση ανταπεξερχόμενοι στις τόσες αντιξοότητες και ιδιαιτερότητες του Αγίου Όρους με τις πενιχρές αποδοχές του δημόσιου λειτουργού, με την εμπειρία και τη γνώση του χώρου που αποκτήσαμε, αποτελούμε το όργανο της Πολιτείας που εγγυάται την αποτελεσματική προστασία των μοναδικών αξιών του Αγίου Όρους και διασφαλίζει την αδιάβλητη διαχείριση του Δημόσιου Χρήματος. Το Κε.Δ.Α.Κ. στα δεκαεννιά χρόνια λειτουργίας του απορρόφησε σημαντικά κονδύλια και παρήγαγε αθόρυβα και με υπευθυνότητα ένα μεγάλο έργο, που πρόσφατα μέρος του εκτέθηκε προσελκύοντας το ενδιαφέρον και τα επαινετικά σχόλια του κοινού, των ειδημόνων, αλλά και του ίδιου του Προέδρου της Δημοκρατίας.

Επικροτούμε την απόφαση της Πολιτείας να χρηματοδοτήσει το Άγιον Όρος με κονδύλια πέραν του Π.Δ.Ε., με στόχο να συνεχιστεί η διάσωση της πολύτιμης και μοναδικής Αγιορειτικής Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς.

Εκφράζουμε την Εκπληξή μας για τον παραγκωνισμό του Κε.Δ.Α.Κ. από το σχεδιασμό και τη διαχείριση του Προγράμματος «ΑΘΩΣ», μολοντί αυτός ο φορέας έχει ρόλο συντονιστικό και ευχέρεια χειρισμών, καθώς (σύμφωνα με το Ν. 1198/81) συγκεντρώνει για την περιοχή του Αγίου Όρους τις αρμοδιότητες των Υπουργείων ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε., Πολιτισμού και Γεωργίας. Αυτές οι θεσμοθετημένες αρμοδιότητες καθιστούν το Κε.Δ.Α.Κ. το μόνο κατάλληλο φορέα για τη διεκπεραίωση ενός τέτοιου Προγράμματος, που άλλωστε αποτελεί και το σκοπό της ίδρυσής του.

Ανησυχούμε, γιατί αν δεν αξιοποιηθεί η οργανωτική δομή και η πολύτιμη γνώση και εμπειρία του ικανού και εξειδικευμένου επιστημονικού δυναμικού του Κε.Δ.Α.Κ. στα πλαίσια του Προγράμματος «ΑΘΩΣ», μπαίνει σε κίνδυνο η τύχη της Πολιτιστικής Κληρονομιάς του Αγίου Όρους, που ως Αναστηλωτικό Έργο απαιτεί ειδικούς χειρισμούς, ιδιαίτερα δε υπό την πίεση απορρόφησης τόσο μεγάλων κονδυλίων.

Αναρωτιόμαστε αν ο νεοσύστατος και άπειρος «Μηχανισμός Εφαρμογής» (όπως αναφέρεται στη σχετική απόφαση), που πρόκειται να λειτουργήσει παράλληλα με το Κε.Δ.Α.Κ., θα μπορέσει ν' ανταποκριθεί στις απαιτήσεις ενός τέτοιου ρόλου.

Διερωτόμαστε ποια διαδικασία θα διασφαλίσει τη διαχείριση των μοναδικών αξιών του Αγίου Όρους και του δημόσιου χρήματος από παράλληλους φορείς, όταν η Πολιτεία συγκέντρωσε στο Κε.Δ.Α.Κ. τις αρμοδιότητες πολλών φορέων ακριβώς για την αποφυγή ανάλογων εμπλοκών από συναρμοδιότητες.

Θεωρούμε ότι στην παρούσα συγκυρία το Κε.Δ.Α.Κ. θα πρέπει να αναβαθμιστεί ουσιαστικά, αντί της διαφαινόμενης πρόθεσης υποβάθμισής του και να αναλάβει τον ουσιαστικό και ενεργό ρόλο που του αναλογεί στο όλο εγχείρημα του Προγράμματος «ΑΘΩΣ».

Προτείνουμε, λοιπόν, να επανεξετάσετε και να αναθεωρήσετε τις όποιες αποφάσεις σας, στα πλαίσια της διαχείρισης του Γ'ΚΠ.Σ. για το Άγιο Όρος, που αμφισβητούν τα ισχύοντα σχετικά με το θεσμοθετημένο ρόλο του Κε.Δ.Α.Κ..

Πιστεύοντας ότι θα βρούμε σύμφωνους και συμπαραστάτες στις πρωτοβουλίες μας τόσο το Δ.Σ. του Κε.Δ.Α.Κ. όσο και την πολιτική ηγεσία του Υ.Μα.Θ.,

Δηλώνουμε ότι θα κινηθούμε για την προάσπιση των αυτονόητων δικαιών και των μελλοντικών προοπτικών του φορέα μας, όπως και για τη διασφάλιση της νομιμότητας στην όλη διαδικασία του σχεδιασμού και της υλοποίησης του Προγράμματος «ΑΘΩΣ».

Επειδή ένα τόσο σοβαρό θέμα όπως αντιλαμβάνεστε, κύριε Υπουργέ, δεν εξαντλείται δια της αλληλογραφίας, θα παρακαλούσαμε να μας δεχθείτε προσωπικά το συντομότερο δυνατό για μια εκτενέστατη αμοιβαία ενημέρωση.

Με εκτίμηση

Ο γεν. γραμματέας
Σ. Στεφάνου
Αρχιτέκτων- Αναστήλατης, Α' β.

Για το Δ.Σ.
Ο πρόεδρος
Θ. Κατσαρός
Αρχιτέκτων Μηχ/κός Α' β.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΠΟΔΕΚΤΩΝ

1. κ. Κωνσταντίνο Σημίτη, Πρωθυπουργό
2. κ. Γ. Παπαντωνίου, Υπουργό Εθνικής Οικονομίας
3. κ. Γ. Παπανδρέου, Υπουργό Εξωτερικών
4. κ. Κ. Λαλιώτη, Υπουργό Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων
5. κ. Γ. Πασχαλίδη, Υπουργό Μακεδονίας - Θράκης
6. κ. Γ. Μαγκριώτη, τ. Υπουργό Μακεδονίας - Θράκης
7. κ. Γ. Λυσαρίδη, Γενικό Γραμματέα Υ.Μα.Θ., Πρόεδρο του Δ.Σ. του Κε.Δ.Α.Κ.
8. κ. Γενικό Γραμματέα Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας
9. Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας / Τμήμα Κεντρικής Μακεδονίας
10. Ένωση Μηχανικών Δημοσίων Υπαλλήλων Διπλωματούχων Ανωτάτων Σχολών
11. Σύλλογο Αρχιτεκτόνων Θεσσαλονίκης
12. Ελληνική Εταιρία για την Προστασία του Περιβάλλοντος και της Πολιτιστικής Κληρονομιάς / Παράρτημα Θεσσαλονίκης. ✓

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ

ΚΕΝΤΡΟΥ ΔΙΑΦΥΛΑΞΗΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

ΑΡΙΘΜ. ΕΓΚΡΙΣΕΩΝ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ 473/1984, 1166/1986, 400/1990

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ - ΔΙΟΙΚΗΤΗΡΙΟ

ΤΗΛ. 261-111, 261-102

ΕΞ. ΕΠΕΙΓΟΝ

Θεσσαλονίκη, 19 Μαΐου 2000

Αρ. Πρωτ. 1036

Προς τον

Κον Χρήστο Πάχτα,

Υφυπουργό Εθνικής Οικονομίας

Κοιν. : Ως πίνακα αποδεκτών

ΘΕΜΑ: Χρηματοδότηση έργων στο Άγιον Όρος από το Γ' Κ.Π.Σ. (Πρόγραμμα «ΑΘΩΣ»)
(σχετ. η 1220/5-4-2000 απόφαση του Υφ'γού Εθνικής Οικονομίας)

Κύριε Υπουργέ,

Αναφερόμενοι στην πιο πάνω σχετική απόφαση για τη χρηματοδότηση των Αναστηλωτικών Έργων του Αγίου Όρους από το Γ' Κ.Π.Σ. με ποσό 25.050.000.000 δρχ. για τη διετία 2000-2001 και στη διαφαινόμενη παράκαμψη του Κε.Δ.Α.Κ., θέτουμε υπ' όψη σας τα εξής:

Οι εργαζόμενοι στο «Κέντρο Διαφυλάξεως Αγιορειτικής Κληρονομιάς» (Κε.Δ.Α.Κ.) με αυταπάρηση ανταπεξέρχονται στις τόσες αντιξοότητες και ιδιαιτερότητες του Αγίου Όρους με τις πενήχρες αποδοχές του δημόσιου λειτουργού, με την εμπειρία και τη γνώση του χώρου που αποκτήσαμε, αποτελούμε το όργανο της Πολιτείας που εγγυάται την αποτελεσματική προστασία των μοναδικών αξιών του Αγίου Όρους και διασφαλίζει την αδιάβλητη διαχείριση του Δημόσιου Χρήματος. Το Κε.Δ.Α.Κ. στα δεκαεννιά χρόνια λειτουργίας του απορρόφησε σημαντικά κονδύλια και παρήγαγε αθόρυβα και με υπευθυνότητα ένα μεγάλο έργο, που πρόσφατα μέρος του εκτέθηκε προσελκύοντας το ενδιαφέρον και τα επαινετικά σχόλια του κοινού, των ειδημόνων, αλλά και του ίδιου του Προέδρου της Δημοκρατίας.

Επικροτούμε την απόφαση της Πολιτείας να χρηματοδοτήσει το Άγιον Όρος με κονδύλια πέραν του Π.Δ.Ε., με στόχο να συνεχιστεί η διάσωση της πολύτιμης και μοναδικής Αγιορειτικής Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς.

Εκφράζουμε την Εκπληξή μας για τον παραγκωνισμό του Κε.Δ.Α.Κ. από το σχεδιασμό και τη διαχείριση του Προγράμματος «ΑΘΩΣ», μολονότι αυτός ο φορέας έχει ρόλο συντονιστικό και ευχέρεια χειρισμών, καθώς (σύμφωνα με το Ν. 1198/81) συγκεντρώνει για την περιοχή του Αγίου Όρους τις αρμοδιότητες των Υπουργείων Π.Ε.ΧΩ.Δ.Ε., Πολιτισμού και Γεωργίας. Αυτές οι θεσμοθετημένες αρμοδιότητες καθιστούν το Κε.Δ.Α.Κ. το μόνο κατάλληλο φορέα για τη διεκπεραίωση ενός τέτοιου Προγράμματος, που άλλωστε αποτελεί και το σκοπό της ίδρυσής του.

Ανησυχούμε, γιατί αν δεν αξιοποιηθεί η οργανωτική δομή και η πολύτιμη γνώση και εμπειρία του ικανού και εξειδικευμένου επιστημονικού δυναμικού του Κε.Δ.Α.Κ. στα πλαίσια του Προγράμματος «ΑΘΩΣ», μπαίνει σε κίνδυνο η τύχη της Πολιτιστικής Κληρονομιάς του Αγίου Όρους, που ως Αναστηλωτικό Έργο απαιτεί ειδικούς χειρισμούς, ιδιαίτερα δε υπό την πίεση απορρόφησης τόσο μεγάλων κονδυλίων.

Αναρωτιόμαστε αν ο νεοσύστατος και άπειρος «Μηχανισμός Εφαρμογής» (όπως αναφέρεται στη σχετική απόφαση), που πρόκειται να λειτουργήσει παράλληλα με το Κε.Δ.Α.Κ., θα μπορέσει ν' ανταποκριθεί στις απαιτήσεις ενός τέτοιου ρόλου.

Διερωτόμαστε ποια διαδικασία θα διασφαλίσει τη διαχείριση των μοναδικών αξιών του Αγίου Όρους και του δημόσιου χρήματος από παράλληλους φορείς, όταν η Πολιτεία συγκέντρωσε στο Κε.Δ.Α.Κ. τις αρμοδιότητες πολλών φορέων ακριβώς για την αποφυγή ανάλογων εμπλοκών από συναρμοδιότητες.

Θεωρούμε ότι στην παρούσα συγκυρία το Κε.Δ.Α.Κ. θα πρέπει να αναβαθμιστεί ουσιαστικά, αντί της διαφαινόμενης πρόθεσης υποβάθμισής του και να αναλάβει τον ουσιαστικό και ενεργό ρόλο που του αναλογεί στο όλο εγχείρημα του Προγράμματος «ΑΘΩΣ».

Προτείνουμε, λοιπόν, να επανεξετάσετε και να αναθεωρήσετε τις όποιες αποφάσεις σας, στα πλαίσια της διαχείρισης του Γ'ΚΠ.Σ. για το Άγιο Όρος, που αμφισβητούν τα ισχύοντα σχετικά με το θεσμοθετημένο ρόλο του Κε.Δ.Α.Κ..

Πιστεύοντας ότι θα βρούμε σύμφωνους και συμπαραστάτες στις πρωτοβουλίες μας τόσο το Δ.Σ. του Κε.Δ.Α.Κ. όσο και την πολιτική ηγεσία του Υ.Μα.Θ.,

Δηλώνουμε ότι θα κινηθούμε για την προάσπιση των αυτονόητων δικαιών και των μελλοντικών προοπτικών του φορέα μας, όπως και για τη διασφάλιση της νομιμότητας στην όλη διαδικασία του σχεδιασμού και της υλοποίησης του Προγράμματος «ΑΘΩΣ».

Επειδή ένα τόσο σοβαρό θέμα όπως αντιλαμβάνεστε, κύριε Υπουργέ, δεν εξαντλείται δια της αλληλογραφίας, θα παρακαλούσαμε να μας δεχθείτε προσωπικά το συντομότερο δυνατό για μια εκτενέστατη αμοιβαία ενημέρωση.

Με εκτίμηση

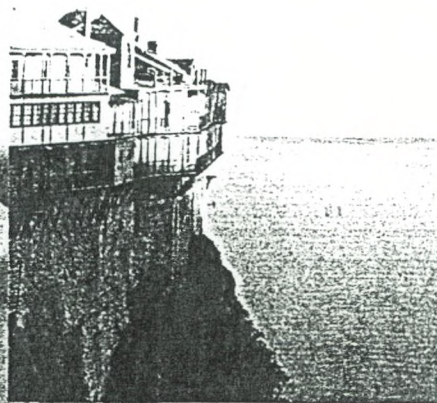
Για το Δ.Σ.
Ο γεν. γραμματέας
Ο πρόεδρος
Σ. Στεφάνου
Θ. Κατσαρός
Αρχιτέκτων- Αναστήλωτης Α.β.
Αρχιτέκτων Μηχ/κός Α.β.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΠΟΔΕΚΤΩΝ

1. κ. Κωνσταντίνο Σημίτη, Πρωθυπουργό
2. κ. Γ. Παπαντωνίου, Υπουργό Εθνικής Οικονομίας
3. κ. Γ. Παπανδρέου, Υπουργό Εξωτερικών
4. κ. Κ. Λαλιώτη, Υπουργό Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων
5. κ. Γ. Πασχαλίδη, Υπουργό Μακεδονίας - Θράκης
6. κ. Γ. Μαγκριώτη, τ. Υπουργό Μακεδονίας - Θράκης
7. κ. Γ. Λυσαρίδη, Γενικό Γραμματέα Υ.Μα.Θ., Πρόεδρο του Δ.Σ. του Κε.Δ.Α.Κ.
8. κ. Γενικό Γραμματέα Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας
9. Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας / Τμήμα Κεντρικής Μακεδονίας
10. Ένωση Μηχανικών Δημοσίων Υπαλλήλων Διπλωματούχων Ανωτάτων Σχολών
11. Σύλλογο Αρχιτεκτόνων Θεσσαλονίκης
12. Ελληνική Εταιρία για την Προστασία του Περιβάλλοντος και της Πολιτιστικής Κληρονομιάς / Παράρτημα Θεσσαλονίκης. ✓

Νικολάου ιερομονάχου

Ἄγιον Ὄρος

Το υψηλότερο
σημείο τῆς γῆς

ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΚΔΟΣΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ

ΠΑΛΗ ΜΕ ΤΑ «ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ» ΤΟΥ ΑΘΩΝΑ

ΤΟ ΔΙΑΣΤΗΜΑ ΑΥΤΟ, ΑΠΟ ΤΗΝ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ ΕΒΔΟΜΗΝΤΑ ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΑ, ΑΠΡΟΒΛΕΠΤΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΜΕΤΑΒΟΛΕΣ ΔΡΑΜΑΤΙΚΑ ΑΛΛΟΙΩΣΑΝ ΤΙΣ ΣΥΝΗΘΕΙΕΣ, ΤΙΣ ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ, ΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΉΘΗ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ ΜΑΣ, ΠΟΥ ΚΑΙΡΙΑ ΕΞΑΣΘΕΝΗΣΑΝ ΤΟΝ ΆΝΘΡΩΠΟ ΚΑΙ ΠΑΡΑΜΟΡΦΩΣΑΝ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΜΑΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ.

Η Ένταξη τῆς Ἑλλάδος στὴν Εὐρωπαϊκὴ Ἑνωσιὴ ἔδωσε τὴν ἱστορικὴ δυνατὸτητα ἀνοικοδομήσεως τῶν κατεστραμμένων καὶ ἐρειπωμένων κτηρίων, πού ἄλλως θὰ ἦταν πρακτικὰ ἀδύνατη. Συμπαρέσυρε ὅμως τὸ Ὅρος στὴν ὁρμὴ τῆς καὶ τὸ μετακίνησε ἀπὸ τὸν χῶρο τῆς ἱκανοποιήσεως τῶν βασικῶν ἀναγκῶν σ' αὐτὸν τῆς ἐπινοήσεως νέων μὴ ἀναγκαίων... ἀναγκῶν.

Ἡ μαζικὴ εἴσοδος στὶς μοναχικὲς τάξεις ἑνὸς πλήθους νέων μοναχῶν, μαζὶ μὲ τὴν σωτήρια ἀναζωογόνησή του, ἔφερε καὶ τὴν σημερινὴ ἀλλοίωσή του. Οἱ νέοι, ἀντὶ νὰ εἶναι τὸ πρὸς διαμόρφωσιν ὕλικὸ τοῦ Ὅρους, ἔγιναν ἡ διαμορφωτικὴ του μάζα. Ἦταν πιὸ πολλοί, πιὸ μορφωμένοι, πιὸ «ζωντανοί» ἀπὸ τοὺς παλιούς, πού κατέθεσαν ταπεινά τὰ ὅπλα τῆς ἐξουσίας καὶ μαζὶ μ' αὐτὰ παρέδωσαν τὰ κλειδιά τῆς ἀγιορείτικης παραδόσεως. Ἦταν ὅμως καὶ προϊόντα μιᾶς ἄλλης ἐποχῆς στὴν

προμοναχική τους ζωή. Χωρίς να τὸ θέλουν, κουβάλησαν ἀρκετὰ γνωρίσματα τοῦ παρακμάζοντος κόσμου καὶ τὰ φύτεψαν στὸ σῶμα τοῦ ἀδύναμου νὰ ἀμυνθεῖ Ὅρους, ποὺ προσπαθοῦσε νὰ ξαναπατήσει στὰ πόδια του.

Ἀλλὰ καὶ οἱ ἐπισκέπτες πλήθυναν. Ἐγιναν περισσότεροι ἀπὸ τοὺς μοναχοὺς. Ἡ ἀνάγκη τους γιὰ ψυχικὴ ξεκούραση καὶ ἐν πολλοῖς διασκέδαση καὶ ἐκτόνωση προξένησε τὸν πνευματικὸ κόπο τῶν μοναχῶν. Ἡ προσκυνηματικὴ διάθεση ἐπικίνδυνα λιγότεψε. Ἀπέκτησε περιηγητικὸ χαρακτήρα. Τὸ Ὅρος ὑποχρεώθηκε νὰ κινηθεῖ στὴν τροχιά τῶν ἔργων, τῆς πολυπραγμοσύνης, τῆς ἐξωστρέφειας, στὴν καλύτερη δὲ περίπτωση τῆς ἱεραποστολῆς καὶ τῆς φιλοξενίας. Ἡ προσευχὴ ἀναγκαστικὰ συρρικνώθηκε, ὅχι πάντοτε χρονικά, ἀλλὰ κυρίως ποιοτικά. Ἐπρεπε πλέον νὰ γίνεταί σὲ περιβάλλον μὴ ἡσυχίας, ἢ ὅποια ἀπὸ φυσικὴ κατὰστασι μετεξελίχθηκε σὲ ἀγωνιώδη ἐπιδίωξη.

Χωρὶς ἀμφιβολία, τὰ ἔργα ἀνοικοδομήσεως, οἱ χρηματικὲς ἐπιχορηγήσεις, ἡ διάνοιξη τῶν δρόμων, ἡ δημοσιότητα, ὁ διαρκῶς αὐξανόμενος ἀριθμὸς ἐπισκεπτῶν καὶ κυρίως ἡ πληθὺς καὶ τὸ μορφωτικὸ ἐπίπεδο τῶν νέων μοναχῶν διέσωσαν τὸ Ὅρος ἀπὸ τὴν ἀπειλὴ τοῦ ὑπαρκτικοῦ ἐκφυλισμοῦ καὶ τὴν λαγνεία τῶν κοσμικῶς κρατούντων, ποὺ βέβηλα ἀπέβλεπαν στὴν μουσειοποίηση καὶ οἰκονομικὴ ἐκμετάλλευσή του. Ἴσως χωρὶς ὅλα αὐτὰ τὸ Ὅρος σήμερα νὰ ἀποτελοῦσε μουσεῖο, τουριστικὸ χῶρο, ἐθνικὸ δρυμό, ἐταιρεία στὸ χρηματιστήριο, καὶ φυσικὰ ἱστορικὴ καὶ πνευματικὴ ἀνάμνηση. Δόξα τῷ Θεῷ, αὐτὸ δὲν ἔγινε.

Ἡ σωτήρια ἀναγέννησή του ὅμως τραυμάτισε βασικὰ πνευματικὰ του γνωρίσματα, ποὺ ἂν μὴ τί ἄλλο προξενοῦν τὴν

πιό λεπτή, τὴν πιό ἱερή, τὴν πιό βαθειά καὶ αὐθεντικὴ νοσταλγία. Τὸ καλὸ ἔχει αὐξηθεῖ στὸ Ὅρος. Τὸ κακὸ καὶ ἡ διαστροφή ἔχουν μειωθεῖ. Δὲν χωρεῖ καμμία ἀμφιβολία. Ἡ ποιότητα ὅμως τοῦ πνεύματος εἶναι ὑποβαθμισμένη. Κάτι ἔχει ἀλλάξει.

Ὅταν βλέπω τὸ κοπάδι τῶν αὐτοκινήτων τῶν μονῶν νὰ βόσκει στὸ λειβάδι τῆς Δάφνης, ὅταν ἀκούω γιὰ τὴν δυνατότητα μισθώσεως ταξί, ὅταν ἀντικρύζω τὰ μονοπάτια νὰ χορταριάζουν καὶ ὅλο καὶ κινούργιοι δρόμοι νὰ σφάζουν τὸ ἀγνὸ Ἀθωνικὸ σῶμα, διερωτῶμαι ἂν ὑπάρχει μεγαλύτερη προσβολὴ πρὸς τὴν ἀσκητικὴ ταυτότητα τοῦ Ὅρους ἀπὸ τὴν ἐπικράτηση μιᾶς πρακτικῆς λογικῆς, ὅπου ἡ κατὰκτηση καὶ ὁ στόχος ἐπιτυγχάνεται δίχως τὸ σφιχταγκάλισμα τοῦ ἰδρώτα, δίχως τὴν ὠριμότητα τῆς περίσκεψης, δίχως τὸ βαθὺ χάραγμα τοῦ κόπου. Ἐτσι ὁ προσκυνητής, μπαίνοντας στὸ Ὅρος, ἔχει ἤδη βγεῖ ἔξω ἀπὸ τὸ πνεῦμα του. Ἐπισκέπτεται τὰ βουνά του καὶ χάνει τὶς κορυφές του. Πλησιάζει τὰ μοναστήρια του καὶ ἀποξενώνεται ἀπὸ τὴν χάρι τους. Ζεῖ τὸ μοναχικὸ θέαμα καὶ δὲν «πληροφορεῖται» τὸ ἀσκητικὸ βίωμα.

Τὸ περπάτημα στὸ Ὅρος, τὸ ἴδρωμα, ὁ κόπος, τὸ σταδιακὸ πλησίασμα, ὁ ὑπολογισμὸς καὶ ἡ σκέψη γιὰ τὸ ἐγχεῖρημα σιγὰ σιγὰ πῆγαν στὴν ἄκρη. Ἐτσι καταργήθηκε ὁ διάλογος μὲ τὴν φύση του, καταστράφηκε τὸ τίμημα τοῦ προσκυνηματος, μεταστράφηκε ἡ λογικὴ τῆς προσωπικῆς μετοχῆς στὴν ζωὴ του ἀπὸ κάτι γιὰ τὸ ὁποῖο προσπαθεῖς σὲ κάτι ποὺ εὐκολα καὶ πρόχειρα σοῦ προσφέρεται, μετατράπηκε τὸ προσκύνημα σὲ περιήγηση καὶ κατήντησε τὸ Ἅγιον Ὅρος πνευματικὸ φαστφουντάδικο.

ΠΑΛΗ ΜΕ
ΤΑ «ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ»
ΤΟΥ ΑΘΩΝΑ

Καθόμουν με δύο προϊσταμένους στο γραφείο μιᾶς μονῆς. Ὁ ἓνας νεώτερος, ὁ ἄλλος μεγαλύτερος. Σὲ λίγο χτύπησε τὴν πόρτα καὶ μπῆκε κάποιος μοναχός — ξένος τὴν καταγωγή — ποὺ ζοῦσε ἐρημικὰ καὶ ἤσυχα σὲ ἀρκετὴ ἀπόσταση ἀπὸ τὸ μοναστήρι. Μὲ περισσὴ ἀπλότητα καὶ ἀφέλεια συνάμα μᾶς ἔδειξε τὸν ὑπερσύγχρονο ἀδιάβροχο ἐξοπλισμό του ποὺ τοῦ ἔστειλε παλιός του φίλος ἀπὸ τὸ ἐξωτερικό. "Ἐνα μακρὸ ἀδιάβροχο μὲ εἰδικὴ προσαρμογὴ προνοοῦσε καὶ γιὰ τὸ σακκίδιο στὴν πλάτη. Τὸ παντελόνι καὶ τὰ παπούτσια, κατασκευασμένα ἀπὸ σύγχρονα ὕλικά, μᾶς διαβεβαίωνε πὼς δὲν ἐπέτρεπαν καμμία σταγὼνα νεροῦ νὰ τὸν ἐνοχλήσει, ἔστω κι ἂν τὸ χιόνι ἦταν παραπάνω ἀπὸ ἓνα μέτρο. Περιχαρὴς ποὺ μὲ τόση ἐπιτυχία ἀντιμετωπίζει πλέον τὶς ἀδυσώπητες ἐπιθέσεις τῆς φύσης πῆρε τὴν εὐχὴ τοῦ μεγαλύτερου καὶ ἀναχώρησε.

Γυρίζει ὁ νεώτερος καὶ χαμογελαστὰ μοῦ λέει:

— Αὐτοὶ εἶναι οἱ ἀσκητὲς τοῦ 21ου αἰῶνος.

Ἀπαντᾷ μὲ σοβαρότητα καὶ διακριτικὴ σύνεση ὁ πρεσβύτερος:

— Καὶ ὅμως ὁ ἄνθρωπος νὰ εἶσαι βέβαιος πὼς ζεῖ μὲ βία καὶ συνέπεια τὴν μοναχικὴ ζωὴ του. Μὲ τὰ δεδομένα τῆς ἀγωγῆς του καὶ τῆς ἐποχῆς κάνει κάτι ἀξιοθαύμαστο.

Ἐγὼ σιώπησα. Καὶ οἱ δύο εἶχαν δίκιο. Πράγματι ἡ ἀσκητικὴ εἰκόνα τοῦ μοναχοῦ ἦταν παράξενη, ἀλλὰ καὶ ὁ ἀγώνας του ὄχι εὐκαταφρόνητος. Ἀπλῶς τὰ δεδομένα τῆς ἐποχῆς φαίνεται πὼς εἶναι λίγο ἀλλοιωμένα στὴν ποιότητά τους. Ὅταν ὁ ἀσκητὴς προστατεύεται ἀπὸ τὴν φύση, τὴν πρώτη σύμμαχό του, καὶ ἀσφαλίζεται ἀπὸ τὶς ἐπιθέσεις της, ὅταν ἡ τεχνολογικὴ

ἀσπίδα τῶν ἐπεξεργασμένων ὑλικῶν τοῦ χαρίζει σιγουριά καὶ ἱκανοποίηση, τότε ἀναπόφευκτα τὸ περιεχόμενο τοῦ ἀσκητικοῦ βιώματος ποιοτικά μεταβάλλεται καὶ ὁ ὅρος «ἀσκησις» ἀποκτᾷ ἔννοια καὶ σημασία ἀρκετὰ διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν ἀρχικὴ του.

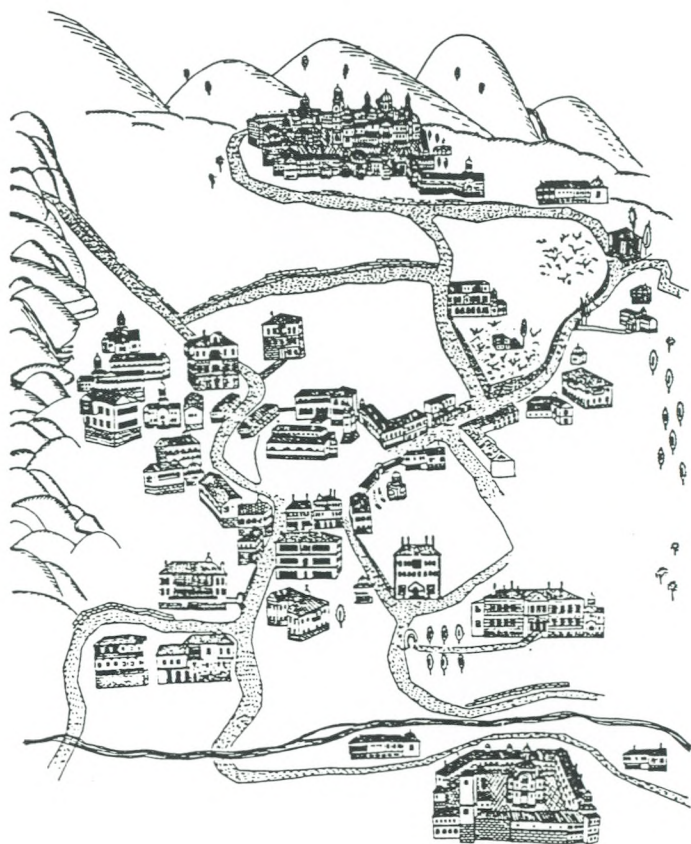
Στὸ παλιὸ Ὅρος μποροῦσε νὰ συνυπάρχει ὁ συνδυασμὸς τοῦ ὑπὲρ φύσιν μὲ τὴν ἀνεπιθύμητη ἔκπληξη τῆς διαστροφῆς καὶ τοῦ παρὰ φύσιν· ἡ συγκίνηση τοῦ θαύματος μὲ τὴν ἀποκαρδίωση τοῦ σκανδάλου· ὁ ἅγιος νὰ συγκατοικεῖ μὲ τὰ ἀπόβλητα τῆς ράθυμης δυσωδίας· τὸ ἀσύλληπτο ἀσκητικὸ μεγαλεῖο ἀνεμπόδιστο νὰ συμφύεται μὲ τὰ ἀγκάθια τῆς ἀπαράδεκτης ἀνθρώπινης μικρότητος. Τὸ σημερινὸ Ὅρος τῆς ὀρθογραφίας, τῆς ἐπιδιωκόμενης συμμετρίας, τοῦ ἀπαρέγκλιτου προγράμματος, τοῦ ὑπομνηματισμένου τυπικοῦ, τῆς ἐπιτηδευμένης εἰκόνας, τῆς ἀπόλυτης χρωματικῆς ἰσορροπίας δὲν ἔχει ἀποθέματα ἀντοχῆς γιὰ τέτοιες δοκιμασίες· θυσιάζει στὴν ἀνάγκη τῆς «πνευματικῆς» ἀσφαλείας του τὸ ἐνδεχόμενο τῆς συνάντησης τοῦ Θεοῦ μέσα ἀπὸ τὰ ὑπέρλογα ρίσκα.

Ἡ ἀνάγκη τῆς σωστῆς καὶ συμμορφωμένης πίστεως συμπιέζει τὴν αὐθεντικότητα τῆς λαϊκῆς εὐσέβειας. Ἡ πίστη τοῦ βιβλίου καὶ τῶν «θεολόγων» ἀντικαθιστᾷ τὸ βίωμα τῆς καρδιᾶς καὶ τὴν πνοὴ τῆς θεολογίας. Τὸ Ὅρος τοῦ ἀπρόβλεπτου δίνει τὴν σκυτάλη στὸ Ὅρος τοῦ μέτρου. Τὸ Ὅρος τῆς ἀνάλατης καὶ ἀνεπιτήδευτης ἀπλότητος παραχωρεῖ τὴν θέση του στὸ Ὅρος τῆς ἀτσαλάκωτης φιγούρας. Τὸ Ὅρος τῆς ἀλήθειας τὸ διαδέχεται τὸ Ὅρος τῆς καρυκευμένης πραγματικότητας. Τὸ Ὅρος τῶν ἀκροτήτων ὑποχωρεῖ μπροστὰ στὸ Ὅρος τοῦ... μέσου ὅρου.

ΠΑΛΗ ΜΕ
ΤΑ «ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ»
ΤΟΥ ΑΘΩΝΑ

18.1.2001

Ανοικοδόμηση στο Άγιο Όρος

Σχηματική παράσταση των Καρυών από τον Π. Μυλωνά

Ο ΣΑΘ με έγγραφό του αναφέρεται στην ανοικοδόμηση επί των βραχονησίδων Δρένια, που αποτελούν το θαλάσσιο όριο του Αγίου Όρους και την αλλοίωση του τοπίου ιδιαίτερου φυσικού κάλλους της ευρύτερης περιοχής. Ο Σύλλογος αναφέρει ότι ερευνώντας το σοβαρό αυτό πρόβλημα που παρουσιάστηκε στην ευαίσθητη περιοχή των ορίων του Αγίου Όρους που η Ουνέσκο έχει συμπεριλάβει στον κατάλογό της ως Μνημείο Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς επισημαίνει τα εξής:

1. Οι πρώτες μονές που δημιουργήθηκαν στη χερσόνησο του Άθω είχαν αναπτυχθεί στη σημερινή έκταση από την οριογραμμή μέχρι το ύψος της Τρυπητής. Η περιοχή σήμερα είναι διάσπαρτη από ερείπια μονών και άλλων μνημείων που έχουν χαρακτηριστεί διατηρητέα από το ΥΠΠΟ.

2. Από τις αρχές της δεκαετίας του '90 είχε διαπιστωθεί η ανάγκη λήψης μέτρων προστασίας της ευρύτερης περιοχής των ορίων του Αγίου Όρους από αυθαίρετες κα-

τασκευές και από τη μη συμβατή μορφολογία νέων κατοικιών με μεταμοντέρνες, νεοκλασικές, νησιώτικες κ.λπ. αναφορές, οι οποίες αλλοιώνουν το φυσικό περιβάλλον, συνέχεια του ορεινού όγκου του Αγίου Όρους.

3. Μετά από το χαρακτηρισμό της ευρύτερης περιοχής του Αγίου Όρους ως τοπίου ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, όπως αυτή καθορίστηκε από την οριογραμμή του Αγίου Όρους μέχρι τα διοικητικά όρια του Δήμου Ιερισσού, συμπεριλαμβανομένων των νησίδων Δρένια και της Αμμουλιανής, εκπονήθηκε η μελέτη ΖΟΕ από τη ΔΙΠΕΧΩ Κ.Μ. με στόχο την προστασία της προ των πυλών του Αγίου Όρους περιοχής.

Η μελέτη αυτή δεν νομοθετήθηκε, προφανώς για να «ικανοποιηθούν» τοπικά συμφέροντα από την κεντρική εξουσία, με αποτέλεσμα να «ευνοηθούν» οι καταστροφικές συνέπειες από τις ανεξέλεγκτες επεμβάσεις στο φυσικό περιβάλλον. Οι διαπιστώσεις αυτές καταγράφονται και σε πρακτικά της

β'θμιας ΕΠΑΕ, μετά από αυτοψίες της στην περιοχή.

4. Η πρόσφατη έκδοση οικοδομικής άδειας για την ανοικοδόμηση επί των βραχονησίδων Δρένια προκαλεί εύλογες απορίες για την τακτική φορέων του Δημοσίου να αγνοούν τις υποχρεώσεις του κράτους ως προς τη διαφύλαξη του ιερού χώρου του Αγίου Όρους.

Η Δ/ση Πολιτισμού του ΥΜΑΘ, συναρμόδιος φορέας για την προστασία του τοπίου ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, δεν έχει ως γνωστόν εγκρίνει την μελέτη για την έκδοση της οικοδομικής άδειας και ζήτησε την ανάκλησή της.

5. Ο ΣΑΘ με έκκλησή του ενημερώθηκε ότι το ΥΠΕΧΩΔΕ, αντί να προβεί στη θεσμοθέτηση της προτεινόμενης Ζώνης Οικιστικού Ελέγχου, που αφορούσε στην προστασία της ευρύτερης περιοχής του Αγίου Όρους, πρόσφατα την αντικατέστησε με μια Ζώνη προστασίας περιορισμένου πλάτους (800-1.500 μ.) στα όρια του Αγίου Όρους η οποία κρίνεται επιεικώς ανεπαρκής.

Ο ΣΑΘ καταλήγει καταγγέλλοντας την ολιγωρία του ΥΠΕΧΩΔΕ ως προς τη θεσμοθέτηση της ΖΟΕ της οποίας η απουσία εγκυμονεί κινδύνους για ανεπανόρθωτη βλάβη στον ιερό χώρο του Αγίου Όρους και συνγορεύει στη σύσταση επιτροπής ελέγχου της διαμορφωθείσας κατάστασης στην οποία θεωρεί αναγκαία και τη συμμετοχή των φορέων των αρχιτεκτόνων.

GUNITE
ΙΔΡ.: 1979

Τηλ.: 010
9951641-3
kokkinos@concrepairs.gr

Χ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ
ΔΙΠΛΩΜ. ΠΟΛ. ΜΗΧ. Ε.Μ.Π.

ΡΗΤΙΝΕΝΕΣΕΙΣ
ΤΣΙΜΕΝΤΕΝΕΣΕΙΣ
ΑΝΘΡΑΚΟΗΜΑΤΑ
ΕΛΑΣΜΑΤΑ

**Ενέσεις
Κοπή Μπετόν**

Προς την Εκτελεστική Επιτροπή και το Συμβούλιο Αρχιτεκτονικής
Κληρονομιάς της Ελληνικής Εταιρείας

Θέμα: Πρόταση συζήτησης και ενεργειών προς την κατεύθυνση της ακύρωσης και αναστολής εκτέλεσης της υπ. αρ. 14/2002 οικοδομικής αδείας στην περιβαλλοντικά πολιτιστικά και εθνικά ευαίσθητη περιοχή των συνόρων του Αγ. Όρους.

Στην Διοικούσα Επιτροπή του Παραρτήματος Θεσσαλονίκης μας κοινοποιήθηκε καταγγελία μηχανικών για την δόμηση – αλλοίωση και καταστροφή του ευαίσθητα περιβαλλοντικά πολιτιστικά και εθνικά χώρου των συνόρων του Αγ. Όρους και ειδικότερα των βραχονησίδων Δρένια που αποτελούν το θαλάσσιο σύνορο της μοναστικής πολιτείας και εμπίπτουν σε περιοχή που έχει χαρακτηριστεί από την UNESCO ως αγαθό παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς και από το Υπουργείο Μακεδονίας – Θράκης ως τοπίο ιδιαίτερου φυσικού κάλλους. (υπ. αρ. 1964/10-12-91 απόφαση Υπουργού Μακεδονίας – Θράκης. ΦΕΚ 11Δ'/1992.

Διερευνώντας το θέμα αυτό στην συνεδρίαση της 14-11-2002 διαπιστώσαμε τα εξής:

1. Από τις αρχές της δεκαετίας του 90 διαπιστώθηκε από την Ελληνική Πολιτεία η ανάγκη λήψης μέτρων προστασίας για την ευρύτερη περιοχή των συνόρων του Αγ. Όρους, όπου διαπιστώθηκε ένταση ανθρωπίνων δραστηριοτήτων που αλλοίωναν τον χαρακτήρα προστασίας της περιοχής (αυθαίρετα, αλλοιώσεις ακτών, τοπίων, κατασκευές ασύμβατες με τον χαρακτήρα της περιοχής).
2. Μετά τον χαρακτηρισμό της ευρύτερης περιοχής ως τοπίου ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, για την προστασία της συντάχθηκε από την Δ/ση Περιβάλλοντος Χωροταξίας Κ. Μακεδονίας μελέτη Ζώνης Οικιστικού Ελέγχου η οποία από τα μέσα της δεκαετίας του 90 βρίσκεται στο Υπουργείο ΠΕΧΩΔΕ (Δ/ση Χωροταξίας). Η μελέτη αυτή δεν θεσμοθετήθηκε μέχρι σήμερα όπως και οι ειδικές χωροταξικές

μελέτες με αποτέλεσμα να υπάρχει σημαντικό κενό στην προστασία των συνόρων Αγ. Όρους.

3. Για την προστασία της οριογραμμής των συνόρων (χερσαία σύνορα και θαλάσσιο μέτωπο συμπεριλαμβανομένων των βραχονησίδων Δρένια) εκδόθηκαν αναστολές οικοδομικών εργασιών από το ΥΠΕΧΩΔΕ για να προφυλαχθεί η περιοχή μέχρι την έκδοση σχετικού Πρ. Δγτος.
4. Κατά περίεργο τρόπο και παρά την αντίθετη γνώμη του αρμόδιου για την προστασία της περιοχής Υπουργείου Μακεδονίας – Θράκης (Δ/νση πολιτισμού) όπως προκύπτει και από την συνημμένη αλληλογραφία στο κενό των 10 ημερών που μεσολάβησαν ανάμεσα στην τελευταία αναστολή και την δημοσίευση του Πρ. Δγτος προστασίας Πρ. Δγμα 4-4-2002 ΦΕΚ 326Δ'/202) εκδόθηκε η υπ. αρ. 14/2002 Ο.Α. από το Πολεοδομικό Γραφείο Αρναίας Ν. Χαλκιδικής η οποία περιλαμβάνει την ανοικοδόμηση μεγάλου μεγέθους κατασκευών στην βραχονησίδα Άρτεμη.

Η υλοποίηση της αδείας αυτής θα έχει καταστροφικές συνέπειες στην προστασία φυσικών – πολιτιστικών αγαθών που προστατεύονται από διεθνείς συμβάσεις (UNESCO) και την Ελληνική Πολιτεία και μας βρίσκει αντίθετους.

Μετά τα παραπάνω παρακαλούμε για την συζήτηση και προώθηση του θέματος από το Συμβούλιο Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς με τον χαρακτήρα του κατεπείγοντος ώστε να υπάρξει δυνατότητα έγκαιρης κατάθεσης προσφυγής στο συμβούλιο της Επικρατείας (Ε' Τμήμα) για την ακύρωση και αναστολή εκτέλεσης της υπ. αρ. 14/2002 οικ. αδείας Πολεοδομικού Γραφείου Αρναίας Ν. Χαλκιδικής.

Για το θέμα αυτό έχει ήδη εκφράσει απόψεις – διαμαρτυρία ο Σύλλογος Αρχιτεκτόνων Θεσσαλονίκης(με το αρ. Πρ. 844 της 12-11-2002) συμφωνώντας με τις θέσεις της Διοικούσας Επιτροπής του Παραρτήματος Θεσσαλονίκης

ΕΘΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΡΕΥΝΩΝ
Ινστιτούτο Βυζαντινών Ερευνών

1 ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟ ΣΗΜΕΡΑ 1

ΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΜΟΝΑΧΙΣΜΟΥ

9ος - 20ος ΑΙΩΝΕΣ

Πρακτικά του Διεθνούς Συμποσίου που διοργανώθηκε στα πλαίσια του Προγράμματος «Οι δρόμοι του ορθόδοξου μοναχισμού: Πορευθέντες μάθετε»

Θεσσαλονίκη, 28 Σεπτεμβρίου - 2 Οκτωβρίου 1994

Συμβούλιο της Ευρώπης, Πολιτιστικές Διαδρομές

Διεύθυνση Μορφωτικών Υποθέσεων
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

ΑΘΗΝΑ 1996

ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΑΝΑΣΤΗΛΩΣΗ ΤΗΣ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑΚΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ ΣΤΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Η μοναστηριακή αρχιτεκτονική περιλαμβάνει πολλά είδη κτιρίων, ορισμένα από τα οποία, όπως είναι φυσικό, σχετίζονται άμεσα με τα αντίστοιχά τους που υπήρχαν κατά το παρελθόν στους οικισμούς και την ύπαιθρο (ναοί, οχυρωματικά έργα, κτίρια κατοικίας, παραγωγής και αποθήκευσης αγαθών), άλλα όμως είναι ειδικά κτίρια, όπως οι τράπεζες, οι φιάλες κ.λπ. Αν εξαιρέσουμε τους ναούς, κτίρια κατ' εξοχήν μνημειακά και φορτισμένα με ιδεολογικό περιεχόμενο, που η αναγκαιότητα της μελέτης τους έχει από καιρό καταξιωθεί στην Ιστορία της Αρχιτεκτονικής, οι υπόλοιπες κατηγορίες είναι πολύ λίγο μελετημένες ως τώρα, ενώ τα κτίρια που εξυπηρετούσαν την καθημερινή ζωή, αντιμετωπίζονται πολλές φορές σαν επουσιώδη και οι ερευνητές αντιπαρέρχονται την ιστορική τους αξιολόγηση¹. Παρ' όλα αυτά, τα μοναστικά συγκροτήματα που είχαν μια συνεχή ζωή επί σειρά αιώνων, διασώζουν συχνά μια πυκνή στρωματογραφία κτιρίων και υπολειμμάτων κατασκευών, που περιλαμβάνει πολύ ενδιαφέροντα στοιχεία και για τις ταπεινότερες κατηγορίες κτιρίων, από εποχές παλιές, πριν από το 18ο αιώνα, απ' όπου το αντίστοιχο υλικό της κοσμικής αρχιτεκτονικής σήμερα σπανίζει.

Κάνοντας μια σύντομη εισαγωγή στο θέμα μας, που είναι η προστασία και η αναστήλωση των συγκροτημάτων, δεν είναι βέβαια δυνατόν να επιχειρήσουμε ούτε καν μια στοιχειώδη παρουσίαση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς των μοναστηριών της Μακεδονίας, ακόμη περισσότερο, καθώς σ' αυτήν περιλαμβάνεται και ο τεράστιος κτιριακός πλούτος του Αγίου Όρους, το οποίο για χίλια και πλέον χρόνια αποτελεί ένα εξαιρετικό πνευματικό και

1. Βασικό παραμένει το έργο του Α. Κ. Ορλάνδου, *Μοναστηριακή Αρχιτεκτονική*, Αθήνα 1926 (β' έκδοση 1958). Για τη γενικότερη κατάσταση της έρευνας της μοναστηριακής αρχιτεκτονικής, βλ. π.χ. Χ. Μπούρα, «Εκκλησίες στην Ελλάδα μετά την Άλωση», Συλλογή βιβλιογραφίας, Αθήνα 1987, σελ. 8-16.

καλλιτεχνικό κέντρο του Ορθόδοξου κόσμου². Η ακτινοβολία της αρχιτεκτονικής του Αγίου Όρους υπήρξε ιδιαίτερα σημαντική σε πολλούς τομείς, και σήμερα ένα από τα πιο ξεκάθαρα παραδείγματα γι' αυτήν είναι η μεγάλη εξάπλωση (γεωγραφική και χρονική) που είχε ο τύπος του επιβλητικού αγιορειτικού καθολικού ναού, ο γνωστός ως «αθωνικός τύπος»³. Θα αναφερθούμε όμως, πολύ σύντομα, σε κάποια θέματα των ερευνών μας, που είναι ενδεικτικά της σημασίας του ιστορικού περιεχομένου της μοναστηριακής αρχιτεκτονικής στο χώρο της Μακεδονίας.

Πρέπει να τονίσουμε εξ αρχής ότι η συστηματική έρευνα των κτιριακών συγκροτημάτων είναι δυνατόν να αποκαλύψει με λεπτομέρειες την οικοδομική τους ιστορία. Σε σχετικές έρευνες που έγιναν σε μονές του Αγίου Όρους (π.χ. Χελανδαρίου⁴ και Μεγίστης Λαύρας⁵), το σωζόμενο υλικό παρουσιάζεται ιδιαίτερα πλούσιο και συχνά φτάνει ως τις παλιότερες εποχές των συγκροτημάτων. Ανάλογο περιεχόμενο φαίνεται ότι διασώζεται (αν και σε μικρότερο ποσοστό) και σε άλλα παλιά συγκροτήματα της Μακεδονίας όπως π.χ. στις μονές Τιμίου Προδρόμου Σερρών, Αγίου Διονυσίου Ολύμπου, Κλεισούρας κ.λπ. Ειδικότερα στη Μεγίστη Λαύρα σημειώνουμε το συγκρότημα του παλιού ηγουμενείου-σκευοφυλακείου, όπου, μέσα στην κύρια οικοδομική φάση (του 16ου αιώνα) ενσωματώνονται υπολείμματα από δύο τουλάχιστον βυζαντινές φάσεις, στις οποίες περιλαμβάνεται και ένας μικρός κτιριακός όγκος, που κατά πάσα πιθανότητα ανήκε στο «κελλίον» όπου έμενε ο όσιος Αθανάσιος ο Αθωνίτης λίγο πριν κτίσει το μοναστήρι, το 963. Ιδιαίτερη σημασία έχει επίσης η αναγνώριση πολλών μοναστηριακών κτιρίων κατοικίας και βοηθητικών χρήσεων, ή υπολειμμάτων τους, που χρονολογούνται στην πρώιμη τουρκοκρατία, χοντρικά από το έτος 1500 ως το 1700, μια περίοδο για την οποία, όπως είπαμε, ελάχιστα γνωρίζουμε σχετικά με την κατοικία και τις ταπεινότερες κατασκευές της κοσμικής αρχιτεκτονικής⁶. Τα κτίρια αναγνω-

2. Βλ. πρόχειρα Π. Α. Θεοχαρίδη, «Μοναστηριακή Αρχιτεκτονική», *Η Νεώτερη και Σύγχρονη Μακεδονία*, έκδ. Παπαζήση - Παρατηρητής (χωρίς χρόνο έκδοσης), τόμ. Α', σελ. 184-195.

3. Χ. Μπούρα, «Η εκκλησιαστική αρχιτεκτονική στην Ελλάδα μετά την Άλωση», *Αρχιτεκτονικά θέματα* 3 (1969), σελ. 164-172.

4. P. L. Theocharides, «The Byzantine Fortified Enclosure of the Monastery of Chelandariou», *Hilandarski Zbornik* 7 (1989), σελ. 59-70.

5. Π. Α. Θεοχαρίδη, «Παρατηρήσεις σε παλιές οικοδομικές φάσεις της Μεγίστης Λαύρας (10ος-16ος αι.): το ηγουμενείο-σκευοφυλάκειο και η "κόρδα του Αγίου Αθανασίου"», *Δέκατο τρίτο Συμπόσιο Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής Αρχαιολογίας και Τέχνης. Πρόγραμμα και περιλήψεις εισηγήσεων και ανακοινώσεων*, Αθήνα 1993, σελ. 10-11.

6. *Ελληνική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική*, τόμ. Η', Αθήνα 1991, σελ. 253-276.

ρίστηκαν στο 'Άγιον Όρος, υπάρχουν όμως ενδείξεις ότι κάποια ανάλογα στοιχεία σώζονται και σε άλλες μονές, π.χ. στον Πρόδρομο Σερρών⁷ και την Αγία Αναστασία της Χαλκιδικής⁸.

Ερχόμενοι τώρα στο θέμα της ανακοίνωσής μας, επισημαίνουμε ότι τη σύγχρονη έννοια της προστασίας της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς⁹ συνθέτουν τρία πράγματα μαζί:

α) η αναγνώριση, μελέτη και αξιολόγηση του ιστορικού αντικειμένου που αποτελούν τα παλιά κτίρια, και η κατανόηση και κατάταξή του στα πλαίσια της Ιστορίας της Αρχιτεκτονικής·

β) η στερέωση και η διατήρηση των παλιών κτιρίων στο μέγιστο δυνατό βαθμό αυθεντικότητας των υλικών τους·

γ) η ένταξη και η προσαρμογή των παλιών κτιρίων στη σύγχρονη ζωή.

Οι περισσότερες επεμβάσεις που γίνονται σήμερα στα μοναστήρια εξυπηρετούν, παρ' όλα αυτά, το τρίτο συνήθως αίτημα μονάχα.

Πρώτα απ' όλα, η μοναστηριακή αρχιτεκτονική είναι ελάχιστα μελετημένη, όπως ήδη αναφέραμε, αν εξαιρέσουμε τους ναούς. Ούτε έχουν συνταχθεί ακόμη συστηματικά αρχεία μνημείων, και κατά συνέπεια, εξακολουθούμε, ακόμη και σήμερα, να μην γνωρίζουμε τόσο τον ακριβή αριθμό των μνημείων, όσο και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τη σημασία του σωζόμενου κτιριακού υλικού. Το ίδιο ισχύει και για το 'Άγιον Όρος, παρ' όλη την εξαιρετική σημασία που έχει αυτός ο χώρος για τη μελέτη και την κατανόηση της βυζαντινής και της μεταβυζαντινής αρχιτεκτονικής.

Από την άλλη μεριά, οι αναστηλωτικές επεμβάσεις που γίνονταν κατά το παρελθόν και ως 25 περίπου χρόνια πριν, ήταν ελάχιστες και είχαν συνήθως αποσπασματικό χαρακτήρα. Η ελλιπής, τότε, στελέχωση της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας και τα περιορισμένα οικονομικά μέσα της δεν επέτρεπαν μεγαλύτερα προγράμματα. Κάποια μεμονωμένα έργα μεγαλύτερης κλίμακας, που είχαν γίνει κυρίως στο 'Άγιον Όρος, αφορούσαν την ανακατασκευή πτερύγων που είχαν καταστραφεί από πυρκαγιά και εκτελέστηκαν με ιδιαίτερα

7. Ό.π., σελ. 260, σημ. 21.

8. Π. Α. Θεοχαρίδη, «Πρώτη προσέγγιση στην οικοδομική ιστορία της μονής Αγίας Αναστασίας», *Ε' Επιστημονική Συνάντηση: Το Αρχαιολογικό Έργο στη Μακεδονία και Θράκη, Θεσσαλονίκη 12-15 Φεβρουαρίου 1992*.

9. Για το σύγχρονο προβληματισμό και τις σχετικές αντιλήψεις βλ. Γ. Π. Καραδέδου, «Ιστορία και εξέλιξη της προστασίας Μνημείων και Συνόλων», *Προστασία Μνημείων και Συνόλων*, τεύχ. 2, Θεσσαλονίκη 1984, σελ. 35-71. Επίσης, βλ. πρόχειρα Ι. Κνιθάκη, «Οι διεθνείς αρχές των αναστηλώσεων σήμερα», *Αρχιτεκτονικά θέματα* 9 (1975), σελ. 104-108.

δραστικό τρόπο (ανακατασκευή του εσωτερικού των κτιρίων με σκελετό από μπετόν), σύμφωνα με τις τότε κρατούσες αντιλήψεις. Με τη σταδιακή όμως επάνδρωση της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας με αρχιτέκτονες, η Πολιτεία άρχισε να δείχνει έμπρακτο ενδιαφέρον για την αναστήλωση, σαν ένα επιστημονικό έργο με ιδιαίτερες απαιτήσεις και μεθοδολογία, παράλληλα όμως άρχισε και η διάσπαση της ευθύνης προστασίας της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς σε διαφορετικούς φορείς, ανάμεσα, δηλαδή, στο Υπουργείο Πολιτισμού (όπου ανήκει η Αρχαιολογική Υπηρεσία), το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Χωροταξίας, που έχει σήμερα την ευθύνη πολλών παλαιών οικισμών, και το Κέντρο Διαφύλαξης Αγιορειτικής Κληρονομιάς (Κε.Δ.Α.Κ.), που ανήκει στο Υπουργείο Μακεδονίας-Θράκης και έχει την ευθύνη για το 'Άγιον Όρος.

Ένας άλλος παράγοντας, που δεν επέτρεψε ως τώρα την ουσιαστική μελέτη και προστασία της μοναστηριακής αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, είναι μεθοδολογικής φύσης. Στην πλειοψηφία των επεμβάσεων εφαρμόζεται ένα μοντέλο ενεργειών που προέρχεται από τα συνήθη τεχνικά και αρχιτεκτονικά έργα, γίνεται, δηλαδή, μια μελέτη και στη συνέχεια το έργο εγκρίνεται και εκτελείται με εφαρμογή της μελέτης. Αυτό το μοντέλο όμως παρουσιάζει, σε σχέση με την αναστήλωση, ένα σημαντικό κενό. Στα έργα της αναστήλωσης είναι απαραίτητο ένα ενδιάμεσο στάδιο, ερευνητικό, που απαιτεί επεμβάσεις πάνω στον κτιριακό οργανισμό με στόχο την πλήρη και λεπτομερειακή αναγνώριση των στοιχείων του¹⁰. Τα συμπεράσματα αυτού του σταδίου οδηγούν συχνά σε επανεκτίμηση των δεδομένων και των προτάσεων της αρχικής μελέτης. Αυτό το ενδιάμεσο, διερευνητικό στάδιο, έχει εφαρμοστεί τα τελευταία χρόνια στην αναστήλωση των μνημείων της Θεσσαλονίκης¹¹, αλλά δεν βρίσκει πάντα εφαρμογή σε άλλα κτίρια που θεωρούνται δευτερεύοντα.

Στα μοναστήρια της Μακεδονίας, που υπάγονται στην ευθύνη του Υπουργείου Πολιτισμού, δεν έχουν γίνει ως τώρα σημαντικά έργα αναστήλωσης, και οι λόγοι είναι πολλοί. Τα περισσότερα από τα μοναστήρια αυτά είναι είτε έρημα ή έχουν ελάχιστους μοναχούς, και συνεπώς δεν υπάρχει η ανάλογη πίεση από πλευράς του χρήστη. Από την άλλη μεριά, είναι δύσκολο να

10. Π. Α. Θεοχαρίδη, «Αρχαιολογική Τεκμηρίωση των τοπικών στερεωτικών επεμβάσεων σε κτιριακά συγκροτήματα με άγνωστη οικοδομική ιστορία. Η επέμβαση στο μαγειρείο της μονής Δοχειαρίου Αγίου Όρους», *Συντήρηση και Αναβίωση Παραδοσιακών Κτιρίων και Συνόλων*, ΤΕΕ/Τμήμα Μηχανικής, Θεσσαλονίκη 1982, σελ. 183-209.

11. Για την αναστήλωση των μνημείων της Θεσσαλονίκης βλ. τους τόμους: *Η αναστήλωση των βυζαντινών και μεταβυζαντινών μνημείων στη Θεσσαλονίκη*, Αθήνα 1985 (έκδ. ΤΑΠΑ), και *Αναστηλώσεις βυζαντινών και μεταβυζαντινών μνημείων (Πρακτικά του Διεθνούς Συμποσίου Θεσσαλονίκης, 11-13 Δεκεμβρίου 1985)*, Θεσσαλονίκη 1986.

ξεκινήσουν αυτεπάγγελτα μεγάλα προγράμματα και μελέτες, καθώς είναι πολύ λίγοι οι αρχιτέκτονες που στελεχώνουν τις αρμόδιες υπηρεσίες, και πολύ φτωχός ο ετήσιος προϋπολογισμός τους. Μόλις τα τελευταία χρόνια έγινε δυνατή η ένταξη κάποιων έργων στα Κοινοτικά προγράμματα χρηματοδότησης, ή στις επιχορηγήσεις από το ΛΟΤΤΟ, και άρχισαν να συντάσσονται οι μελέτες τους¹².

Τα λίγα έργα που γίνονται είναι, τις περισσότερες φορές, συντηρήσεις στεγών και στερεώσεις τοίχων ή και κάποιων μετοχιακών πύργων στη Χαλκιδική, και εκτελούνται με αυτεπιστασία των αρμοδίων υπηρεσιών ή των μονών. Αναφέρουμε ενδεικτικά κάποια παραδείγματα από τη μονή Τιμίου Προδρόμου Σερρών, που είναι ένα από τα μεγαλύτερα και πολυανθρωπότερα σήμερα μοναστήρια της Μακεδονίας: α) το ελαιοτριβείο¹³, που συντηρήθηκε πρόσφατα, β) το κεντρικό τμήμα της νότιας πτέρυγας, όπου επισκευάστηκε ο φέρων ξύλινος οργανισμός των ξυλόπηκτων τοίχων και τα επιχρίσματα.

Σε πολλές περιπτώσεις όμως, τόσο η εγκατάλειψη όσο και η αδυναμία των αρμοδίων υπηρεσιών να ελέγξουν ουσιαστικά και να κατευθύνουν θετικά τις πάσης φύσεως επεμβάσεις, έχουν σαν αποτέλεσμα την πρόκληση καταστροφών ή ακατάλληλων ανακαινίσεων, με πλέον εύγλωττο παράδειγμα τα έργα που έγιναν στον περίβολο της μονής Εικοσιφοίνισσας.

Στο Άγιον Όρος, από την άλλη μεριά, τα δεδομένα είναι πολύ διαφορετικά, καθώς οι μοναστικές αδελφότητες ανθούν και βρίσκονται εδώ και 20 περίπου χρόνια σ' ένα στάδιο επιταχυνόμενης ανάπτυξης. Επί πλέον, και στο ίδιο περίπου χρονικό διάστημα, παρατηρείται ένα εντονότατο ενδιαφέρον από πλευράς Πολιτείας για τη διαφύλαξη της πολιτιστικής κληρονομιάς του Αγίου Όρους. Το Κέντρο Διαφύλαξης της Αγιορειτικής Κληρονομιάς (Κε.Δ.Α.Κ.) ιδρύθηκε το 1981 και έχει από τότε, αποκλειστικά, την ευθύνη για την προστασία αυτού του εξαιρετικού χώρου, καθώς μεταβιβάστηκαν σ' αυτό όλες οι αρμοδιότητες για το Άγιον Όρος των Υπουργείων Πολιτισμού, Περιβάλλοντος και Γεωργίας. Ο νέος αυτός φορέας στελεχώθηκε με πολλούς αρχιτέ-

12. Βλ. π.χ. την περίπτωση της μονής Αγίου Διονυσίου στον Όλυμπο, Ν. Ιωαννίδου, «Μονή Διονυσίου στον Όλυμπο», στην περιοδική έκδοση του ΥΠΠΟ: *Αναστήλωση - Συντήρηση - Προστασία Μνημείων και Συνόλων*, τόμ. Γ', Αθήνα 1993, σελ. 255-280, και ενδεικτικά, την πρόσφατη ανακοίνωση της Ξανθής Σαββοπούλου-Κατσίχη, «Συστηματική έρευνα εντοπισμού χώρων και μνημείων στο νομό Κοζάνης από την παλαιοχριστιανική έως τη μεταβυζαντινή εποχή: πρώτα συμπεράσματα», στην *Η' Επιστημονική Συνάντηση: Το Αρχαιολογικό Έργο στη Μακεδονία και Θράκη, Θεσσαλονίκη 9-11 Φεβρουαρίου 1995*.

13. Πρβλ. Ξανθής Σαββοπούλου-Κατσίχη, «Εργαστήρια Μονής Τιμίου Προδρόμου Σερρών», *Τεχνολογία* 5/6 (1992), σελ. 55-56.

κτονες και μηχανικούς άλλων ειδικοτήτων και, επίσης, είχε από την αρχή στη διάθεσή του σημαντικά κονδύλια. Παρ' όλα αυτά, τα αποτελέσματα στον τομέα της προστασίας και της αναστήλωσης των μοναδικών κτιριακών συγκροτημάτων του Όρους, υπήρξαν απογοητευτικά και δυσοίωνα¹⁴.

Πραγματικά, μετά την ίδρυση του Κε.Δ.Α.Κ. γίνεται πλέον στο Όρος ένας πολύ μεγάλος αριθμός έργων και πολλά από αυτά είναι έργα μεγάλης κλίμακας που αφορούν ολόκληρες πτέρυγες στο σύνολό τους. Στη συντριπτική τους πλειοψηφία όμως δεν μπορούν να θεωρηθούν αναστηλωτικά έργα, αλλά έργα ανανέωσης και κτιριακών αντικαταστάσεων. Εδώ και χρόνια εκτελούνται πλέον αποκλειστικά σαν εργολαβίες και πολύ σπάνια συνοδεύονται από οποιαδήποτε έρευνα της ιστορίας των κτιριακών οργανισμών τους οποίους αφορούν, ενώ συχνότατα προβαίνουν ακόμη και σε κατεδαφίσεις ή σε αναίτιες τροποποιήσεις καίριων μορφολογικών στοιχείων των εξωτερικών όψεων. Έτσι μπορούμε να πούμε ότι στο Άγιον Όρος σήμερα η αρχιτεκτονική κληρονομιά χάνεται μάλλον παρά προστατεύεται, και μάλιστα χωρίς να έχει ακόμη αξιολογηθεί, όπως είπαμε, στο σύνολό του το ιστορικό της περιεχόμενο.

Από τα δεκάδες παραδείγματα των έργων που γίνονται, και των μελετών που συνεχώς εκπονούνται μέσα στο παραπάνω πνεύμα, θα αναφέρουμε λίγα ενδεικτικά παραδείγματα¹⁵:

α. Μονή Σταυρονικήτα, δυτική πτέρυγα με κύριες οικοδομικές φάσεις από το 16ο και το 17ο αιώνα. Κατεδαφίστηκε όλο το εσωτερικό της και κτί-

14. Πρβλ. Π. Α. Θεοχαρίδη, «Η Αρχιτεκτονική κληρονομιά του Αγίου Όρους», *Ο Παρατηρητής* 18-19 (Μάρτιος 1991), σελ. 25-33. Επίσης, τις εισηγήσεις του Π. Α. Θεοχαρίδη και της Ελληνικής Εταιρείας για την Προστασία του Περιβάλλοντος και της Πολιτιστικής Κληρονομιάς, στη Διημερίδα 14-15.3.1990: 1981-1989, 8 χρόνια ΚεΔΑΚ, που οργανώθηκε από το ΤΕΕ (Τμήμα Κεντρικής Μακεδονίας), το ΚεΔΑΚ και άλλους φορείς, τα πρακτικά της οποίας παραμένουν αδημοσίευτα.

15. Πολλά παραδείγματα παρουσιάστηκαν σε διάλεξη του Π. Α. Θεοχαρίδη, «Η Αρχιτεκτονική κληρονομιά του Αγίου Όρους: το πρόβλημα των σημερινών επεμβάσεων και η απώλεια της ιστορικής φυσιογνωμίας του τόπου», που δόθηκε στο Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης στις 18.2.1994, στα πλαίσια κύκλου ομιλιών που οργάνωσε η Ελληνική Εταιρεία για την Προστασία του Περιβάλλοντος και της Πολιτιστικής Κληρονομιάς/Παράρτημα Θεσσαλονίκης. Επίσης, μια ενδεικτική, αν και όχι καθαρή, εικόνα για το χαρακτήρα πολλών από τα έργα που εκτελούνται στο Άγιον Όρος, παρέχεται από ορισμένα παραδείγματα που προβάλλονται στην έκδοση του ΤΕΕ/Τμήμα Κεντρικής Μακεδονίας, *Κατάλογος Έκθεσης Μελετών Εφαρμογών για τη Διατήρηση της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς*, Θεσσαλονίκη 1994. Τα τριαντατέσσερα παραδείγματα που περιλαμβάνονται σε αυτή την έκδοση παρουσιάστηκαν συνοπτικά και έτσι δεν φαίνεται τι ακριβώς έγινε στην πραγματικότητα σε πολλά από εκείνα τα έργα.

στηκε σε νέο σχέδιο με σκελετό από μπετόν, με την προσθήκη ενός επί πλέον ορόφου¹⁶.

β. Μονή Κουτλουμουσίου, συγκρότημα τράπεζας και μαγειρείου, 18ος και 19ος αιώνες. Κατεδαφίστηκαν όλα τα ξύλινα και ξυλόπηκτα συστήματα και κατασκευάστηκε περί την εστία ένα ξυλόπηκτο κτίριο σε νέο σχέδιο, με ανασύνθεση ολόκληρης της βορειοδυτικής γωνίας, όπου διαμορφώθηκε νέα, βοηθητική είσοδος στον περίβολο της μονής. Επιπλέον, η τράπεζα έχασε τα αυθεντικά ξύλινα στοιχεία της, ενώ ορισμένα από τα ανοίγματά της μετατράπηκαν σε τοξωτά, στα πλαίσια μιας τάσης που αναπτύσσεται ευρύτερα σε έργα του Αγίου Όρους και επιχειρεί μία κακώς εννοούμενη αναβίωση «βυζαντινών» μορφών¹⁷.

γ. Μονή Παντοκράτορος, βυζαντινός πύργος του 14ου αιώνα. Κατεδαφίστηκε στο εσωτερικό του όλο το ξύλινο σύστημα πατωμάτων, στύλων και στέγης, που χρονολογούνταν στο 16ο ή το 17ο αιώνα, μαζί με τα έπιπλα της βιβλιοθήκης του 19ου αιώνα και με ορισμένα κτιστά στοιχεία της βυζαντινής περιόδου. Κατασκευάστηκαν νέα ξύλινα πατώματα και στέγη.

δ. Καρυές, αντιπροσωπείο μονής Διονυσίου. Κατεδαφίστηκε και αντικαταστάθηκε από νέο κτίριο.

Δεν παύουν βέβαια να υπάρχουν και παραδείγματα έργων που ακολουθούν τις μεθόδους της αναστήλωσης, όπως π.χ. το Καμπαναριό της Σκήτης Κουτλουμουσίου και η ανακατασκευή της καμμένης πτέρυγας στη μονή Καρακάλλου¹⁸, αυτά όμως αποτελούν σπάνιες εξαιρέσεις.

Σήμερα δεν μπορεί κανείς να ισχυριστεί ότι η εξυπηρέτηση των αναγκών της σύγχρονης ζωής μέσα στα ιστορικά κελύφη συνεπάγεται αναγκαστικά μια τέτοιου είδους αντιμετώπιση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, που δεν ερευνά το ιστορικό της περιεχόμενο, ούτε ενδιαφέρεται για τη διατήρηση των μορφών και τη διαφύλαξη της αυθεντικότητάς της. Η σύγχρονη θεωρία και οι πρακτικές της αναστήλωσης στοχεύουν, όπως είπαμε στην αρχή, σ' αυτήν ακριβώς τη συνάντηση: των υλικών και των αξιών του παλιού κελύφους αφ' ενός, με τη σύγχρονη ζωή αφ' ετέρου. Μέσα από αυτή τη συνάντηση είναι

16. Βλ. φωτογραφίες στο περιοδικό *Ο Παρατηρητής*, ό.π., σελ. 33.

17. Μία από τις σοβαρότερες επεμβάσεις που εμπίπτουν σ' αυτό το πνεύμα είναι η πρόσφατη αναδόμηση στη Μ. Παντοκράτορος δύο οξυκόρυφων τόξων από τα δοξάτα του κτιρίου της τράπεζας, τα οποία κατεδαφίστηκαν και κατασκευάστηκαν ημικυκλικά. Τα δύο οξυκόρυφα τόξα βρίσκονταν στο νότιο άκρο του ανώτατου ορόφου, ανήκαν σε μία οικοδομική φάση παλιότερη του 18ου αιώνα και είχαν τη χαρακτηριστική μορφή που απαντά σε πολλά έργα των πρώιμων μεταβυζαντινών χρόνων.

18. Βλ. στην έκδοση ΤΕΕ, ό.π. (σημ. 15), σελ. 88-89.

που μπορεί να πάρει σάρκα και οστά και η ίδια η έννοια της Παράδοσης, και όχι μέσα από στερεότυπες, συμβατικές μορφές που χρησιμοποιούνται αδιάκριτα, πλαστογραφώντας ακόμη και αυθεντικά ιστορικά κτίρια. Αυτά τα «παραδοσιακά» έργα, πλήττουν την Παράδοση, συμβάλλοντας στη λήθη και την απώλεια της ταυτότητας¹⁹.

Η σύγχρονη μεθοδολογία των αναστηλώσεων απαιτεί μια αναλυτική και κριτική στάση απέναντι στο κτίριο και εξειδικευμένες εργασίες επέμβασης πάνω στα στοιχεία του. Γι' αυτό το λόγο τα προγράμματα προστασίας πρέπει να στοχεύουν τόσο στην έρευνα και την κατανόηση των κτιρίων όσο και στους καταλληλότερους τρόπους εκτέλεσης των έργων, πράγμα που επιβάλλει, ανάμεσα σ' άλλα, και ανάπτυξη και διατήρηση συνεργείων εξειδικευμένων τεχνιτών, ιδιαίτερα ξυλουργών, κάτι που παραμελείται τα τελευταία χρόνια και από τις ίδιες τις υπηρεσίες του Υπουργείου Πολιτισμού. Όσον αφορά τις εργολαβίες, μπορούν βέβαια και αυτές να βρίσκουν τη θέση τους μέσα στα πλαίσια ενός κατάλληλα οργανωμένου αναστηλωτικού προγράμματος, αναλαμβάνοντας τις εργασίες που έχουν συμπληρωματικό ρόλο και μπορούν να είναι καθ' όλα μετρήσιμες, όπως π.χ. τα διάφορα σύγχρονα δίκτυα, κουζίνες, λουτρά, νέα επιχρίσματα κ.λπ.

THE CONSERVATION AND RESTORATION OF MONASTIC BUILDINGS

The introductory part of the communication attempts an overview of the state of research concerning the monastic architecture of Macedonia, including that of the Holy Mountain, one of the most important centres of Byzantine and post-Byzantine culture. There have been only very few scholarly publications on this subject, if we except the field of church architecture. The history of the architecture of these monastic complexes continues to be obscure and it is only recently that certain matters of substance in this area have begun to surface, such as, for ex-

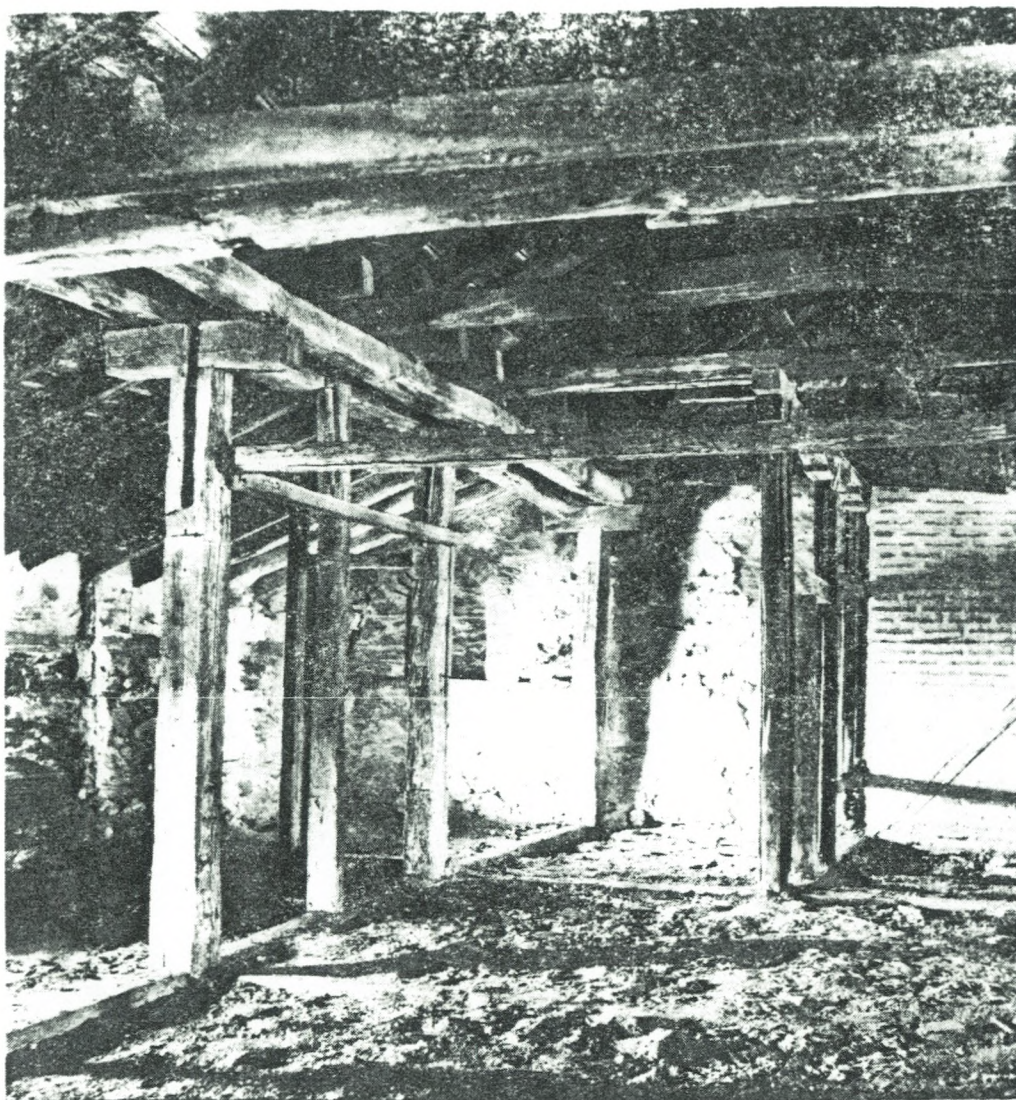
19. Κάτω απ' αυτό το πρίσμα, είναι τουλάχιστον αινιγματικό το περιεχόμενο που αποδίδει στην έννοια της Παράδοσης (σε σχέση με τη διατήρηση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς) ο συνάδελφος κ. Ν. Χαρκιολάκης σε πρόσφατο δημοσίευσμά του, καθώς και η θέση που υποστηρίζει ότι η διατήρηση του Αγίου Όρους ξεφεύγει από τα πλαίσια οποιουδήποτε θεσμικού πλαισίου ή προγράμματος διατήρησης και προστασίας, βλ. Ν. Χαρκιολάκη, «Προϋποθέσεις για την εκτέλεση έργων στερεώσεως και συντηρήσεως των Ιερών Μονών του Αγίου Όρους», *Πρωτότυπον*, Περίοδος Β', 50 (Νοέμβριος - Δεκέμβριος 1994), σελ. 403-410.

ample, the fact that there has survived (especially on the Holy Mountain) a considerable number of dwellings and auxiliary buildings from the 16th and 17th centuries. This material is extremely rare, since the knowledge at our disposal concerning these periods is very limited, as regards residences and the more humble structures of secular architecture (see phot. 1).

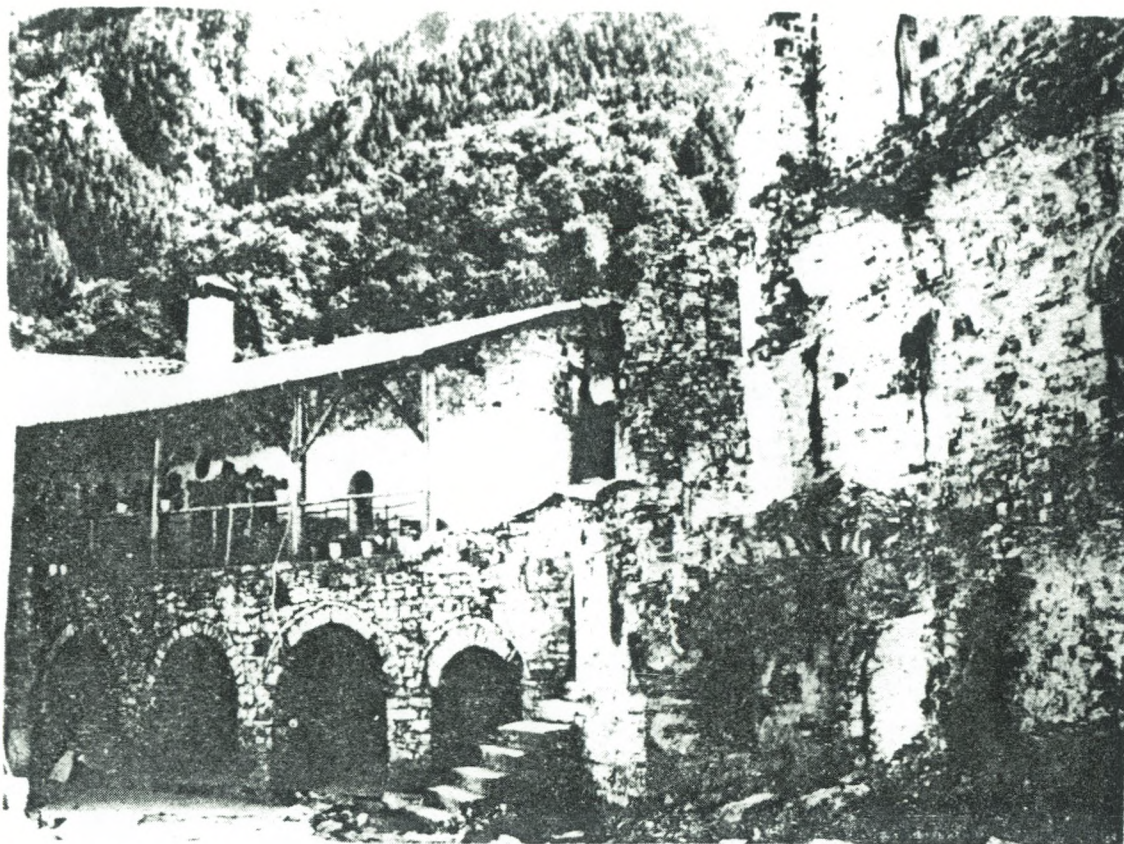
The second part gives a picture of the way in which the protection of this heritage is implemented. It is noted that, on the one hand, a systematic inventory and appraisal of the monumental riches is lacking. On the other, responsibility for protection is broken down between a variety of state agencies with no common spirit of aims, and this makes for ideological confusion even in the most elementary decisions and methods of dealing with the problems.

The services of the Ministry of Culture, which, until about 20 years ago, were responsible for architectural heritage as a whole, continue to this day to play a small and spasmodic role — never having been modernised. They are always poor, both in terms of personnel and funds, and are unable to exercise effective control over arbitrary interventions (see phot. 4).

The Centre for the Preservation of Athonite Heritage (ΚΕΔΑΚ), meanwhile, which, since 1981, has been the exclusive state agency dealing with protection on the Holy Mountain, has at its disposal a considerable staff (in terms of numbers) and large amounts of money. The number of works undertaken annually is massive but they include drastic renovations and replacements of buildings, far removed from the notion of restoration. Even worse, as a general rule these works are undertaken with no research into the history nor into the historical interpretation of the components of the old buildings which they modify or replace (see phot. 5-10).

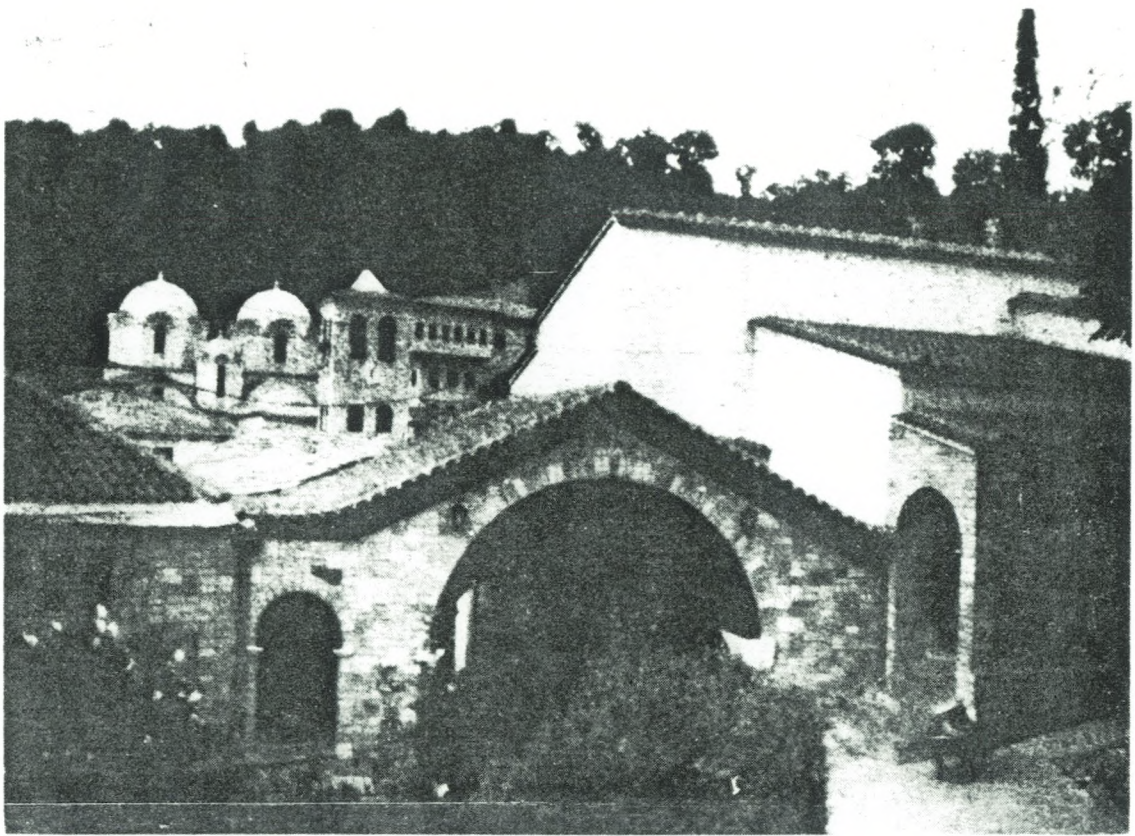
Εικ. 1. Μ. Μεγίστης Λαύρας, συγκρότημα παλαιού ηγουμενείου-σκευοφυλαχείου. Εσωτερικό του τελευταίου ορόφου.

Εικ. 2. Μ. Αγίου Διονυσίου Ολύμπου, ερειπωμένες πτέρυγες.

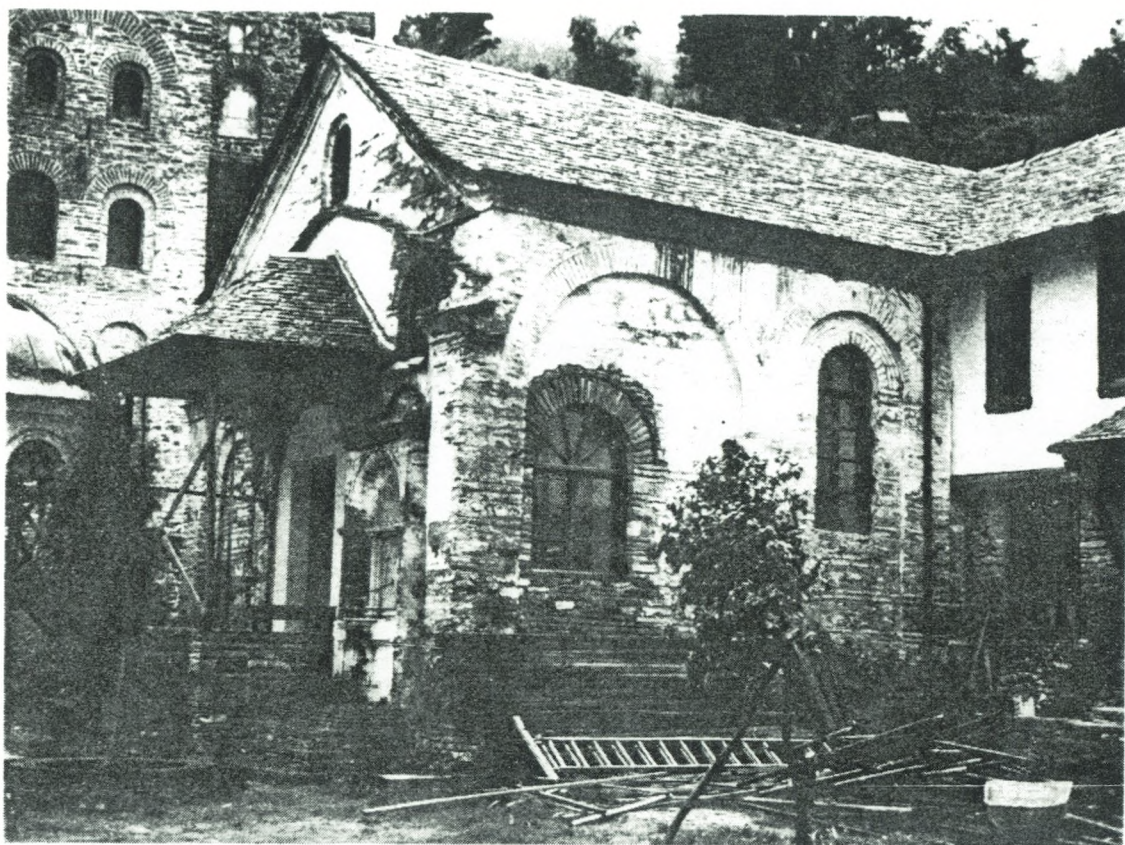
Εικ. 3. Μ. Τιμίου Προδρόμου Σερρών, εξωτερική άποψη της νότιας πλευράς.

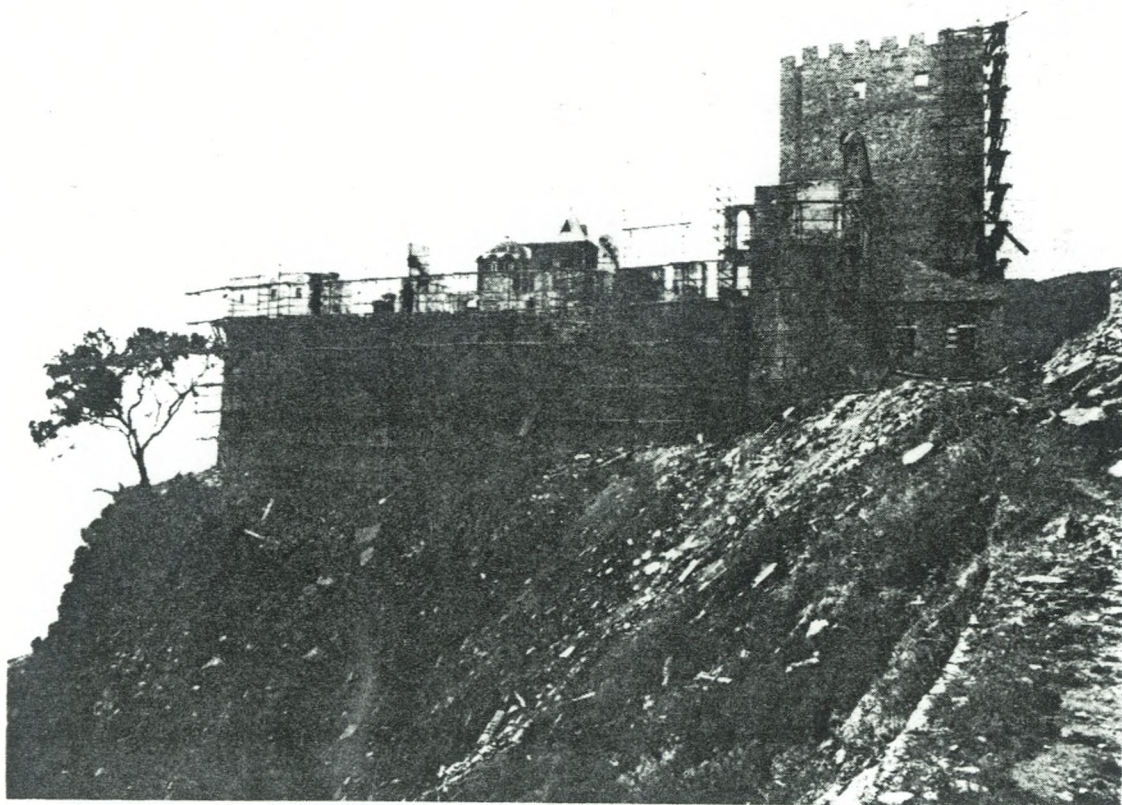
Εικ. 4. Μ. Εικοσιφοίνισσας, νέα κτίρια στη νότια πλευρά του περιβόλου.

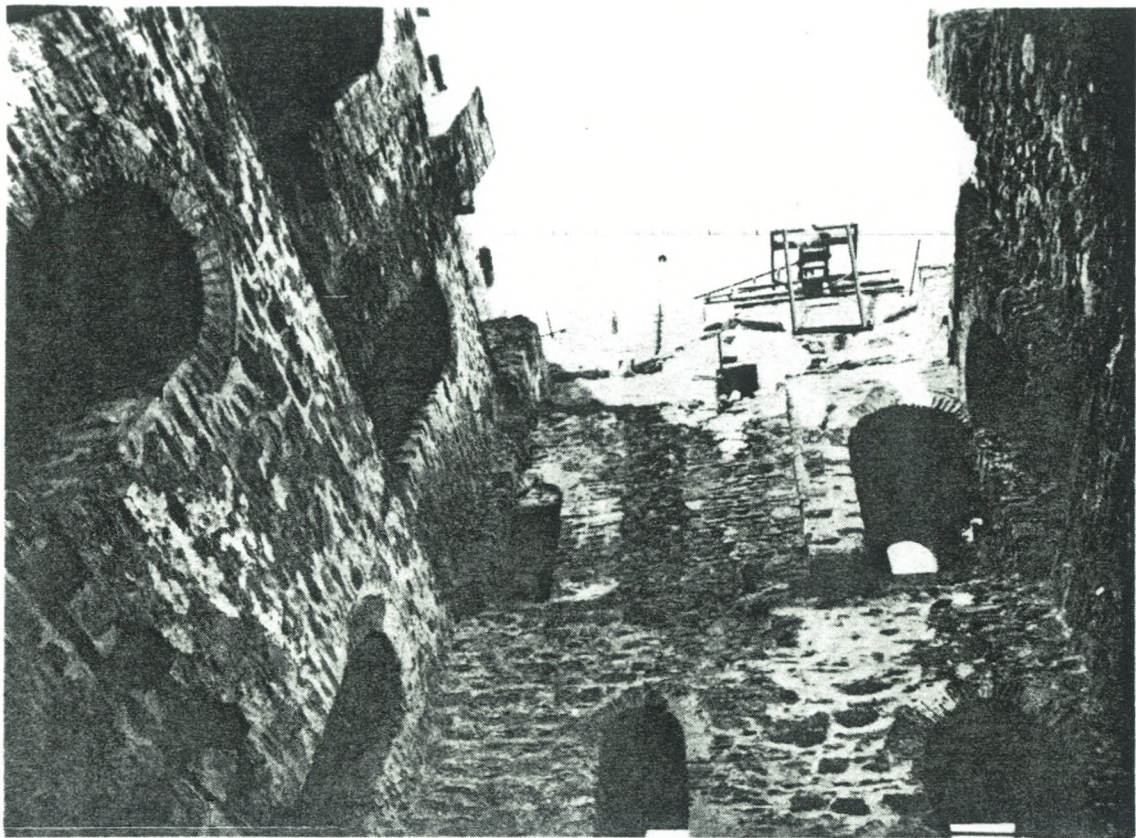
Εικ. 5. Μ. Κουτλουμουσίου, τράπεζα και μαγειρείο. Κατεδάφιση όλων των ξύλινων και ξυλόπηκτων μερών τους.

Εικ. 6. Μ. Κουτλουμουσίου, τράπεζα. Αλλαγή της μορφολογίας ανοιγμάτων κατά τις πρόσφατες εργασίες ανακατασκευής.

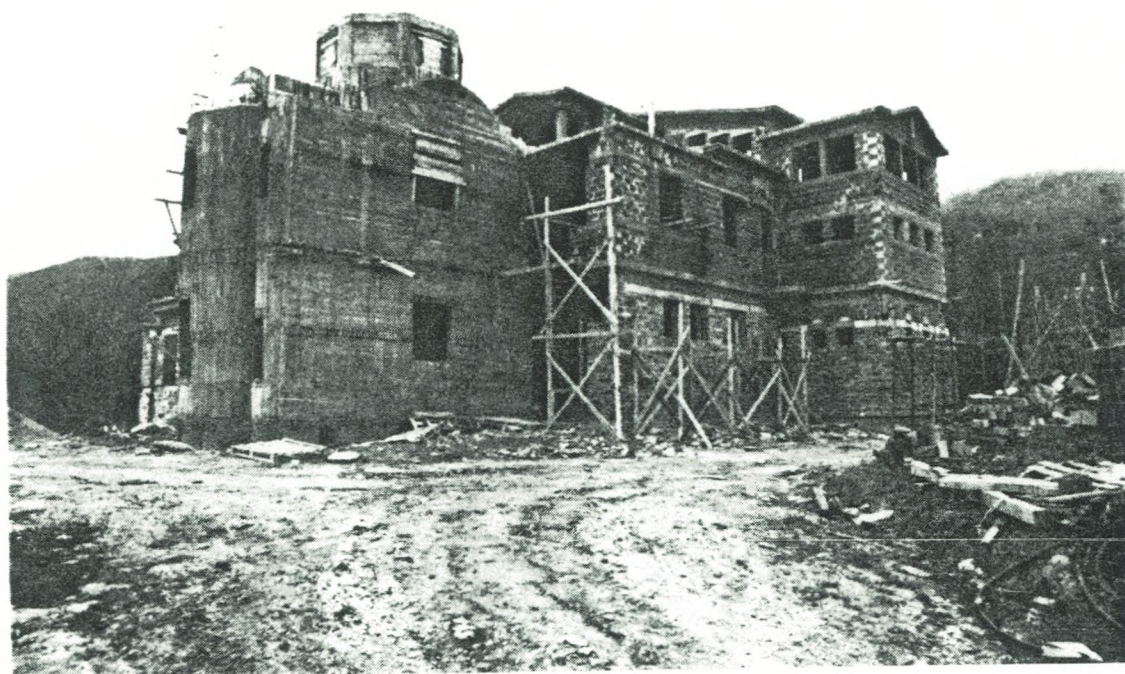
Εικ. 7. Μ. Παντοκράτορος, ο πύργος του 14ου αιώνα και η βόρεια πτέρυγα της μονής κατά τη διάρκεια της κατεδάφισης όλων των ξύλινων και ξυλόπηχτων μερών τους.

Εικ. 8. Μ. Παντοκράτορας, εσωτερικό του πύργου μετά τις κατεδαφίσεις.

Εικ. 9. Καρυές, αντιπροσωπείο (κονάκι) της Μ. Διονυσίου. Ο ναός και το σπίτι πριν από την κατεδαφισή τους, αφού είχαν υποστεί μια «στερεωτική» επέμβαση.

Εικ. 10. Καρυές, αντιπροσωπείο (κονάκι) της Μ. Διονυσίου. Το νέο κτίριο (με σκελετό από μπετόν), που ιδρύθηκε στη θέση του παλαιού (εικ. 9), ύστερα από την κατεδάφισή του.

ΕΘΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΡΕΥΝΩΝ
Ινστιτούτο Βυζαντινών Ερευνών

1 ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟ ΣΗΜΕΡΑ 1

ΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΜΟΝΑΧΙΣΜΟΥ 9^{ος} - 20^{ος} ΑΙΩΝΕΣ

Πρακτικά του Διεθνούς Συμποσίου που διοργανώθηκε στα πλαίσια του Προγράμματος «Οι δρόμοι του ορθόδοξου μοναχισμού: Πορευθέντες μάθετε»

Θεσσαλονίκη, 28 Σεπτεμβρίου - 2 Οκτωβρίου 1994

Συμβούλιο της Ευρώπης, Πολιτιστικές Διαδρομές

Διεύθυνση Μορφωτικών Υποθέσεων
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

ΑΘΗΝΑ 1996

ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΑΝΑΣΤΗΛΩΣΗ ΤΗΣ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑΚΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ ΣΤΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Η μοναστηριακή αρχιτεκτονική περιλαμβάνει πολλά είδη κτιρίων, ορισμένα από τα οποία, όπως είναι φυσικό, σχετίζονται άμεσα με τα αντίστοιχά τους που υπήρχαν κατά το παρελθόν στους οικισμούς και την ύπαιθρο (ναοί, οχυρωματικά έργα, κτίρια κατοικίας, παραγωγής και αποθήκευσης αγαθών), άλλα όμως είναι ειδικά κτίρια, όπως οι τράπεζες, οι φιάλες κ.λπ. Αν εξαιρέσουμε τους ναούς, κτίρια κατ' εξοχήν μνημειακά και φορτισμένα με ιδεολογικό περιεχόμενο, που η αναγκαιότητα της μελέτης τους έχει από καιρό καταξιωθεί στην Ιστορία της Αρχιτεκτονικής, οι υπόλοιπες κατηγορίες είναι πολύ λίγο μελετημένες ως τώρα, ενώ τα κτίρια που εξυπηρετούσαν την καθημερινή ζωή, αντιμετωπίζονται πολλές φορές σαν επουσιώδη και οι ερευνητές αντιπαρέρχονται την ιστορική τους αξιολόγηση¹. Παρ' όλα αυτά, τα μοναστικά συγκροτήματα που είχαν μια συνεχή ζωή επί σειρά αιώνων, διασώζουν συχνά μια πυκνή στρωματογραφία κτιρίων και υπολειμμάτων κατασκευών, που περιλαμβάνει πολύ ενδιαφέροντα στοιχεία και για τις ταπεινότερες κατηγορίες κτιρίων, από εποχές παλιές, πριν από το 18ο αιώνα, απ' όπου το αντίστοιχο υλικό της κοσμικής αρχιτεκτονικής σήμερα σπανίζει.

Κάνοντας μια σύντομη εισαγωγή στο θέμα μας, που είναι η προστασία και η αναστήλωση των συγκροτημάτων, δεν είναι βέβαια δυνατόν να επιχειρήσουμε ούτε καν μια στοιχειώδη παρουσίαση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς των μοναστηριών της Μακεδονίας, ακόμη περισσότερο, καθώς σ' αυτήν περιλαμβάνεται και ο τεράστιος κτιριακός πλούτος του Αγίου Όρους, το οποίο για χίλια και πλέον χρόνια αποτελεί ένα εξαιρετικό πνευματικό και

1. Βασικό παλαιότερο το έργο του Α. Κ. Ορλάνδου, *Μοναστηριακή Αρχιτεκτονική*, Αθήνα 1926 (β' έκδοση 1958). Για τη γενικότερη κατάσταση της έρευνας της μοναστηριακής αρχιτεκτονικής, βλ. π.χ. Χ. Μπούρα, «Εκκλησίες στην Ελλάδα μετά την Άλωση», Συλλογή βιβλιογραφίας, Αθήνα 1987, σελ. 8-16.

καλλιτεχνικό κέντρο του Ορθόδοξου κόσμου². Η ακτινοβολία της αρχιτεκτονικής του Αγίου Όρους υπήρξε ιδιαίτερα σημαντική σε πολλούς τομείς, και σήμερα ένα από τα πιο ξεκάθαρα παραδείγματα γι' αυτήν είναι η μεγάλη εξάπλωση (γεωγραφική και χρονική) που είχε ο τύπος του επιβλητικού αγιορειτικού καθολικού ναού, ο γνωστός ως «αθωνικός τύπος»³. Θα αναφερθούμε όμως, πολύ σύντομα, σε κάποια θέματα των ερευνών μας, που είναι ενδεικτικά της σημασίας του ιστορικού περιεχομένου της μοναστηριακής αρχιτεκτονικής στο χώρο της Μακεδονίας.

Πρέπει να τονίσουμε εξ αρχής ότι η συστηματική έρευνα των κτιριακών συγκροτημάτων είναι δυνατόν να αποκαλύψει με λεπτομέρειες την οικοδομική τους ιστορία. Σε σχετικές έρευνες που έγιναν σε μονές του Αγίου Όρους (π.χ. Χελανδαρίου⁴ και Μεγίστης Λαύρας⁵), το σωζόμενο υλικό παρουσιάζεται ιδιαίτερα πλούσιο και συχνά φτάνει ως τις παλιότερες εποχές των συγκροτημάτων. Ανάλογο περιεχόμενο φαίνεται ότι διασώζεται (αν και σε μικρότερο ποσοστό) και σε άλλα παλιά συγκροτήματα της Μακεδονίας όπως π.χ. στις μονές Τιμίου Προδρόμου Σερρών, Αγίου Διονυσίου Ολύμπου, Κλεισούρας κ.λπ. Ειδικότερα στη Μεγίστη Λαύρα σημειώνουμε το συγκρότημα του παλιού ηγουμενείου-σκευοφυλακείου, όπου, μέσα στην κύρια οικοδομική φάση (του 16ου αιώνα) ενσωματώνονται υπολείμματα από δύο τουλάχιστον βυζαντινές φάσεις, στις οποίες περιλαμβάνεται και ένας μικρός κτιριακός όγκος, που κατά πάσα πιθανότητα ανήκε στο «κελλίον» όπου έμενε ο όσιος Αθανάσιος ο Αθωνίτης λίγο πριν κτίσει το μοναστήρι, το 963. Ιδιαίτερη σημασία έχει επίσης η αναγνώριση πολλών μοναστηριακών κτιρίων κατοικίας και βοηθητικών χρήσεων, ή υπολειμμάτων τους, που χρονολογούνται στην πρώιμη τουρκοκρατία, χοντρικά από το έτος 1500 ως το 1700, μια περίοδο για την οποία, όπως είπαμε, ελάχιστα γνωρίζουμε σχετικά με την κατοικία και τις ταπεινότερες κατασκευές της κοσμικής αρχιτεκτονικής⁶. Τα κτίρια αναγνω-

2. Βλ. πρόχειρα Π. Α. Θεοχαρίδη, «Μοναστηριακή Αρχιτεκτονική», *Η Νεώτερη και Σύγχρονη Μακεδονία*, έκδ. Παπαζήση - Παρατηρητής (χωρίς χρόνο έκδοσης), τόμ. Α', σελ. 184-195.

3. Χ. Μπούρα, «Η εκκλησιαστική αρχιτεκτονική στην Ελλάδα μετά την 'Αλωση», *Αρχιτεκτονικά θέματα* 3 (1969), σελ. 164-172.

4. P. L. Theocharides, «The Byzantine Fortified Enclosure of the Monastery of Chelandariou», *Hilandarski Zbornik* 7 (1989), σελ. 59-70.

5. Π. Α. Θεοχαρίδη, «Παρατηρήσεις σε παλιές οικοδομικές φάσεις της Μεγίστης Λαύρας (10ος-16ος αι.): το ηγουμενείο-σκευοφυλάκειο και η "κόρδα του Αγίου Αθανασίου"», *Δέκατο τρίτο Συμπόσιο Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής Αρχαιολογίας και Τέχνης. Πρόγραμμα και περίληψεις εισηγήσεων και ανακοινώσεων*, Αθήνα 1993, σελ. 10-11.

6. *Ελληνική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική*, τόμ. Η', Αθήνα 1991, σελ. 253-276.

ρίστηκαν στο 'Άγιον Όρος, υπάρχουν όμως ενδείξεις ότι κάποια ανάλογα στοιχεία σώζονται και σε άλλες μονές, π.χ. στον Πρόδρομο Σερρών⁷ και την Αγία Αναστασία της Χαλκιδικής⁸.

Ερχόμενοι τώρα στο θέμα της ανακοίνωσής μας, επισημαίνουμε ότι τη σύγχρονη έννοια της προστασίας της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς⁹ συνθέτουν τρία πράγματα μαζί:

α) η αναγνώριση, μελέτη και αξιολόγηση του ιστορικού αντικειμένου που αποτελούν τα παλιά κτίρια, και η κατανόηση και κατάταξή του στα πλαίσια της Ιστορίας της Αρχιτεκτονικής·

β) η στερέωση και η διατήρηση των παλιών κτιρίων στο μέγιστο δυνατό βαθμό αυθεντικότητας των υλικών τους·

γ) η ένταξη και η προσαρμογή των παλιών κτιρίων στη σύγχρονη ζωή.

Οι περισσότερες επεμβάσεις που γίνονται σήμερα στα μοναστήρια εξυπηρετούν, παρ' όλα αυτά, το τρίτο συνήθως αίτημα μονάχα.

Πρώτα απ' όλα, η μοναστηριακή αρχιτεκτονική είναι ελάχιστα μελετημένη, όπως ήδη αναφέραμε, αν εξαιρέσουμε τους ναούς. Ούτε έχουν συνταχθεί ακόμη συστηματικά αρχεία μνημείων, και κατά συνέπεια, εξακολουθούμε, ακόμη και σήμερα, να μην γνωρίζουμε τόσο τον ακριβή αριθμό των μνημείων, όσο και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τη σημασία του σωζόμενου κτιριακού υλικού. Το ίδιο ισχύει και για το 'Άγιον Όρος, παρ' όλη την εξαιρετική σημασία που έχει αυτός ο χώρος για τη μελέτη και την κατανόηση της βυζαντινής και της μεταβυζαντινής αρχιτεκτονικής.

Από την άλλη μεριά, οι αναστηλωτικές επεμβάσεις που γίνονταν κατά το παρελθόν και ως 25 περίπου χρόνια πριν, ήταν ελάχιστες και είχαν συνήθως αποσπασματικό χαρακτήρα. Η ελλειπή, τότε, στελέχωση της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας και τα περιορισμένα οικονομικά μέσα της δεν επέτρεπαν μεγαλύτερα προγράμματα. Κάποια μεμονωμένα έργα μεγαλύτερης κλίμακας, που είχαν γίνει κυρίως στο 'Άγιον Όρος, αφορούσαν την ανακατασκευή πτερύγων που είχαν καταστραφεί από πυρκαγιά και εκτελέστηκαν με ιδιαίτερα

7. 'Ο.π., σελ. 260, σημ. 21.

8. Π. Α. Θεοχαρίδη, «Πρώτη προσέγγιση στην οικοδομική ιστορία της μονής Αγίας Αναστασίας», *Ε' Επιστημονική Συνάντηση: Το Αρχαιολογικό Έργο στη Μακεδονία και Θράκη*, Θεσσαλονίκη 12-15 Φεβρουαρίου 1992.

9. Για το σύγχρονο προβληματισμό και τις σχετικές αντιλήψεις βλ. Γ. Π. Καρδάδου, «Ιστορία και εξέλιξη της προστασίας Μνημείων και Συνόλων», *Προστασία Μνημείων και Συνόλων*, τεύχ. 2, Θεσσαλονίκη 1984, σελ. 35-71. Επίσης, βλ. πρόχειρα Ι. Κνιθάκη, «Οι διεθνείς αρχές των αναστηλώσεων σήμερα», *Αρχιτεκτονικά θέματα* 9 (1975), σελ. 104-108.

δραστικό τρόπο (ανακατασκευή του εσωτερικού των κτιρίων με σκελετό από μπετόν), σύμφωνα με τις τότε κρατούσες αντιλήψεις. Με τη σταδιακή όμως επάνδρωση της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας με αρχιτέκτονες, η Πολιτεία άρχισε να δείχνει έμπρακτο ενδιαφέρον για την αναστήλωση, σαν ένα επιστημονικό έργο με ιδιαίτερες απαιτήσεις και μεθοδολογία, παράλληλα όμως άρχισε και η διάσπαση της ευθύνης προστασίας της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς σε διαφορετικούς φορείς, ανάμεσα, δηλαδή, στο Υπουργείο Πολιτισμού (όπου ανήκει η Αρχαιολογική Υπηρεσία), το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Χωροταξίας, που έχει σήμερα την ευθύνη πολλών παλαιών οικισμών, και το Κέντρο Διαφυλάξεως Αγιορειτικής Κληρονομιάς (Κε.Δ.Α.Κ.), που ανήκει στο Υπουργείο Μακεδονίας-Θράκης και έχει την ευθύνη για το 'Αγιον Όρος.

Ένας άλλος παράγοντας, που δεν επέτρεψε ως τώρα την ουσιαστική μελέτη και προστασία της μοναστηριακής αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, είναι μεθοδολογικής φύσης. Στην πλειοψηφία των επεμβάσεων εφαρμόζεται ένα μοντέλο ενεργειών που προέρχεται από τα συνήθη τεχνικά και αρχιτεκτονικά έργα, γίνεται, δηλαδή, μια μελέτη και στη συνέχεια το έργο εγκρίνεται και εκτελείται με εφαρμογή της μελέτης. Αυτό το μοντέλο όμως παρουσιάζει, σε σχέση με την αναστήλωση, ένα σημαντικό κενό. Στα έργα της αναστήλωσης είναι απαραίτητο ένα ενδιάμεσο στάδιο, ερευνητικό, που απαιτεί επεμβάσεις πάνω στον κτιριακό οργανισμό με στόχο την πλήρη και λεπτομερειακή αναγνώριση των στοιχείων του¹⁰. Τα συμπεράσματα αυτού του σταδίου οδηγούν συχνά σε επανεκτίμηση των δεδομένων και των προτάσεων της αρχικής μελέτης. Αυτό το ενδιάμεσο, διερευνητικό στάδιο, έχει εφαρμοστεί τα τελευταία χρόνια στην αναστήλωση των μνημείων της Θεσσαλονίκης¹¹, αλλά δεν βρίσκει πάντα εφαρμογή σε άλλα κτίρια που θεωρούνται δευτερεύοντα.

Στα μοναστήρια της Μακεδονίας, που υπάγονται στην ευθύνη του Υπουργείου Πολιτισμού, δεν έχουν γίνει ως τώρα σημαντικά έργα αναστήλωσης, και οι λόγοι είναι πολλοί. Τα περισσότερα από τα μοναστήρια αυτά είναι είτε έρημα ή έχουν ελάχιστους μοναχούς, και συνεπώς δεν υπάρχει η ανάλογη πίεση από πλευράς του χρήστη. Από την άλλη μεριά, είναι δύσκολο να

10. Π. Α. Θεοχρίδη, «Αρχαιολογική Τεκμηρίωση των τοπικών στερεωτικών επεμβάσεων σε κτιριακά συγκροτήματα με άγνωστη οικοδομική ιστορία. Η επέμβαση στο μαγειρείο της μονής Δοχειαρίου Αγίου Όρους», *Συντήρηση και Αναβίωση Παραδοσιακών Κτιρίων και Συνόλων*, ΤΕΕ/Τμήμα Μηχανικών, Θεσσαλονίκη 1982, σελ. 183-209.

11. Για την αναστήλωση των μνημείων της Θεσσαλονίκης βλ. τους τόμους: *Η αναστήλωση των βυζαντινών και μεταβυζαντινών μνημείων στη Θεσσαλονίκη*, Αθήνα 1985 (έκδ. ΤΑΠΑ), και *Αναστήλωσεις βυζαντινών και μεταβυζαντινών μνημείων (Πρακτικά του Διεθνούς Συμποσίου Θεσσαλονίκης, 11-13 Δεκεμβρίου 1985)*, Θεσσαλονίκη 1986.

ξεκινήσουν αυτεπάγγελτα μεγάλα προγράμματα και μελέτες, καθώς είναι πολύ λίγοι οι αρχιτέκτονες που στελεχώνουν τις αρμόδιες υπηρεσίες, και πολύ φτωχός ο ετήσιος προϋπολογισμός τους. Μόλις τα τελευταία χρόνια έγινε δυνατή η ένταξη κάποιων έργων στα Κοινοτικά προγράμματα χρηματοδότησης, ή στις επιχορηγήσεις από το ΛΟΤΤΟ, και άρχισαν να συντάσσονται οι μελέτες τους¹².

Τα λίγα έργα που γίνονται είναι, τις περισσότερες φορές, συντηρήσεις στεγών και στερεώσεις τοίχων ή και κάποιων μετοχιακών πύργων στη Χαλκιδική, και εκτελούνται με αυτεπιστασία των αρμοδίων υπηρεσιών ή των μονών. Αναφέρουμε ενδεικτικά κάποια παραδείγματα από τη μονή Τιμίου Προδρόμου Σερρών, που είναι ένα από τα μεγαλύτερα και πολυανθρωπότερα σήμερα μοναστήρια της Μακεδονίας: α) το ελαιοτριβείο¹³, που συντηρήθηκε πρόσφατα, β) το κεντρικό τμήμα της νότιας πτέρυγας, όπου επισκευάστηκε ο φέρων ξύλινος οργανισμός των ξυλόπηκτων τοίχων και τα επιχρίσματα.

Σε πολλές περιπτώσεις όμως, τόσο η εγκατάλειψη όσο και η αδυναμία των αρμοδίων υπηρεσιών να ελέγξουν ουσιαστικά και να κατευθύνουν θετικά τις πάσης φύσεως επεμβάσεις, έχουν σαν αποτέλεσμα την πρόκληση καταστροφών ή κακτάληλων ανακαινίσεων, με πλέον εύγλωττο παράδειγμα τα έργα που έγιναν στον περίβολο της μονής Εικοσιφοίνισσας.

Στο Άγιον Όρος, από την άλλη μεριά, τα δεδομένα είναι πολύ διαφορετικά, καθώς οι μοναστικές αδελφότητες ανθούν και βρίσκονται εδώ και 20 περίπου χρόνια σ' ένα στάδιο επιταχυνόμενης ανάπτυξης. Επί πλέον, και στο ίδιο περίπου χρονικό διάστημα, παρατηρείται ένα εντονότερο ενδιαφέρον από πλευράς Πολιτείας για τη διαφύλαξη της πολιτιστικής κληρονομιάς του Αγίου Όρους. Το Κέντρο Διαφύλαξης της Αγιορειτικής Κληρονομιάς (Κε.Δ.Α.Κ.) ιδρύθηκε το 1981 και έχει από τότε, αποκλειστικά, την ευθύνη για την προστασία αυτού του εξαιρετικού χώρου, καθώς μεταβιβάστηκαν σ' αυτό όλες οι αρμοδιότητες για το Άγιον Όρος των Υπουργείων Πολιτισμού, Περιβάλλοντος και Γεωργίας. Ο νέος αυτός φορέας στελεχώθηκε με πολλούς αρχιτέ-

12. Βλ. π.χ. την περίπτωση της μονής Αγίου Διονυσίου στον Όλυμπο, Ν. Ιωαννίνδου, «Μονή Διονυσίου στον Όλυμπο», στην περιοδική έκδοση του ΥΠΠΟ: *Αναστήλωση - Συντήρηση - Προστασία Μνημείων και Συνόλων*, τόμ. Γ', Αθήνα 1993, σελ. 255-280, και ενδεικτικά, την πρόσφατη ανακοίνωση της Ξανθής Σαββοπούλου-Κατσίκη, «Συστηματική έρευνα εντοπισμού χώρων και μνημείων στο νομό Κοζάνης από την παλαιοχριστιανική έως τη μεταβυζαντινή εποχή: πρώτα συμπεράσματα», στην *Η' Επιστημονική Συνάντηση: Το Αρχαιολογικό Έργο στη Μακεδονία και Θράκη, Θεσσαλονίκη 9-11 Φεβρουαρίου 1995*.

13. Πρβλ. Ξανθής Σαββοπούλου-Κατσίκη, «Εργαστήρια Μονής Τιμίου Προδρόμου Σερρών», *Τεχνολογία* 5/6 (1992), σελ. 55-56.

κτονες και μηχανικούς άλλων ειδικοτήτων και, επίσης, είχε από την αρχή στη διάθεσή του σημαντικά κονδύλια. Παρ' όλα αυτά, τα αποτελέσματα στον τομέα της προστασίας και της αναστήλωσης των μοναδικών κτιριακών συγκροτημάτων του Όρους, υπήρξαν απογοητευτικά και δυσοίωνα¹⁴.

Πραγματικά, μετά την ίδρυση του Κε.Δ.Α.Κ. γίνεται πλέον στο Όρος ένας πολύ μεγάλος αριθμός έργων και πολλά από αυτά είναι έργα μεγάλης κλίμακας που αφορούν ολόκληρες πτέρυγες στο σύνολό τους. Στη συντριπτική τους πλειοψηφία όμως δεν μπορούν να θεωρηθούν αναστηλωτικά έργα, αλλά έργα ανανεώσεων και κτιριακών αντικαταστάσεων. Εδώ και χρόνια εκτελούνται πλέον αποκλειστικά σαν εργολαβίες και πολύ σπάνια συνοδεύονται από οποιαδήποτε έρευνα της ιστορίας των κτιριακών οργανισμών τους οποίους αφορούν, ενώ συχνότατα προβαίνουν ακόμη και σε κατεδαφίσεις ή σε αναίτιες τροποποιήσεις καίριων μορφολογικών στοιχείων των εξωτερικών όψεων. Έτσι μπορούμε να πούμε ότι στο Άγιον Όρος σήμερα η αρχιτεκτονική κληρονομιά χάνεται μάλλον παρά προστατεύεται, και μάλιστα χωρίς να έχει ακόμη αξιολογηθεί, όπως είπαμε, στο σύνολό του το ιστορικό της περιεχόμενο.

Από τα δεκάδες παραδείγματα των έργων που γίνονται, και των μελετών που συνεχώς εκπονούνται μέσα στο παραπάνω πνεύμα, θα αναφέρουμε λίγα ενδεικτικά παραδείγματα¹⁵:

α. Μονή Σταυρονικήτα, δυτική πτέρυγα με κύριες οικοδομικές φάσεις από το 16ο και το 17ο αιώνα. Κατεδαφίστηκε όλο το εσωτερικό της και κτί-

14. Πρβλ. Π. Α. Θεοχαρίδη, «Η Αρχιτεκτονική κληρονομιά του Αγίου Όρους», *Ο Παρατηρητής* 18-19 (Μάρτιος 1991), σελ. 25-33. Επίσης, τις εισηγήσεις του Π. Α. Θεοχαρίδη και της Ελληνικής Εταιρείας για την Προστασία του Περιβάλλοντος και της Πολιτιστικής Κληρονομιάς, στη Διημερίδα 14-15.3.1990: 1981-1989, 8 χρόνια ΚεΔΑΚ, που οργανώθηκε από το ΤΕΕ (Τμήμα Κεντρικής Μακεδονίας), το ΚεΔΑΚ και άλλους φορείς, τα πρακτικά της οποίας παραμένουν αδημοσίευτα.

15. Πολλά παραδείγματα παρουσιάστηκαν σε διάλεξη του Π. Α. Θεοχαρίδη, «Η Αρχιτεκτονική κληρονομιά του Αγίου Όρους: το πρόβλημα των σημερινών επεμβάσεων και η απώλεια της ιστορικής φυσιογνωμίας του τόπου», που δόθηκε στο Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης στις 18.2.1994, στα πλαίσια κύκλου ομιλιών που οργάνωσε η Ελληνική Εταιρεία για την Προστασία του Περιβάλλοντος και της Πολιτιστικής Κληρονομιάς/Παράρτημα Θεσσαλονίκης. Επίσης, μια ενδεικτική, αν και όχι καθαρή, εικόνα για το χαρακτήρα πολλών από τα έργα που εκτελούνται στο Άγιον Όρος, παρέχεται από ορισμένα παραδείγματα που προβάλλονται στην έκδοση του ΤΕΕ/Τμήμα Κεντρικής Μακεδονίας, *Κατάλογος Έκθεσης Μελετών Εφαρμογών για τη Διατήρηση της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς*, Θεσσαλονίκη 1994. Τα τριαντατέσσερα παραδείγματα που περιλαμβάνονται σε αυτή την έκδοση παρουσιάστηκαν συνοπτικά και έτσι δεν φαίνεται τι ακριβώς έγινε στην πραγματικότητα σε πολλά από εκείνα τα έργα.

στηκε σε νέο σχέδιο με σκελετό από μπετόν, με την προσθήκη ενός επί πλέον ορόφου¹⁶.

β. Μονή Κουτλουμουσίου, συγκρότημα τράπεζας και μαγειρείου, 18ος και 19ος αιώνες. Κατεδαφίστηκαν όλα τα ξύλινα και ξυλόπηκτα συστήματα και κατασκευάστηκε περί την εστία ένα ξυλόπηκτο κτίριο σε νέο σχέδιο, με ανασύνθεση ολόκληρης της βορειοδυτικής γωνίας, όπου διαμορφώθηκε νέα, βοηθητική είσοδος στον περίβολο της μονής. Επιπλέον, η τράπεζα έχασε τα αυθεντικά ξύλινα στοιχεία της, ενώ ορισμένα από τα ανοίγματά της μετατράπηκαν σε τοξωτά, στα πλαίσια μιας τάσης που αναπτύσσεται ευρύτερα σε έργα του Αγίου Όρους και επιχειρεί μια κακώς εννοούμενη αναβίωση «βυζαντινών» μορφών¹⁷.

γ. Μονή Παντοκράτορος, βυζαντινός πύργος του 14ου αιώνα. Κατεδαφίστηκε στο εσωτερικό του όλο το ξύλινο σύστημα πατωμάτων, στύλων και στέγης, που χρονολογούνταν στο 16ο ή το 17ο αιώνα, μαζί με τα έπιπλα της βιβλιοθήκης του 19ου αιώνα και με ορισμένα κτιστά στοιχεία της βυζαντινής περιόδου. Κατασκευάστηκαν νέα ξύλινα πατώματα και στέγη.

δ. Καρυές, αντιπροσωπείο μονής Διονυσίου. Κατεδαφίστηκε και αντικαταστάθηκε από νέο κτίριο.

Δεν κάνουν βέβαια να υπάρχουν και παραδείγματα έργων που ακολουθούν τις μεθόδους της αναστήλωσης, όπως π.χ. το Καμπαναριό της Σκήτης Κουτλουμουσίου και η ανακατασκευή της καμμένης πτέρυγας στη μονή Καρακάλλου¹⁸, αυτά όμως αποτελούν σπάνιες εξαιρέσεις.

Σήμερα δεν μπορεί κανείς να ισχυριστεί ότι η εξυπηρέτηση των αναγκών της σύγχρονης ζωής μέσα στα ιστορικά κελύφη συνεπάγεται αναγκαστικά μια τέτοιου είδους αντιμετώπιση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, που δεν ερευνά το ιστορικό της περιεχόμενο, ούτε ενδιαφέρεται για τη διατήρηση των μορφών και τη διαφύλαξη της αυθεντικότητάς της. Η σύγχρονη θεωρία και οι πρακτικές της αναστήλωσης στοχεύουν, όπως είπαμε στην αρχή, σ' αυτήν ακριβώς τη συνάντηση: των υλικών και των αξιών του παλιού κελύφους αφ' ενός, με τη σύγχρονη ζωή αφ' ετέρου. Μέσα από αυτή τη συνάντηση είναι

16. Βλ. φωτογραφίες στο περιοδικό *Ο Παρατηρητής*, ό.π., σελ. 33.

17. Μία από τις σοβαρότερες επεμβάσεις που εμπίπτουν σ' αυτό το πνεύμα είναι η πρόσφατη αναδόμηση στη Μ. Παντοκράτορος δύο οξυκόρυφων τόξων από τα δοξάτια του κτιρίου της τράπεζας, τα οποία κατεδαφίστηκαν και κατασκευάστηκαν ημικυκλικά. Τα δύο οξυκόρυφα τόξα βρίσκονταν στο νότιο άκρο του ανώτατου ορόφου, ανήκαν σε μία οικοδομική φάση παλιότερη του 18ου αιώνα και είχαν τη χαρακτηριστική μορφή που απαντά σε πολλά έργα των πρώιμων μεταβυζαντινών χρόνων.

18. Βλ. στην έκδοση ΤΕΕ, ό.π. (σημ. 15), σελ. 88-89.

που μπορεί να πάρει σάρκα και οστά και η ίδια η έννοια της Παράδοσης, και όχι μέσα από στερεότυπες, συμβατικές μορφές που χρησιμοποιούνται αδιάκριτα, πλαστογραφώντας ακόμη και αυθεντικά ιστορικά κτίρια. Αυτά τα «παχιδοσιακά» έργα, πλήττουν την Παράδοση, συμβάλλοντας στη λήθη και την απώλεια της ταυτότητας¹⁹.

Η σύγχρονη μεθοδολογία των αναστηλώσεων απαιτεί μια αναλυτική και κριτική στάση απέναντι στο κτίριο και εξειδικευμένες εργασίες επέμβασης πάνω στα στοιχεία του. Γι' αυτό το λόγο τα προγράμματα προστασίας πρέπει να στοχεύουν τόσο στην έρευνα και την κατανόηση των κτιρίων όσο και στους καταλληλότερους τρόπους εκτέλεσης των έργων, πράγμα που επιβάλλει, ανάμεσα σ' άλλα, και ανάπτυξη και διατήρηση συνεργείων εξειδικευμένων τεχνιτών, ιδιαίτερα ξυλουργών, κάτι που παραμελείται τα τελευταία χρόνια και από τις ίδιες τις υπηρεσίες του Υπουργείου Πολιτισμού. Όσον αφορά τις εργολαβίες, μπορούν βέβαια και αυτές να βρίσκουν τη θέση τους μέσα στα πλαίσια ενός κατάλληλα οργανωμένου αναστηλωτικού προγράμματος, αναλαμβάνοντας τις εργασίες που έχουν συμπληρωματικό ρόλο και μπορούν να είναι καθ' όλα μετρήσιμες, όπως π.χ. τα διάφορα σύγχρονα δίκτυα, κουζίνες, λουτρά, νέα επιχρίσματα κ.λπ.

THE CONSERVATION AND RESTORATION OF MONASTIC BUILDINGS

The introductory part of the communication attempts an overview of the state of research concerning the monastic architecture of Macedonia, including that of the Holy Mountain, one of the most important centres of Byzantine and post-Byzantine culture. There have been only very few scholarly publications on this subject, if we except the field of church architecture. The history of the architecture of these monastic complexes continues to be obscure and it is only recently that certain matters of substance in this area have begun to surface, such as, for ex-

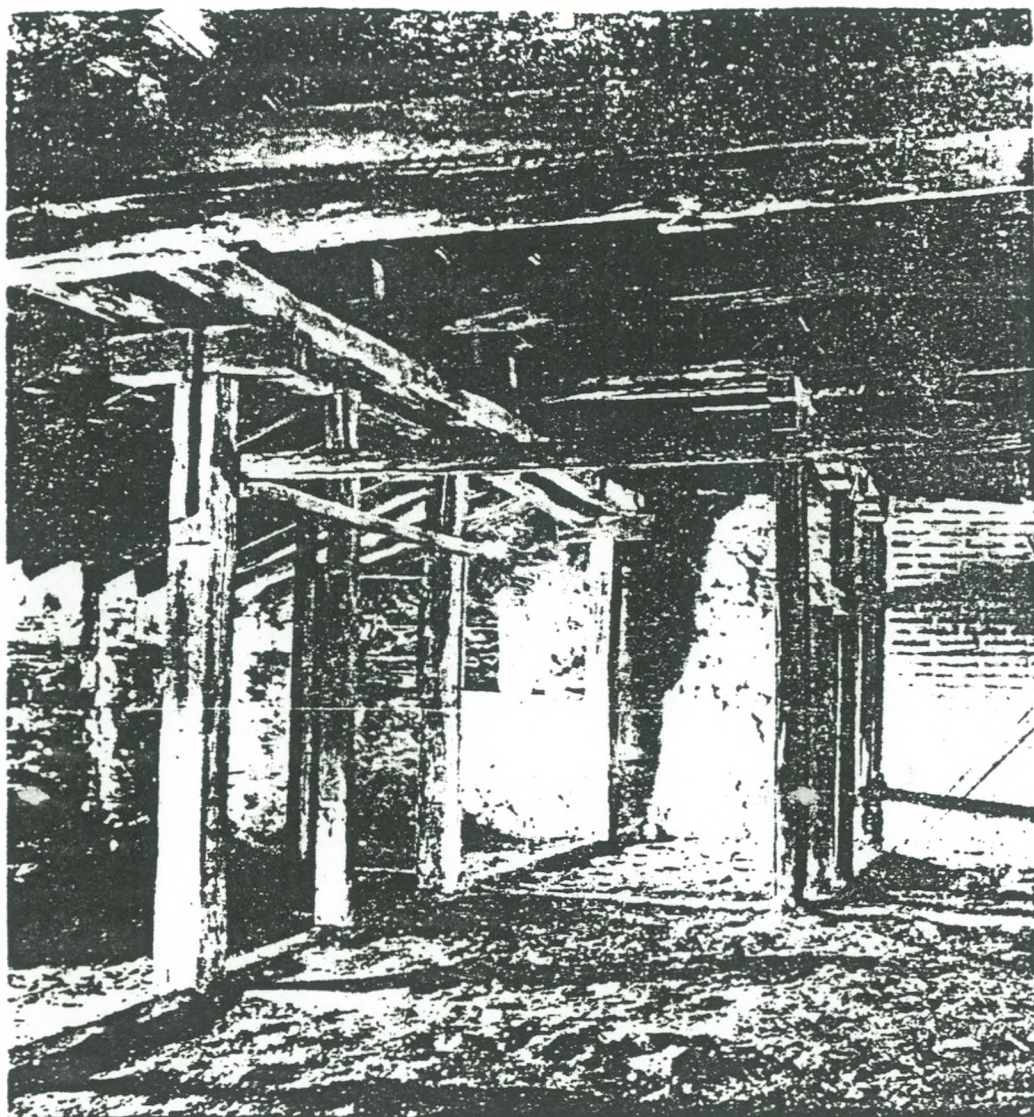
19. Κάτω απ' αυτό το πρίσμα, είναι τουλάχιστον αινιγματικό το περιεχόμενο που αποδίδει στην έννοια της Παράδοσης (σε σχέση με τη διατήρηση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς) ο συνάδελφος κ. Ν. Χαρκιολάκης σε πρόσφατο δημοσίευσμά του, καθώς και η θέση που υποστηρίζει ότι η διατήρηση του Αγίου Όρους ξεφεύγει από τα πλαίσια οποιουδήποτε θεσμικού πλαισίου ή προγράμματος διατήρησης και προστασίας, βλ. Ν. Χαρκιολάκης, «Προϋποθέσεις για την εκτέλεση έργων στερεώσεως και συντηρήσεως των Ιερών Μονών του Αγίου Όρους», *Πρωτόκ. Περίοδος Β'*, 50 (Νοέμβριος - Δεκέμβριος 1994), σελ. 403-410.

ample, the fact that there has survived (especially on the Holy Mountain) a considerable number of dwellings and auxiliary buildings from the 16th and 17th centuries. This material is extremely rare, since the knowledge at our disposal concerning these periods is very limited, as regards residences and the more humble structures of secular architecture (see phot. 1).

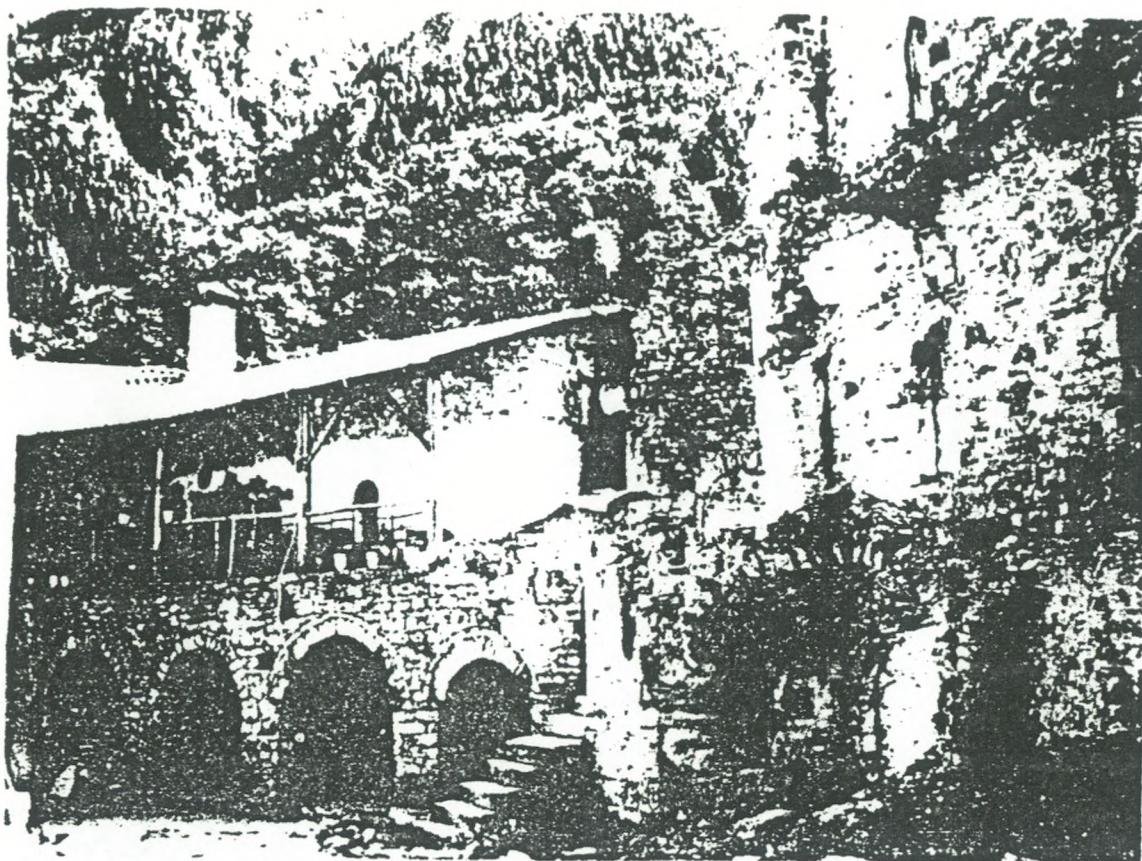
The second part gives a picture of the way in which the protection of this heritage is implemented. It is noted that, on the one hand, a systematic inventory and appraisal of the monumental riches is lacking. On the other, responsibility for protection is broken down between a variety of state agencies with no common spirit of aims, and this makes for ideological confusion even in the most elementary decisions and methods of dealing with the problems.

The services of the Ministry of Culture, which, until about 20 years ago, were responsible for architectural heritage as a whole, continue to this day to play a small and spasmodic role — never having been modernised. They are always poor, both in terms of personnel and funds, and are unable to exercise effective control over arbitrary interventions (see phot. 4).

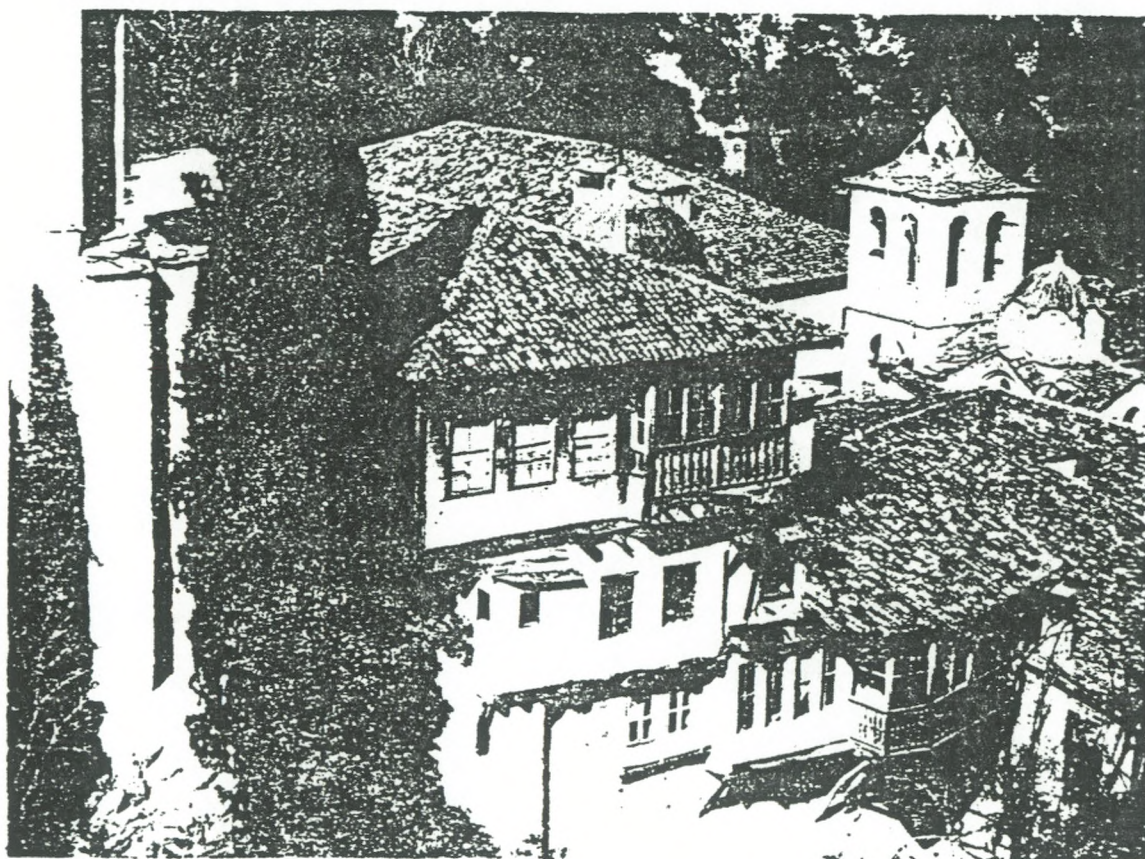
The Centre for the Preservation of Athonite Heritage (ΚΕΔΑΚ), meanwhile, which, since 1981, has been the exclusive state agency dealing with protection on the Holy Mountain, has at its disposal a considerable staff (in terms of numbers) and large amounts of money. The number of works undertaken annually is massive but they include drastic renovations and replacements of buildings, far removed from the notion of restoration. Even worse, as a general rule these works are undertaken with no research into the history nor into the historical interpretation of the components of the old buildings which they modify or replace (see phot. 5-10).

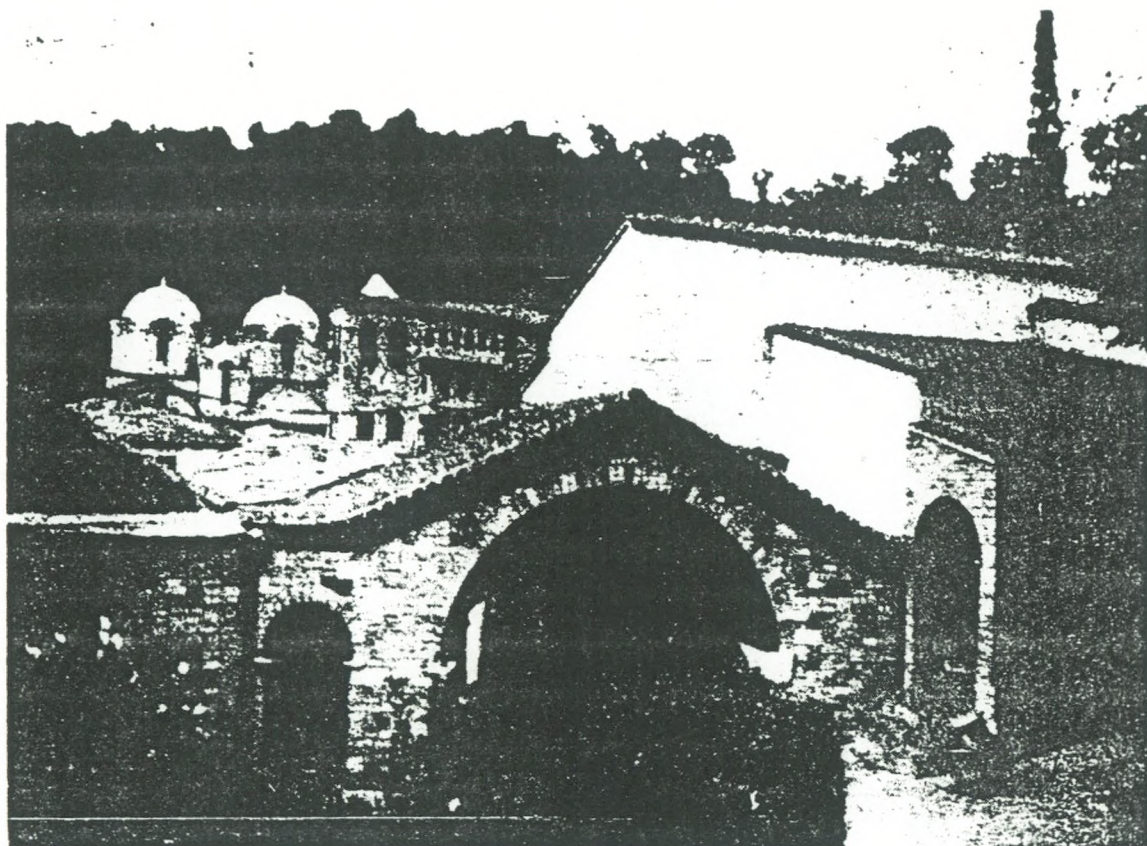
Ειχ. 1. Μ. Μεγίστης Λαύρας, συγκρότημα παλαιού ηγουμενείου-σκευοφυλαχείου. Εσωτερικό του τελευταίου ορόφου.

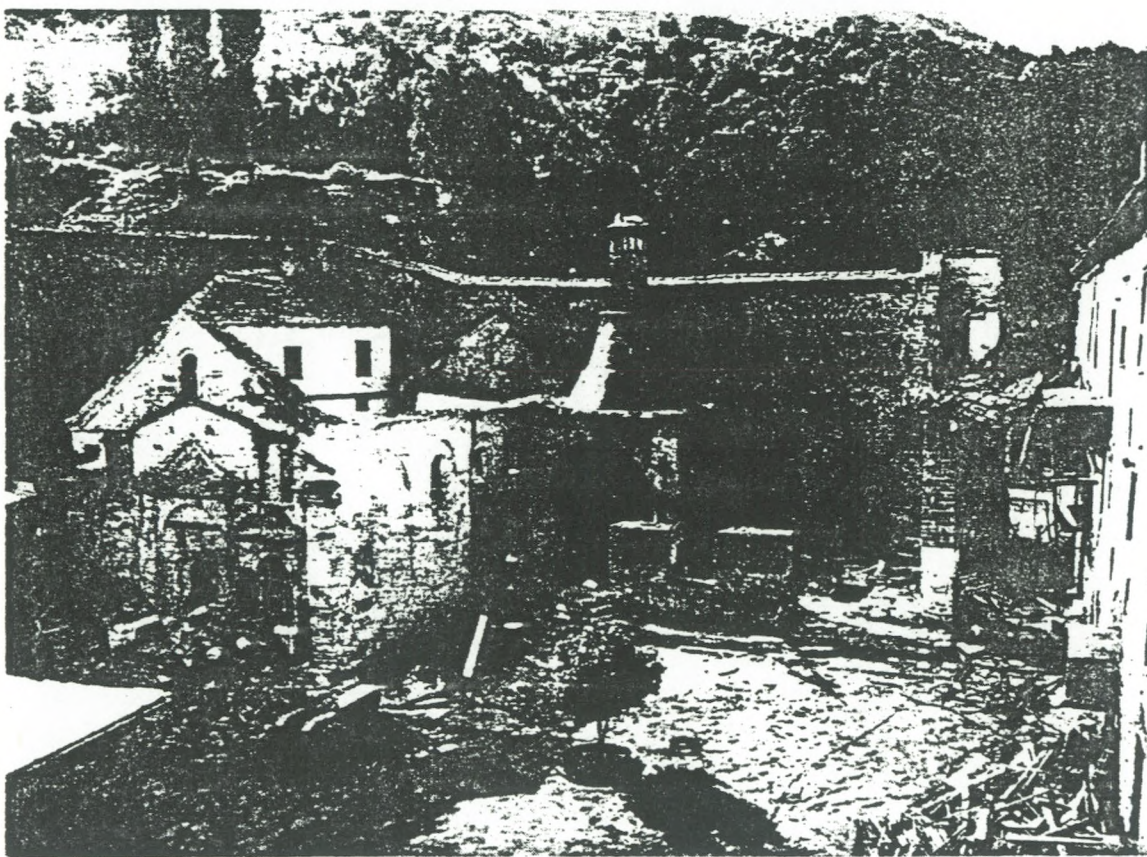
Εικ. 2. Μ. Αγίου Διονυσίου Ολύμπου, ερειπωμένες πτέρυγες.

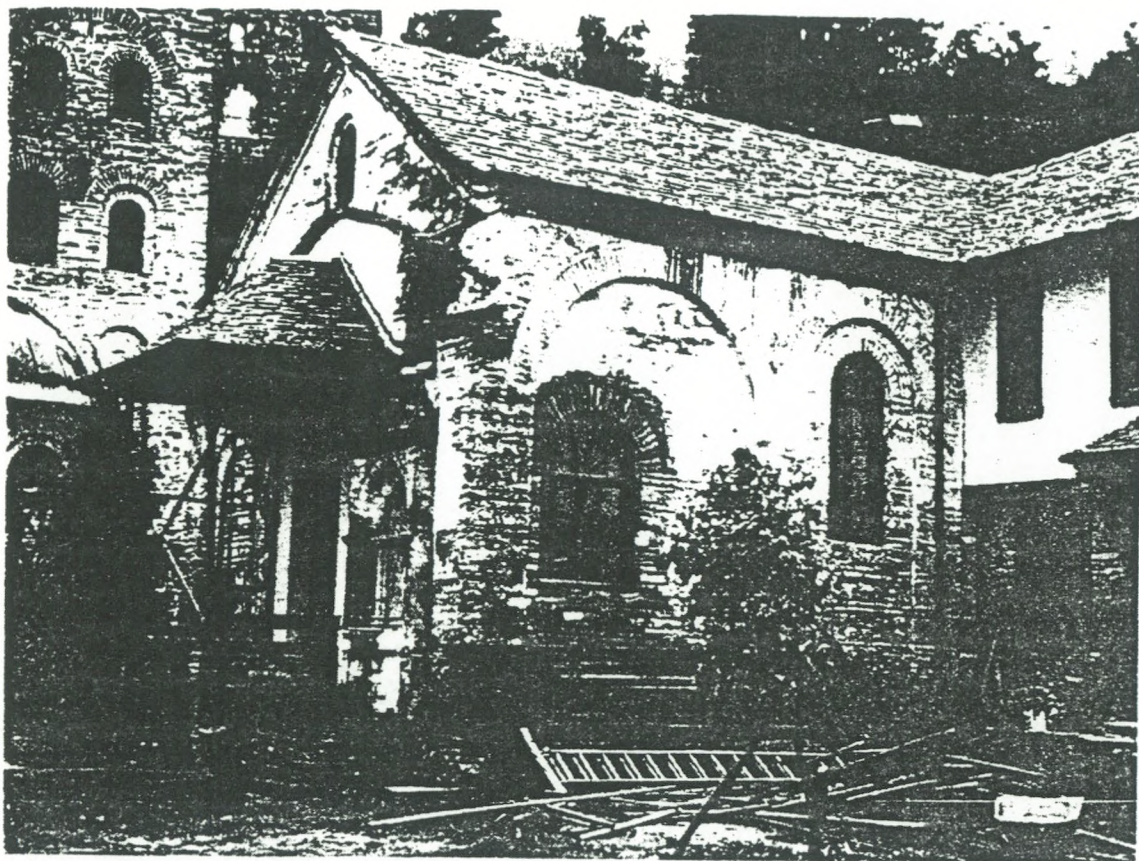
Εικ. 3. Μ. Τιμίου Προδρόμου Σερρών, εξωτερική άποψη της νότιας πλευράς.

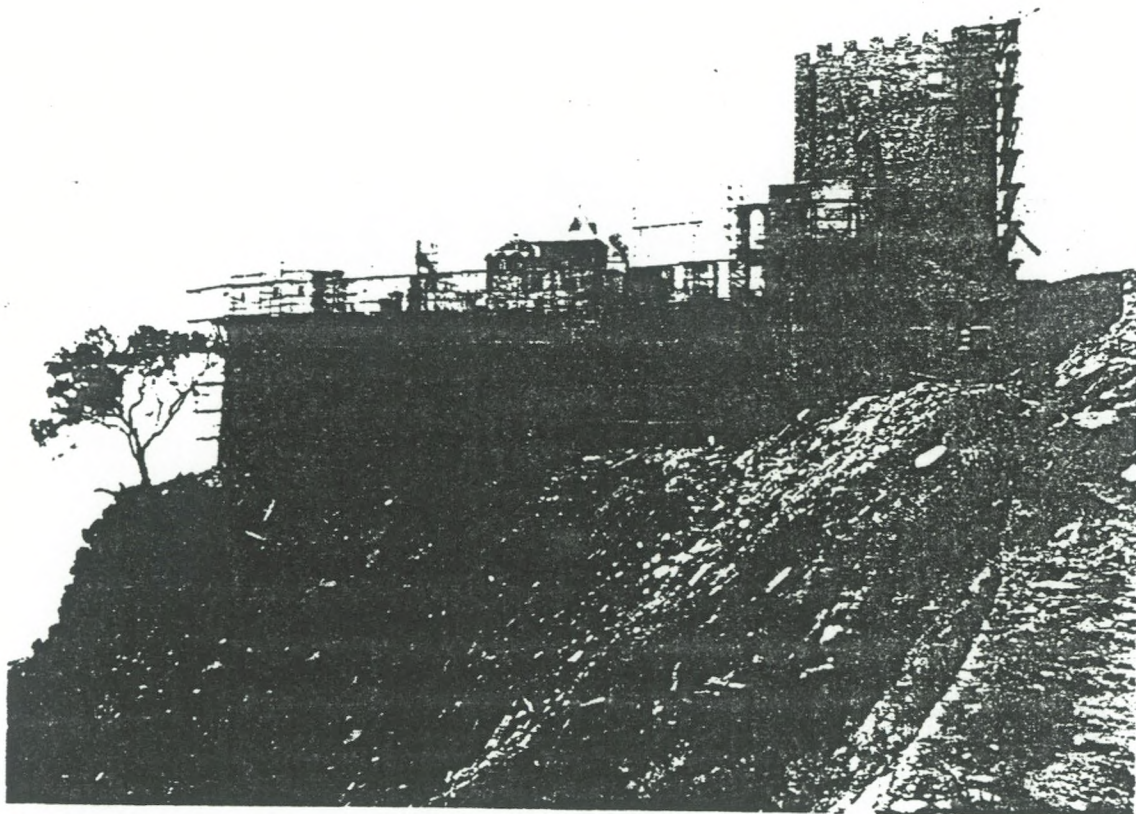
Εικ. 4. Μ. Εικοσιφοίνισσας, νέα κτίρια στη νότια πλευρά του περιβόλου.

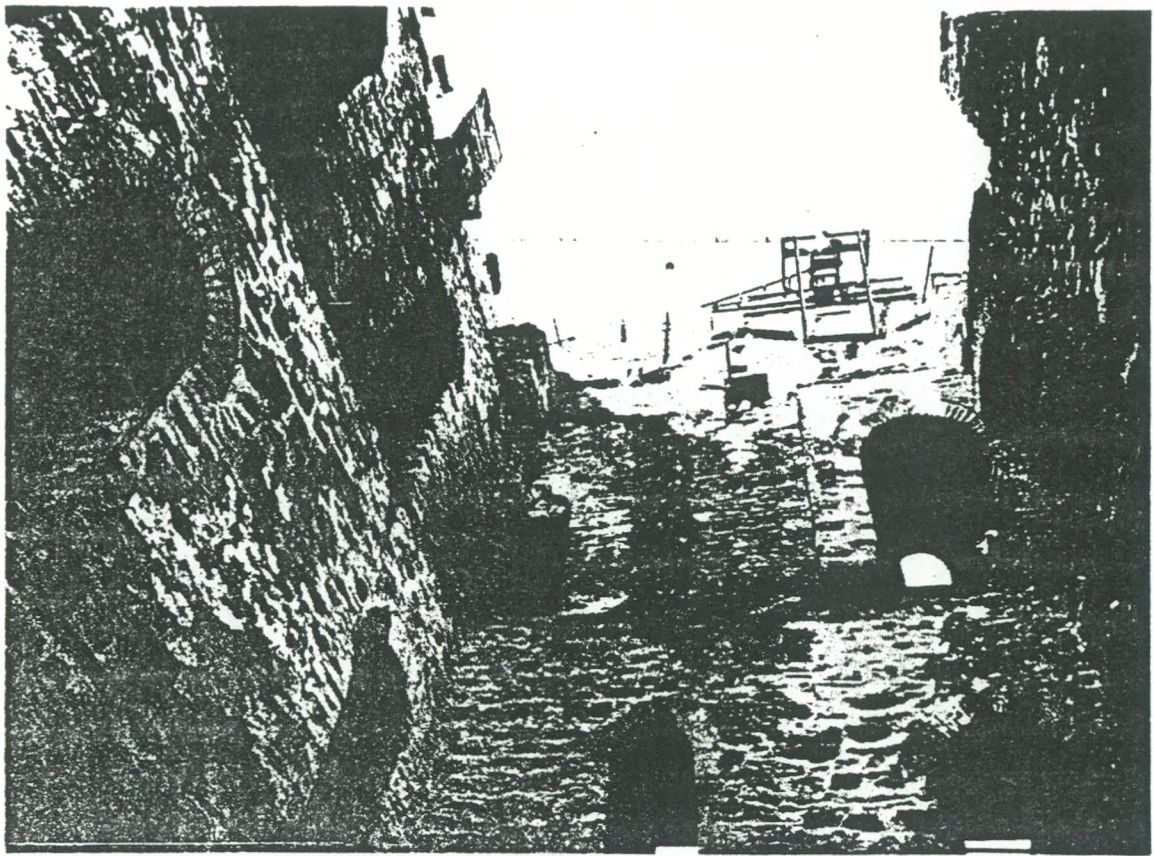
Εικ. 5. Μ. Κουτλουμουσίου, τράπεζα και μαγειρείο. Κατεδάφιση όλων των ξύλινων και ξυλόπηκτων μερών τους.

Εικ. 6. Μ. Κουτλουμουσίου, τράπεζα. Αλλαγή της μορφολογίας ανοιγμάτων κατά τις πρόσφατες εργασίες ανακατασκευής.

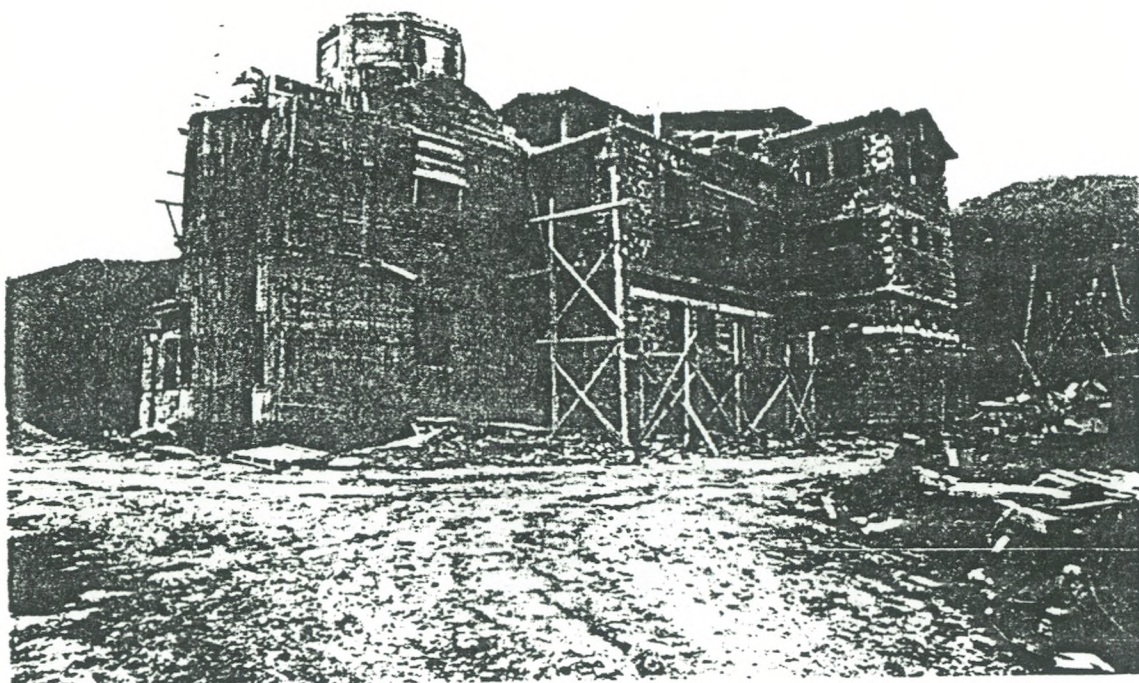
Εικ. 7. Μ. Παντοκράτορος, ο πύργος του 14ου αιώνα και η βόρεια πτέρυγα της μονής κατά τη διάρκεια της καταδάφισης όλων των ξύλινων και ξυλόπηκτων μερών τους.

Εικ. 8. Μ. Παντοκράτορας, εσωτερικό του πύργου μετά τις κατεδαφίσεις.

Εικ. 9. Κρυές, αντιπροσωπείο (κονάκι) της Μ. Διονυσίου. Ο ναός και το σπίτι πριν από την κατεδάφισή τους, αφού είχαν υποστεί μια «στερεωτική» επέμβαση.

Εικ. 10. Καρυές, αντιπροσωπείο (κονάκι) της Μ. Διονυσίου. Το νέο κτίριο (με σκελετό από μπετόν), που ιδρύθηκε στη θέση του παλαιού (εικ. 9), ύστερα από την κατεδάφισή του.

Καρυές

Αντιπροσωπείο Ι.Μ.Διονυσίου (18ος αι)

Πλήρης κατεδάφιση του κτιρίου και ανοικοδόμησή του με οπλισμένο και σκυρόδεμα σε εντελώς νέο και άσχετο σχέδιο.

Κελλί Ραβδούχου (10ος - 19ος αι)

Δραστικές επισκευές με χρήση σκυροδέματος.

Μονή Μεγίστης Λαύρας.

Κτίσματα ΝΔ γωνίας (Κριθαρόσπιτο, Ξυλουργείο κα) (17ος αι)

Επισκευή των κτιρίων για την μετατροπή τους σε ξενώνες.
Καταστροφή του συνόλου σχεδόν των στοιχείων της "επιδερμίδας" των κτιρίων (πατωμάτων, επιχρισμάτων, κουφωμάτων, κλπ).

"Κόρδα Αγίου Αθανασίου" (αρχές 16ου αι)

Επισκευή του κτιρίου προκειμένου να επαναχρησιμοποιηθεί ως πτέρυγα κελλιών.
Εκτεταμένη ανακατασκευή των ξυλοκατασκευών και πλήρης ανακατασκευή της όψεως και της "επιδερμίδας" του κτιρίου.

Παραπόρτι

Καταστροφή του παλαιού παραπορτιού και διαμόρφωση στη θέση του νέου, φαρδύτερου για να χωρά το αυτοκίνητο.

Μονή Βατοπεδίου.

Τράπεζα (1787)

Αφαίρεση μαρμάρινων τραπεζιών και επανατοποθέτησή τους σε νέες βάσεις και με νέα άσχετη διάταξη.

Ελαιοτριβείο

Επισκευή του κτιρίου για την εγκατάσταση νέου ελαιοτριβείου.
Πλήρης ανακατασκευή της στέγης, απομάκρυνση για φύλαξη όλου του παλαιού εξοπλισμού.

Μονή Ιβήρων.

Κτίριο μικρού Αρσανά. (18ος αι)

Επισκευή του κτιρίου προκειμένου να επαναχρησιμοποιηθεί ως εργατόσπιτο (;).
Πλήρης καταστροφή όλων των ξυλοκατασκευών και της "επιδερμίδας" του κτιρίου και ανακατασκευή τους με τροποποιήσεις.

Μονή Χελανδαρίου.

(Εργα παλαιότερα).

Μονή Διονυσίου.

Πύργος (1520).

Επισκευή για την ένταξη ξενώνα (;)
Καταστροφή στοιχείων εσωτερικού, ανακατασκευή κουφωμάτων και πλήρης ανακατασκευή των αρμοσχημάτων.

Ανώτατη στάθμη Ν. Πτέρυγας (17ος αι).

Ανακατασκευή του ορόφου των κελιών για την διαμόρφωση σκευοφυλακίου.
Εκτεταμένη (αν όχι πλήρης) καταστροφή του φέροντος οργανισμού και πλήρης καταστροφή όλων των υπολοίπων στοιχείων του κτιρίου και ανακατασκευή του ορόφου με άσχετη μορφή.

Α. τμήμα Β. Πτέρυγας (16ος - 19ος αι).

Επισκευή του εσωτερικού χώρου με τοπικές διαρρυθμίσεις.
Καταστροφή των στοιχείων της επιδερμίδας του κτιρίου και κατασκευή νέου παρεκκλησίου με αυθαίρετη μορφή στη θέση και μετά από την καταστροφή των λειψάνων παλαιού.

Α. Πτέρυγα (1530).

Επισκευή δυτικής όψεως.
Ανακατασκευή της επιδερμίδας του κτιρίου (κουφώματα, επιχρίσματα). Κατασκευή νέας όψεως κρήνης με τυποποιημένα μάρμαρα και ψηφιδωτό.

Μονή Κουτλουμουσίου

Τράπεζα (18ος αι)

Επισκευή του κτιρίου προκειμένου να επαναχρησιμοποιηθεί .

Πλήρης καταστροφή όλων των ξυλοκατασκευών και της "επιδερμίδας" του κτιρίου και ανακατασκευή τους και αναμόρφωση αυθεντικών ανοιγμάτων.

Β. τμήμα Δ. Πτέρυγας Μαγειρείο (19ος αι)

Πλήρης καταστροφή των ξυλοκατασκευών και των στοιχείων της επιδερμίδας του κτιρίου και ανακατασκευή τους με νέο σχέδιο και υλικά, διάνοιξη νέας πύλης στο τείχος και άσχετης μορφολογίας προσθήκες ημιυπαιθρίων χώρων στο αντίστοιχο τμήμα της Δ. Πτέρυγας προς την αυλή.

Μονή Παντοκράτορος

Πύργος (14ος - 19ος αι)

Επισκευή του κτιρίου προκειμένου να επαναχρησιμοποιηθεί ως βιβλιοθήκη.

Πλήρης καταστροφή όλων των ξυλοκατασκευών και της "επιδερμίδας" του κτιρίου και ανακατασκευή τους.

Β. Πτέρυγα

Επισκευή του κτιρίου προκειμένου να επαναχρησιμοποιηθεί ως πτέρυγα κελλιών.

Πλήρης καταστροφή όλων των ξυλοκατασκευών και της "επιδερμίδας" του κτιρίου και ανακατασκευή τους.

Μονή Ξηροποτάμου

Δ.Πτέρυγα (18ος αι)

Διάνοιξη παραπορτιού στο τείχος στη θέση κατεδαφισμένου πύργου αποχωρητηρίων και ανοικοδόμηση του πύργου με τυχαία μορφολογία.

Μονή Ζωγράφου

.....

Μονή Δοχειαρίου

Αρχονταρίκι (1793)

Επισκευή του κτιρίου προκειμένου να επαναχρησιμοποιηθεί .

Πλήρης καταστροφή όλων των ξυλοκατασκευών και της "επιδερμίδας" του κτιρίου και ανακατασκευή τους με "βελτιώσεις" στη διαρύθμιση.

Διόρωφος εξωνάρθηκας Καθολικού (16ος - 17ος αι)

Επισκευή του κτιρίου προκειμένου να επαναχρησιμοποιηθεί.

Πλήρης καταστροφή όλων των ξυλοκατασκευών και της "επιδερμίδας" του κτιρίου και ανακατασκευή τους.

Αρσανάς (16ος - 17ος αι)

Επισκευή του κτιρίου προκειμένου να επαναχρησιμοποιηθεί.
Πλήρης καταστροφή όλων των ξυλοκατασκευών και της "επιδερμίδας" του κτιρίου και ανακατασκευή τους.

Μονή Καρακάλλου

.....

Μονή Φιλοθέου

Τοπικές επεμβάσεις που οδήγησαν στην απώλεια του μεγαλύτερου ποσοστού των αυθεντικών μορφολογικών στοιχείων των κτιρίων.

Μονή Σίμωνος Πέτρας

Υδραγωγείο (14ος - 17ος αι)

Πλήρης και άκριτη ανακατασκευή των αρμολογημάτων.

Μονή Αγίου Παύλου

Κοιμητηριακός ναός Αγ. Δημητρίου (16ος αι)

Καταστροφή των λειψάνων και ανακατασκευή του ημιερειπωμένου ναΐσκου.

Μονή Σταυρονικήτα

Δ. Πτέρυγα (17ος αι)

Επισκευή του κτιρίου προκειμένου να επαναχρησιμοποιηθεί ως πτέρυγα κελλιών.
Πλήρης καταστροφή όλων των ξυλοκατασκευών και της "επιδερμίδας" του κτιρίου και ανακατασκευή τους με οπλισμένο σκυρόδεμα με νέα διαρύθμιση και προσθήκη ορόφου.

Βορδοναρείο - Εργατόσπιτο (προ το 1744)

Πλήρης κατεδάφισή του προκειμένου να ανακατασκευασθεί "ίδιο".

Μονή Ξενοφώντος

A. Πτέρυγα (τουλάχιστον 17ος αι)

Επισκευή του κτιρίου προκειμένου να επαναχρησιμοποιηθεί ως πτέρυγα κελλιών. Πλήρης καταστροφή όλων των ξυλοκατασκευών και της "επιδερμίδας" του κτιρίου και ανακατασκευή τους με αλλαγές στα ανοίγματα.

N. Πτέρυγα (11ος - 190ς αι)

Επισκευή του κτιρίου προκειμένου να επαναχρησιμοποιηθεί ως πτέρυγα κελλιών. Πλήρης καταστροφή όλων των ξυλοκατασκευών και της "επιδερμίδας" του κτιρίου και ανακατασκευή τους με χρήση οπλισμένου σκυροδέματος.

N. Πτέρυγα νέου περιβόλου (1802)

Επισκευή με τοπικές αλλοιώσεις και καταστροφή των στοιχείων επιδερμίδας του κτιρίου.

Μονή Γρηγορίου

Τράπεζα

Ανακατασκευή της Τράπεζας. Κατεδάφιση του παλαιότερου κτιρίου του 1955 και οικοδόμηση νέου με νέα υλικά και μορφή παντελώς άσχετη με το πρό του 1955 κτίριο. Εκτεταμένες επεμβάσεις στη ΝΔ. γωνία του κτιριακού συγκροτήματος για την επέκταση της Τράπεζας στην περιοχή αυτή.

Εργατόσπιτο

Επισκευή του κτιρίου προκειμένου να επαναχρησιμοποιηθεί ως εργατόσπιτο. Πλήρης καταστροφή όλων των ξυλοκατασκευών και της "επιδερμίδας" του κτιρίου και ανακατασκευή τους.

Μονή Εσφιγμένου

.....

Μονή Αγίου Παντελεήμονος Ρωσικού

.....

Μονή Κωνσταμονίτου

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΙΣ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΣΤΟ ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ

ΤΕΕ / Τμήμα Κεντρικής Μακεδονίας,
Κατάλογος Εκθεσης Μελετών Εφαρμογών για τη Διατήρηση της Αρχιτεκτονικής
Κληρονομιάς,
Θεσσαλονίκη 1994, σποράδην

Μνημείο και Περιβάλλον, 3, Ιούνιος 1995, σποράδην

Πλούταρχος Θεοχαρίδης,
"Η Αρχιτεκτονική κληρονομιά του Αγίου Ορους : Το πρόβλημα των σημερινών εμβάσεων
και η απώλεια της ιστορικής φυσιογνωμίας του τόπου", Διάλεξη στο Παράρτημα
Θεσσαλονίκης της Ελληνικής Εταιρείας, 18 Φεβρουαρίου 1994.

Πλούταρχος Θεοχαρίδης,
"Αρχαιολογική Τεκμηρίωση των τοπικών στερεωτικών επεμβάσεων σε κτιριακά
συγκροτήματα με άγνωστη οικοδομική ιστορία. Η επέμβαση στο μαγειρείο της μονής
Δοχειαρίου στο Άγιον Όρος.", Συντήρηση και αναβίωση παραδοσιακών κτιρίων και
συνόλων, Θεσσαλονίκη 1983, 183-189

Πλούταρχος Θεοχαρίδης,
"Η αρχιτεκτονική κληρονομιά του Αγίου Ορους", Ο Παρατηρητής, 18-19, Μάρτιος 1991, 25-
33

Πλούταρχος Θεοχαρίδης,
" Οι Πτέρυγες κατοικίας στα Αγιορείτικα Μοναστήρια (1500-1900)", Άγιον Όρος, Ελληνική
Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική, τ. 8, Αθήνα 1991, 270 [αναφορές]

Πλούταρχος Θεοχαρίδης,
"Παρατηρήσεις σε παλιές οικοδομικές φάσεις της μεγίστης Λαύρας (10ος-16ος αι). Το
Ηγουμενείο - Σκευοφυλάκειο και η "Κόρδα του Αγίου Αθανασίου". 13ο Συμπόσιο Βυζαντινής
και Μεταβυζαντινής Αρχαιολογίας και Τέχνης, Πρόγραμμα και Περιλήψεις ανακοινώσεων,
Αθήνα 1993, 10-11 [αναφορές]

Πλούταρχος Θεοχαρίδης,
"Προστασία και αναστήλωση των μοναστηριακών κτιριακών συγκροτημάτων στη
Μακεδονία", Συνέδριο "Οι τάσεις του ορθόδοξου μοναχισμού. 9ος - 20ος αι", Θεσσαλονίκη,
Ιερά Μονή Βλαττάδων, 28 Σεπτεμβρίου - 2 Οκτωβρίου 1994. (Πρακτικά υπό έκδοσιν).

Μιλτιάδης Πολυβίου,
"Έργα στο Άγιον Όρος", Πρωτάτο, 54, Ιούλιος - Αύγουστος 1995, 560-562

Δ. Τσιαπραλής,
"Διατήρηση και προσέγγιση του ιστορικού και φυσικού χώρου του Αγίου Ορους",
Συντήρηση και αναβίωση παραδοσιακών κτιρίων και συνόλων, Θεσσαλονίκη 1983, 229-244

Αρχιμανδρίτης Τύχων,
"Η Ιερά Μονή Σταυρονικήτα δεν αποτελεί κακό παράδειγμα αρχιτεκτονικής επέμβασης",
Μακεδονία, 22 Οκτωβρίου 1994, 8

Νικόλαος Χαρκιολάκης,
"Προϋποθέσεις για την εκτέλεση έργων στερεώσεως και συντηρήσεως των Ιερών Μονών
του Αγίου Ορους", Πρωτάτο, 50, Νοέμβριος - Δεκέμβριος 1994, 403-410

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΙΣ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΣΤΟ ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ

ΤΕΕ / Τμήμα Κεντρικής Μακεδονίας,
Κατάλογος Εκθεσης Μελετών Εφαρμογών για τη Διατήρηση της Αρχιτεκτονικής
Κληρονομιάς,
Θεσσαλονίκη 1994, σποράδην

Μνημείο και Περιβάλλον, 3, Ιούνιος 1995, σποράδην

Πλούταρχος Θεοχαρίδης,
"Η Αρχιτεκτονική κληρονομιά του Αγίου Ορους : Το πρόβλημα των σημερινών εμβάσεων
και η απώλεια της ιστορικής φυσιογνωμίας του τόπου", Διάλεξη στο Παράρτημα
Θεσσαλονίκης της Ελληνικής Εταιρείας, 18 Φεβρουαρίου 1994.

Πλούταρχος Θεοχαρίδης,
"Αρχαιολογική Τεκμηρίωση των τοπικών στερεωτικών επεμβάσεων σε κτιριακά
συγκροτήματα με άγνωστη οικοδομική ιστορία. Η επέμβαση στο μαγειρείο της μονής
Δοχειαρίου στο Άγιον Όρος.", Συντήρηση και αναβίωση παραδοσιακών κτιρίων και
συνόλων, Θεσσαλονίκη 1983, 183-189

Πλούταρχος Θεοχαρίδης,
"Η αρχιτεκτονική κληρονομιά του Αγίου Ορους", Ο Παρατηρητής, 18-19, Μάρτιος 1991, 25-
33

Πλούταρχος Θεοχαρίδης,
" Οι Πτέρυγες κατοικίας στα Αγιορείτικα Μοναστήρια (1500-1900)", Άγιον Όρος, Ελληνική
Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική, τ. 8, Αθήνα 1991, 270 [αναφορές]

Πλούταρχος Θεοχαρίδης,
"Παρατηρήσεις σε παλιές οικοδομικές φάσεις της μεγίστης Λαύρας (10ος-16ος αι). Το
Ηγουμενείο - Σκευοφυλάκειο και η "Κόρδα του Αγίου Αθανασίου". 13ο Συμπόσιο Βυζαντινής
και Μεταβυζαντινής Αρχαιολογίας και Τέχνης, Πρόγραμμα και Περιλήψεις ανακοινώσεων,
Αθήνα 1993, 10-11 [αναφορές]

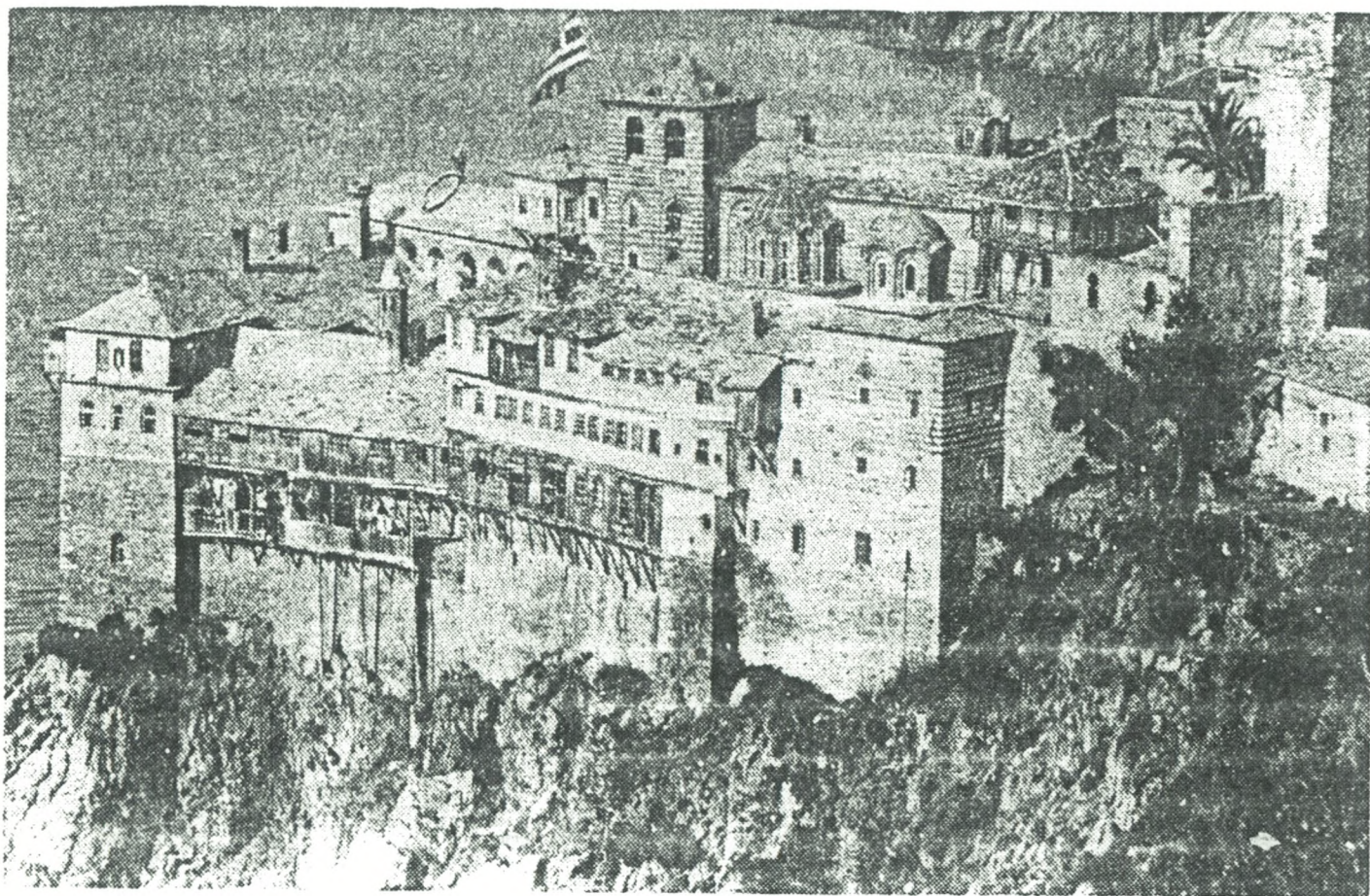
Πλούταρχος Θεοχαρίδης,
"Προστασία και αναστήλωση των μοναστηριακών κτιριακών συγκροτημάτων στη
Μακεδονία", Συνέδριο "Οι τάσεις του ορθόδοξου μοναχισμού. 9ος - 20ος αι", Θεσσαλονίκη,
Ιερά Μονή Βλατιάδων, 28 Σεπτεμβρίου - 2 Οκτωβρίου 1994. (Πρακτικά υπό έκδοσιν).

Μιλιτιάδης Πολυβίου,
"Έργα στο Άγιον Όρος", Πρωτάτο, 54, Ιούλιος - Αύγουστος 1995, 560-562

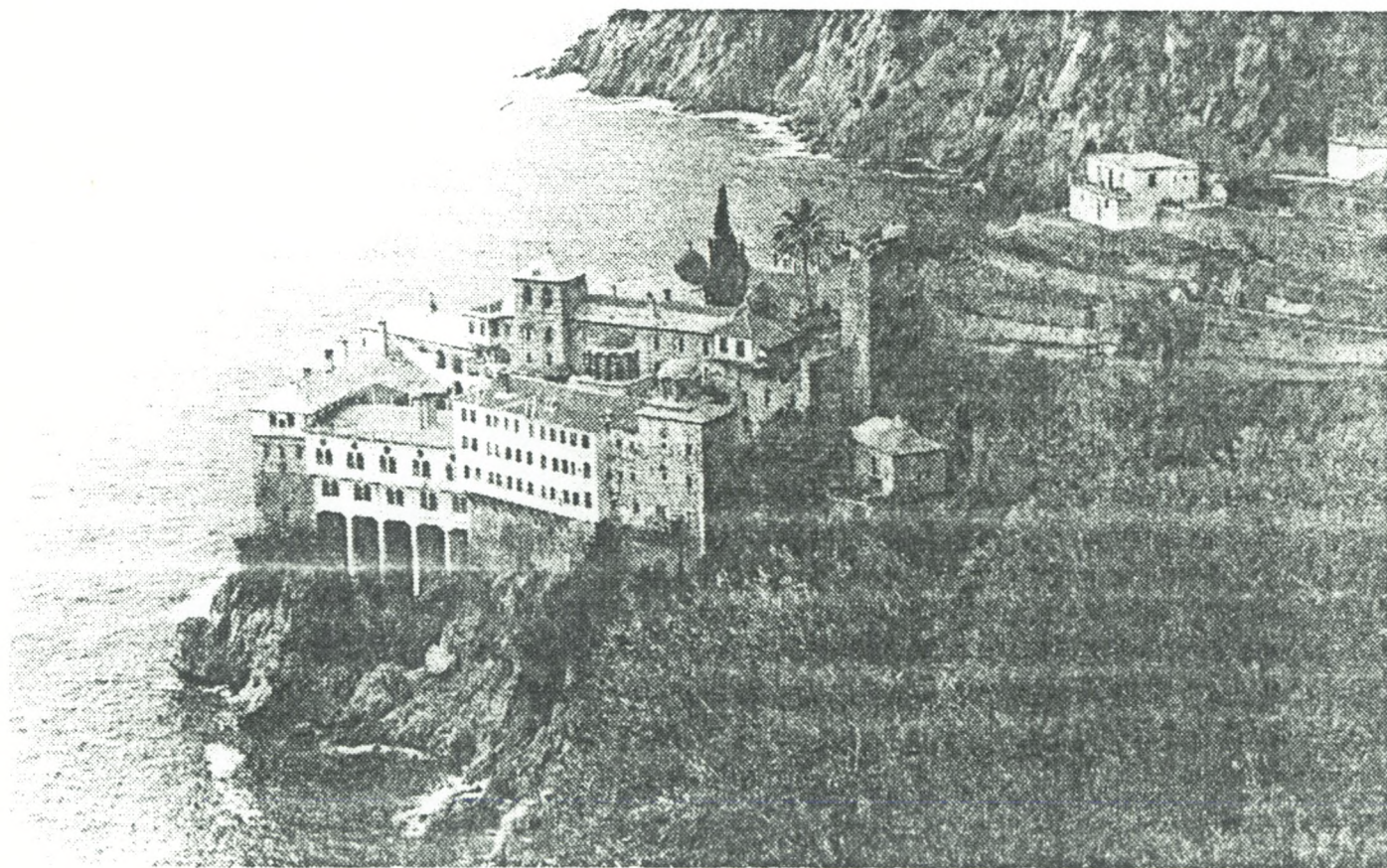
Δ. Τσιαπραλής,
"Διατήρηση και προσέγγιση του ιστορικού και φυσικού χώρου του Αγίου Ορους",
Συντήρηση και αναβίωση παραδοσιακών κτιρίων και συνόλων, Θεσσαλονίκη 1983, 229-244

Αρχιμανδρίτης Τύχων,
"Η Ιερά Μονή Σταυρονικήτα δεν αποτελεί κακό παράδειγμα αρχιτεκτονικής επέμβασης",
Μακεδονία, 22 Οκτωβρίου 1994, 8

Νικόλαος Χαρκιολάκης,
"Προϋποθέσεις για την εκτέλεση έργων στερεώσεως και συντηρήσεως των Ιερών Μονών
του Αγίου Ορους", Πρωτάτο, 50, Νοέμβριος - Δεκέμβριος 1994, 403-410

Πρό του 1950

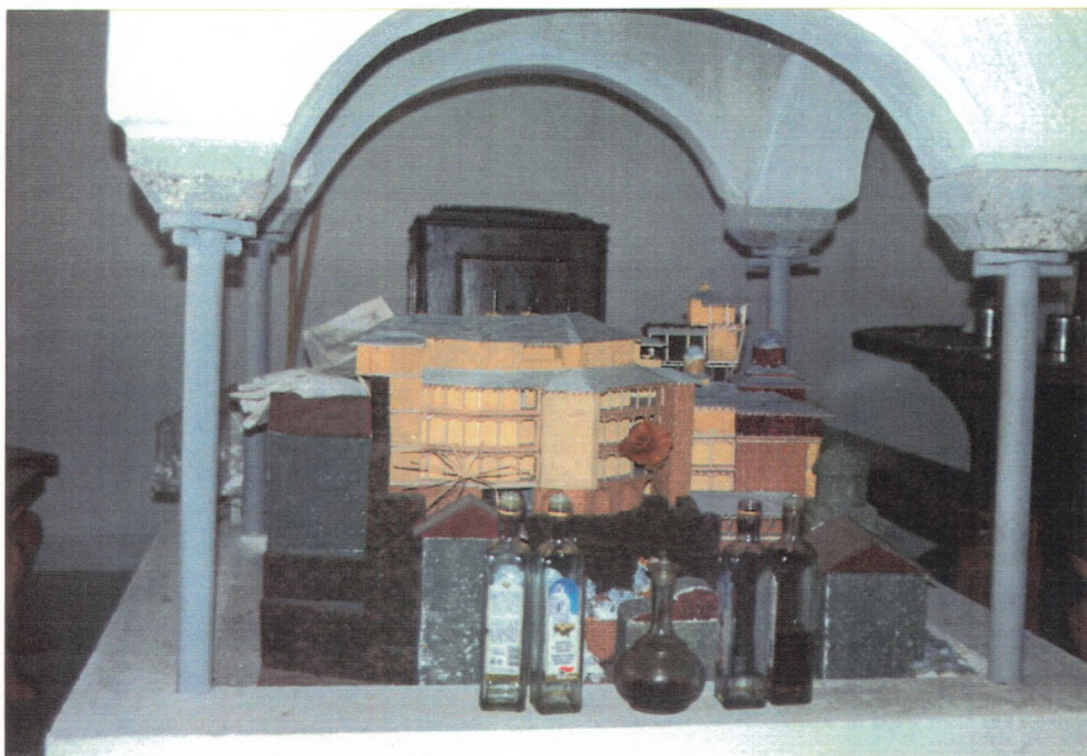

Πρίν από τις πρόσφατες επεμβάσεις

Μονή Γρηγορίου

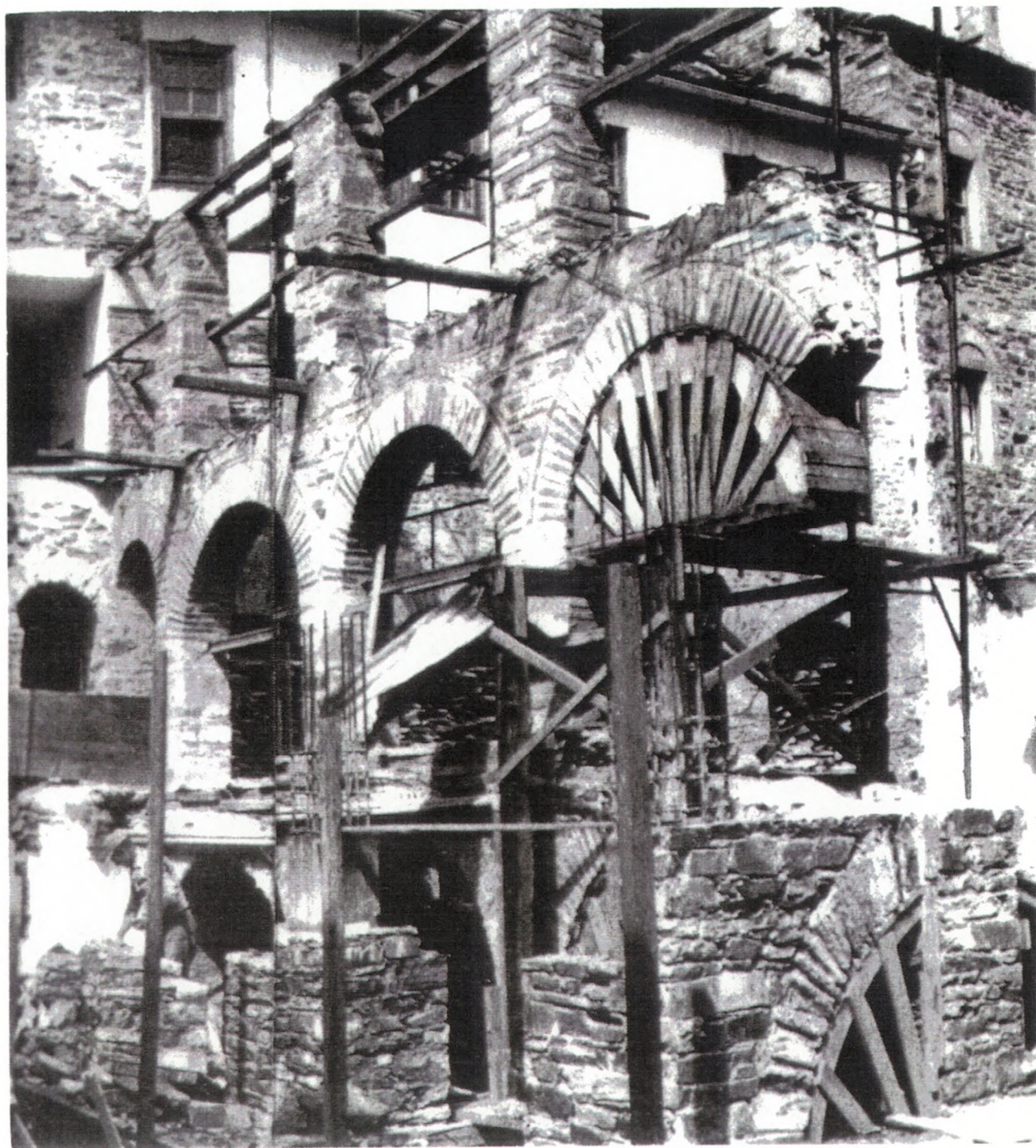
Μετά από τις πρόσφατες επεμβάσεις

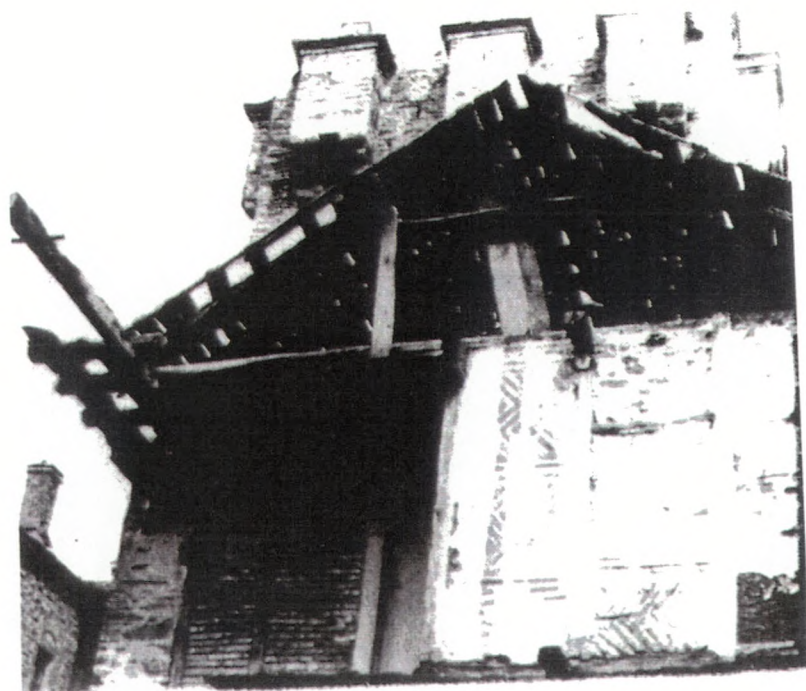
Πρόπλασμα επεκτάσεως

Πρίν από τις επεμβάσεις

Κατά τη διάρκεια των επεμβάσεων

Κατά τη διάρκεια των επεμβάσεων

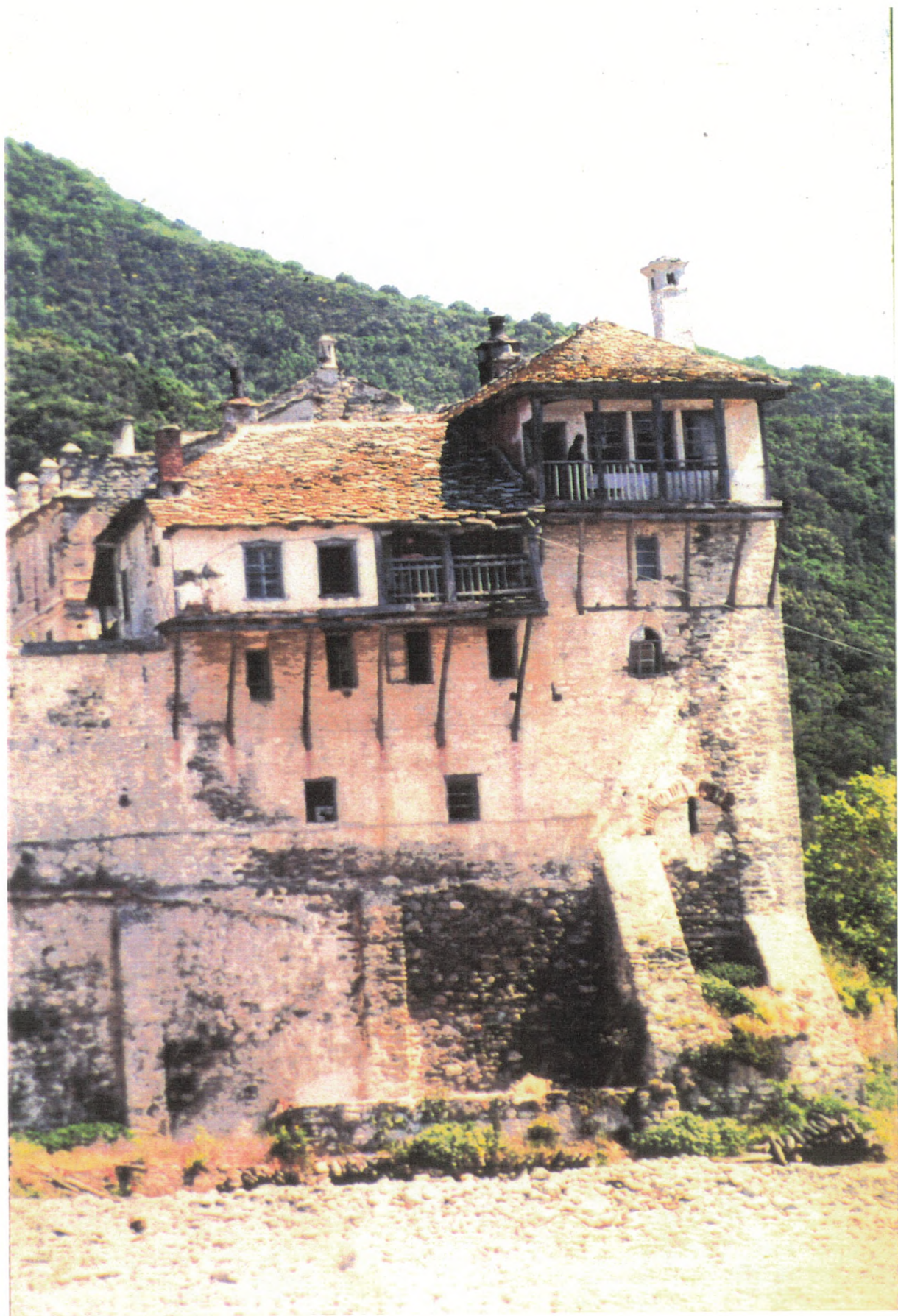

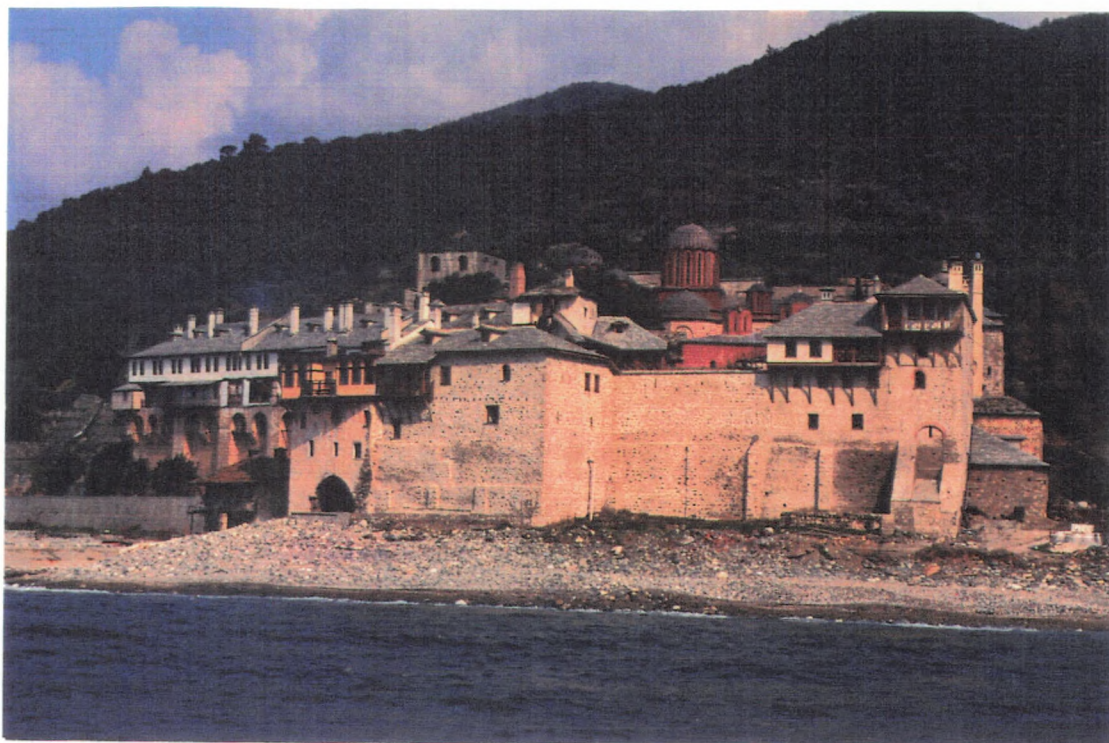

Μετά από τις επεμβάσεις

Μετά από τις επεμβάσεις

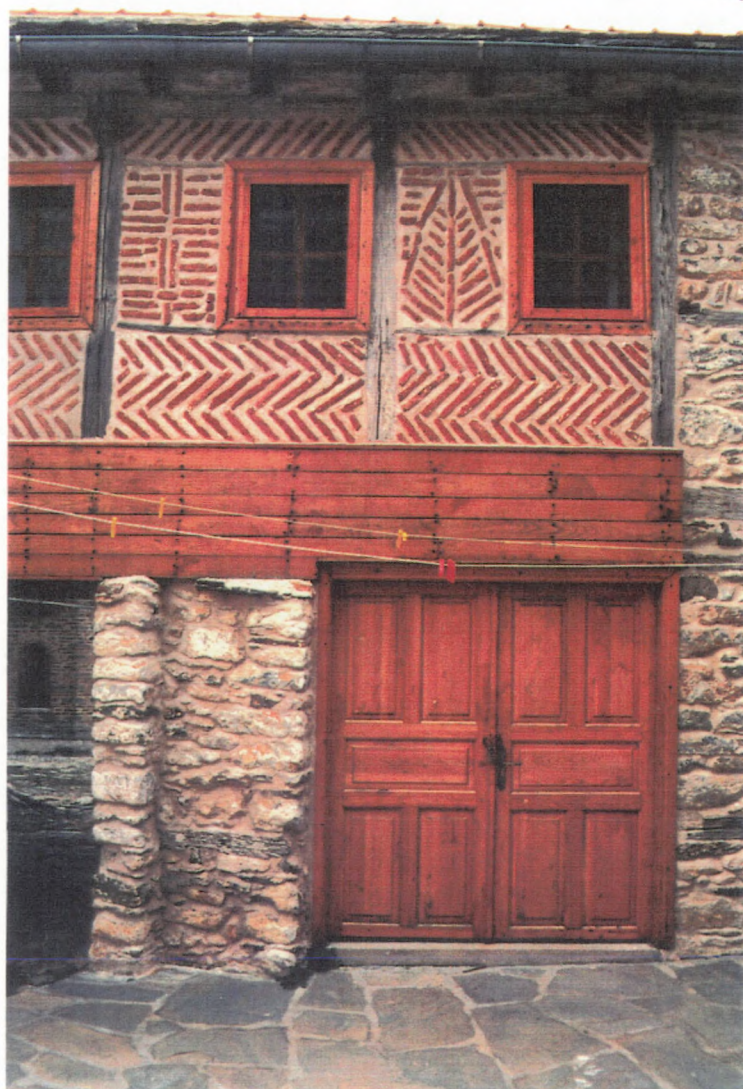
Μετά από τις επεμβάσεις

Πρίν από τις επεμβάσεις

Μετά από τις επεμβάσεις

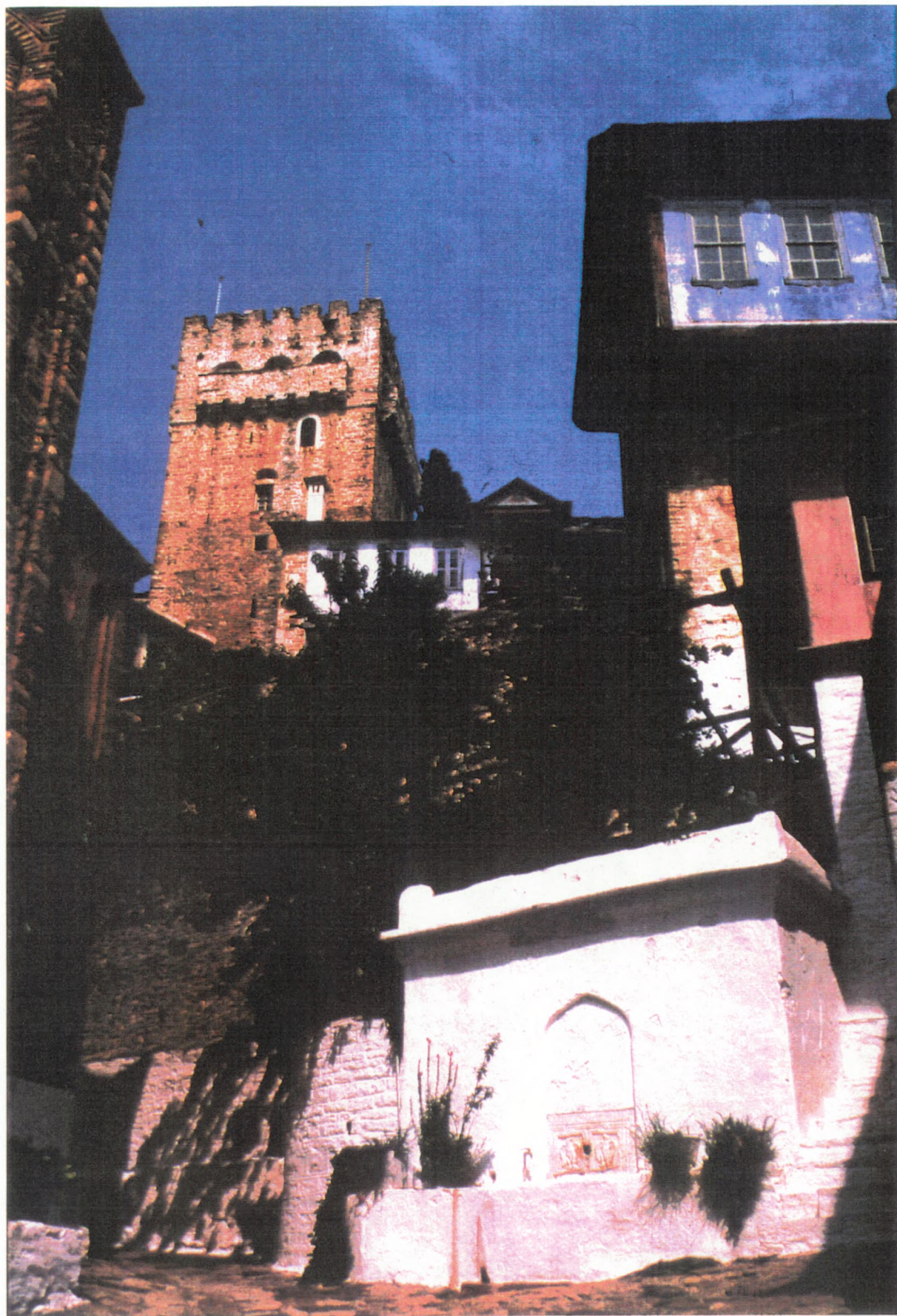

Μετά από τις επεμβάσεις

Πρίν από τις επεμβάσεις

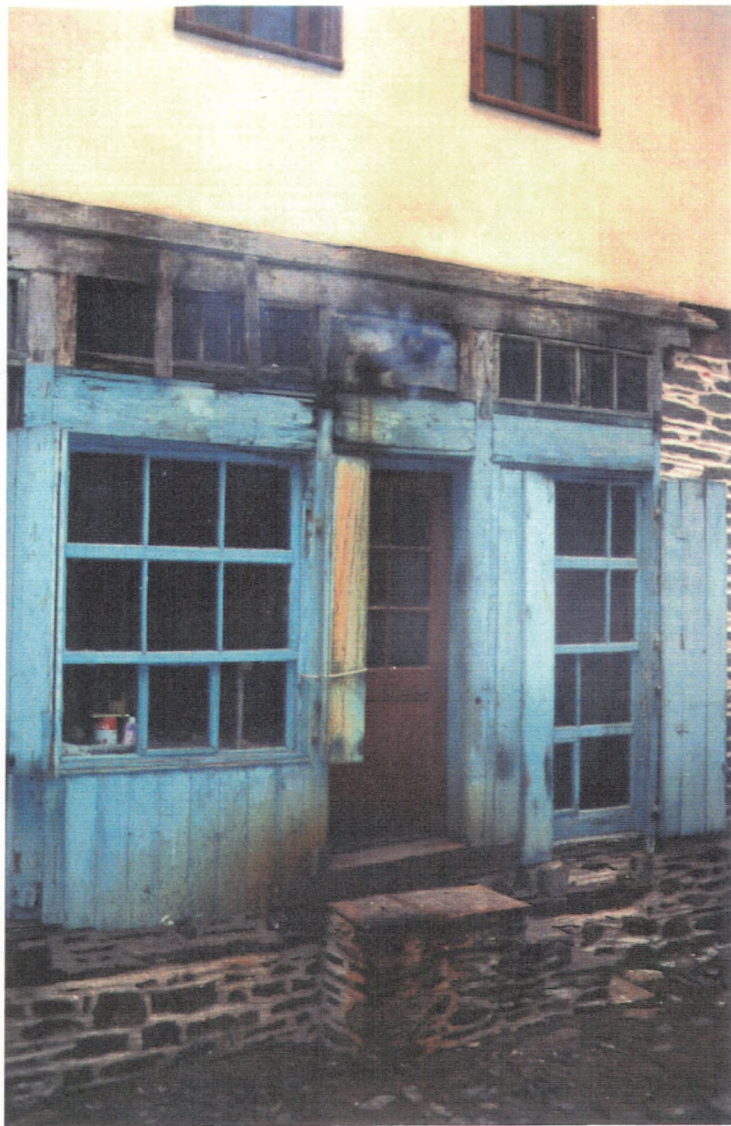
Κατά τη διάρκεια των επεμβάσεων

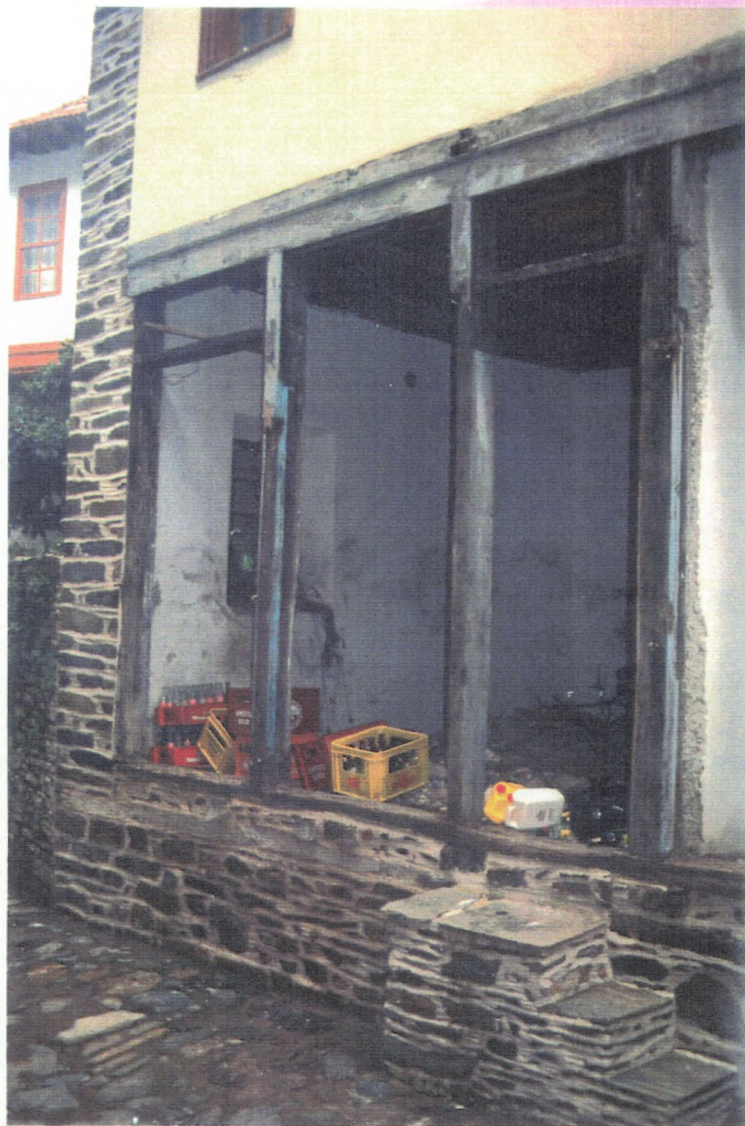
Κατά τη διάρκεια των επεμβάσεων

Μετά από τις επεμβάσεις

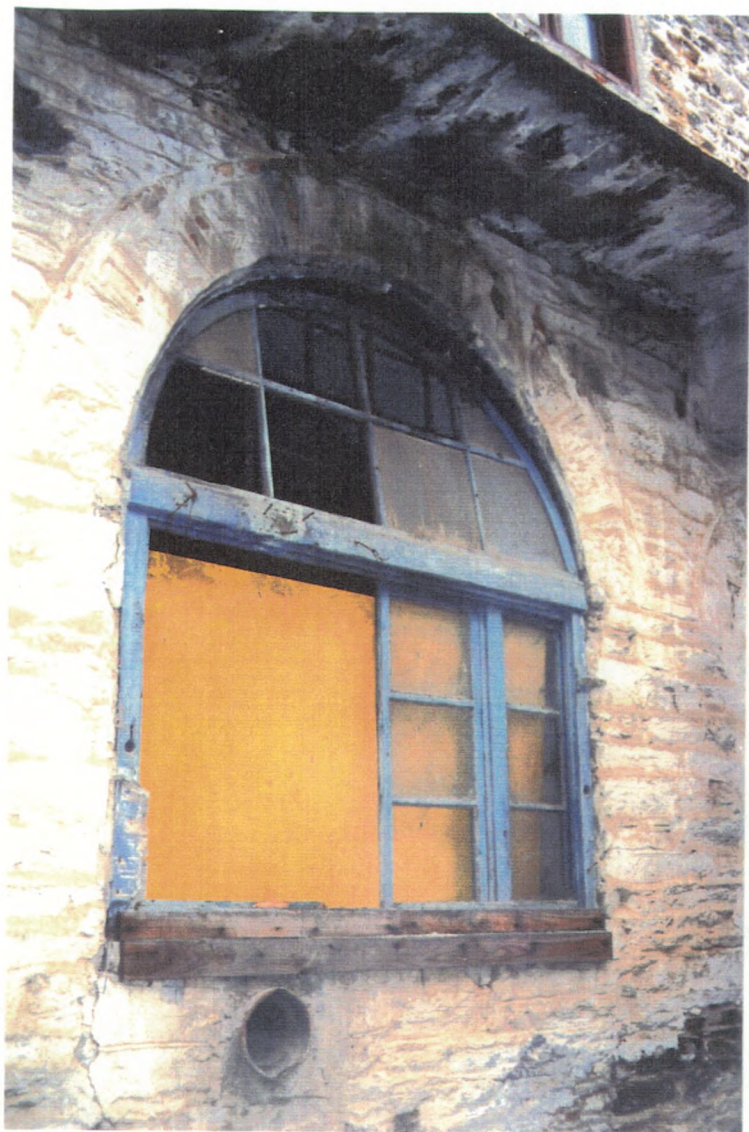
Πρίν από τις επεμβάσεις

Κατά τη διάρκεια των επεμβάσεων

Μετά από τις επεμβάσεις

Πρίν από τις επεμβάσεις

Μετά από τις επεμβάσεις

ΕΘΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΡΕΥΝΩΝ
Ινστιτούτο Βυζαντινών Ερευνών

1 ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟ ΣΗΜΕΡΑ 1

ΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΜΟΝΑΧΙΣΜΟΥ 9ος - 20ος ΑΙΩΝΕΣ

Πρακτικά του Διεθνούς Συμποσίου που διοργανώθηκε στα πλαίσια του Προγράμματος «Οι δρόμοι του ορθόδοξου μοναχισμού: Πορευθέντες μάθετε»

Θεσσαλονίκη, 28 Σεπτεμβρίου - 2 Οκτωβρίου 1994

Συμβούλιο της Ευρώπης, Πολιτιστικές Διαδρομές

Διεύθυνση Μορφωτικών Υποθέσεων
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

ΑΘΗΝΑ 1996

ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΑΝΑΣΤΗΛΩΣΗ ΤΗΣ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑΚΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ ΣΤΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Η μοναστηριακή αρχιτεκτονική περιλαμβάνει πολλά είδη κτιρίων, ορισμένα από τα οποία, όπως είναι φυσικό, σχετίζονται άμεσα με τα αντίστοιχά τους που υπήρχαν κατά το παρελθόν στους οικισμούς και την ύπαιθρο (ναοί, οχυρωματικά έργα, κτίρια κατοικίας, παραγωγής και αποθήκευσης αγαθών), άλλα όμως είναι ειδικά κτίρια, όπως οι τράπεζες, οι φιάλες κ.λπ. Αν εξαιρέσουμε τους ναούς, κτίρια κατ' εξοχήν μνημειακά και φορτισμένα με ιδεολογικό περιεχόμενο, που η αναγκαιότητα της μελέτης τους έχει από καιρό καταξιωθεί στην Ιστορία της Αρχιτεκτονικής, οι υπόλοιπες κατηγορίες είναι πολύ λίγο μελετημένες ως τώρα, ενώ τα κτίρια που εξυπηρετούσαν την καθημερινή ζωή, αντιμετωπίζονται πολλές φορές σαν επουσιώδη και οι ερευνητές αντιπαρέρχονται την ιστορική τους αξιολόγηση¹. Παρ' όλα αυτά, τα μοναστικά συγκροτήματα που είχαν μια συνεχή ζωή επί σειρά αιώνων, διασώζουν συχνά μια πυκνή στρωματογραφία κτιρίων και υπολειμμάτων κατασκευών, που περιλαμβάνει πολύ ενδιαφέροντα στοιχεία και για τις ταπεινότερες κατηγορίες κτιρίων, από εποχές παλιές, πριν από το 18ο αιώνα, απ' όπου το αντίστοιχο υλικό της κοσμικής αρχιτεκτονικής σήμερα σπανίζει.

Κάνοντας μια σύντομη εισαγωγή στο θέμα μας, που είναι η προστασία και η αναστήλωση των συγκροτημάτων, δεν είναι βέβαια δυνατόν να επιχειρήσουμε ούτε καν μια στοιχειώδη παρουσίαση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς των μοναστηριών της Μακεδονίας, ακόμη περισσότερο, καθώς σ' αυτήν περιλαμβάνεται και ο τεράστιος κτιριακός πλούτος του Αγίου Όρους, το οποίο για χίλια και πλέον χρόνια αποτελεί ένα εξαιρετικό πνευματικό και

1. Βασικό παραμένει το έργο του Α. Κ. Ορλάνδου, *Μοναστηριακή Αρχιτεκτονική*, Αθήνα 1926 (β' έκδοση 1958). Για τη γενικότερη κατάσταση της έρευνας της μοναστηριακής αρχιτεκτονικής, βλ. π.χ. Ν. Μπούρα, «Εκκλησίες στην Ελλάδα μετά την Άλωση», Συλλογή βιβλιογραφίας, Αθήνα 1987, σελ. 8-16.

καλλιτεχνικό κέντρο του Ορθόδοξου κόσμου². Η ακτινοβολία της αρχιτεκτονικής του Αγίου Όρους υπήρξε ιδιαίτερα σημαντική σε πολλούς τομείς, και σήμερα ένα από τα πιο ξεκάθαρα παραδείγματα γι' αυτήν είναι η μεγάλη εξάπλωση (γεωγραφική και χρονική) που είχε ο τύπος του επιβλητικού αγιορειτικού καθολικού ναού, ο γνωστός ως «αθωνικός τύπος»³. Θα αναφερθούμε όμως, πολύ σύντομα, σε κάποια θέματα των ερευνών μας, που είναι ενδεικτικά της σημασίας του ιστορικού περιεχομένου της μοναστηριακής αρχιτεκτονικής στο χώρο της Μακεδονίας.

Πρέπει να τονίσουμε εξ αρχής ότι η συστηματική έρευνα των κτιριακών συγκροτημάτων είναι δυνατόν να αποκαλύψει με λεπτομέρειες την οικοδομική τους ιστορία. Σε σχετικές έρευνες που έγιναν σε μονές του Αγίου Όρους (π.χ. Χελανδαρίου⁴ και Μεγίστης Λαύρας⁵), το σωζόμενο υλικό παρουσιάζεται ιδιαίτερα πλούσιο και συχνά φτάνει ως τις παλιότερες εποχές των συγκροτημάτων. Ανάλογο περιεχόμενο φαίνεται ότι διασώζεται (αν και σε μικρότερο ποσοστό) και σε άλλα παλιά συγκροτήματα της Μακεδονίας όπως π.χ. στις μονές Τιμίου Προδρόμου Σερρών, Αγίου Διονυσίου Ολύμπου, Κλεισούρας κ.λπ. Ειδικότερα στη Μεγίστη Λαύρα σημειώνουμε το συγκρότημα του παλιού ηγουμενείου-σκευοφυλαχείου, όπου, μέσα στην κύρια οικοδομική φάση (του 16ου αιώνα) ενσωματώνονται υπολείμματα από δύο τουλάχιστον βυζαντινές φάσεις, στις οποίες περιλαμβάνεται και ένας μικρός κτιριακός όγκος, που κατά πάσα πιθανότητα ανήκε στο «κελλίον» όπου έμενε ο όσιος Αθανάσιος ο Αθωνίτης λίγο πριν κτίσει το μοναστήρι, το 963. Ιδιαίτερη σημασία έχει επίσης η αναγνώριση πολλών μοναστηριακών κτιρίων κατοικίας και βοηθητικών χρήσεων, ή υπολειμμάτων τους, που χρονολογούνται στην πρώιμη τουρκοκρατία, χοντρικά από το έτος 1500 ως το 1700, μια περίοδο για την οποία, όπως είπαμε, ελάχιστα γνωρίζουμε σχετικά με την κατοικία και τις ταπεινότερες κατασκευές της κοσμικής αρχιτεκτονικής⁶. Τα κτίρια αναγνω-

2. Βλ. πρόχειρα Π. Α. Θεοχαρίδη, «Μοναστηριακή Αρχιτεκτονική», *Η Νεώτερη και Σύγχρονη Μακεδονία*, έκδ. Παπαζήση - Παρατηρητής (χωρίς χρόνο έκδοσης), τόμ. Α', σελ. 184-195.

3. Χ. Μπούρα, «Η εκκλησιαστική αρχιτεκτονική στην Ελλάδα μετά την Άλωση», *Αρχιτεκτονικά θέματα* 3 (1969), σελ. 164-172.

4. P. L. Theocharides, «The Byzantine Fortified Enclosure of the Monastery of Chelandariou», *Hilandarski Zbornik* 7 (1989), σελ. 59-70.

5. Π. Α. Θεοχαρίδη, «Παρατηρήσεις σε παλιές οικοδομικές φάσεις της Μεγίστης Λαύρας (10ος-16ος αι.): το ηγουμενείο-σκευοφυλάκειο και η "κόρδα του Αγίου Αθανασίου"», *Δέκατο τρίτο Συμπόσιο Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής Αρχαιολογίας και Τέχνης. Πρόγραμμα και περίληψεις εισηγήσεων και ανακοινώσεων*, Αθήνα 1993, σελ. 10-11.

6. Ελληνική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική, τόμ. Η', Αθήνα 1991, σελ. 253-276.

ρίστηκαν στο 'Άγιον Όρος, υπάρχουν όμως ενδείξεις ότι κάποια ανάλογα στοιχεία σώζονται και σε άλλες μονές, π.χ. στον Πρόδρομο Σερρών⁷ και την Αγία Αναστασία της Χαλκιδικής⁸.

Ερχόμενοι τώρα στο θέμα της ανακοίνωσής μας, επισημαίνουμε ότι τη σύγχρονη έννοια της προστασίας της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς⁹ συνθέτουν τρία πράγματα μαζί:

α) η αναγνώριση, μελέτη και αξιολόγηση του ιστορικού αντικειμένου που αποτελούν τα παλιά κτίρια, και η κατανόηση και κατάταξή του στα πλαίσια της Ιστορίας της Αρχιτεκτονικής·

β) η στερέωση και η διατήρηση των παλιών κτιρίων στο μέγιστο δυνατό βαθμό αυθεντικότητας των υλικών τους·

γ) η ένταξη και η προσαρμογή των παλιών κτιρίων στη σύγχρονη ζωή.

Οι περισσότερες επεμβάσεις που γίνονται σήμερα στα μοναστήρια εξυπηρετούν, παρ' όλα αυτά, το τρίτο συνήθως αίτημα μονάχα.

Πρώτα απ' όλα, η μοναστηριακή αρχιτεκτονική είναι ελάχιστα μελετημένη, όπως ήδη αναφέραμε, αν εξαιρέσουμε τους ναούς. Ούτε έχουν συνταχθεί ακόμη συστηματικά αρχεία μνημείων, και κατά συνέπεια, εξακολουθούμε, ακόμη και σήμερα, να μην γνωρίζουμε τόσο τον ακριβή αριθμό των μνημείων, όσο και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τη σημασία του σωζόμενου κτιριακού υλικού. Το ίδιο ισχύει και για το 'Άγιον Όρος, παρ' όλη την εξαιρετική σημασία που έχει αυτός ο χώρος για τη μελέτη και την κατανόηση της βυζαντινής και της μεταβυζαντινής αρχιτεκτονικής.

Από την άλλη μεριά, οι αναστηλωτικές επεμβάσεις που γίνονταν κατά το παρελθόν και ως 25 περίπου χρόνια πριν, ήταν ελάχιστες και είχαν συνήθως αποσπασματικό χαρακτήρα. Η ελλειπή, τότε, στελέχωση της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας και τα περιορισμένα οικονομικά μέσα της δεν επέτρεπαν μεγαλύτερα προγράμματα. Κάποια μεμονωμένα έργα μεγαλύτερης κλίμακας, που είχαν γίνει κυρίως στο 'Άγιον Όρος, αφορούσαν την ανακατασκευή πτερύγων που είχαν καταστραφεί από πυρκαγιά και εκτελέστηκαν με ιδιαίτερα

7. Ό.π., σελ. 260, σημ. 21.

8. Π. Α. Θεοχαρίδη, «Πρώτη προσέγγιση στην οικοδομική ιστορία της μονής Αγίας Αναστασίας», *Ε' Επιστημονική Συνάντηση: Το Αρχαιολογικό Έργο στη Μακεδονία και Θράκη*, Θεσσαλονίκη 12-15 Φεβρουαρίου 1992.

9. Για το σύγχρονο προβληματισμό και τις σχετικές αντιλήψεις βλ. Γ. Π. Καραδέδου, «Ιστορία και εξέλιξη της προστασίας Μνημείων και Συνόλων», *Προστασία Μνημείων και Συνόλων*, τεύχ. 2, Θεσσαλονίκη 1984, σελ. 35-71. Επίσης, βλ. πρόχειρα Ι. Κνιθάκη, «Οι διεθνείς αρχές των αναστηλώσεων σήμερα», *Αρχιτεκτονικά θέματα* 9 (1975), σελ. 104-108.

δραστικό τρόπο (ανακατασκευή του εσωτερικού των κτιρίων με σκελετό από μπετόν), σύμφωνα με τις τότε κρατούσες αντιλήψεις. Με τη σταδιακή όμως επάνδρωση της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας με αρχιτέκτονες, η Πολιτεία άρχισε να δείχνει έμπρακτο ενδιαφέρον για την αναστήλωση, σαν ένα επιστημονικό έργο με ιδιαίτερες απαιτήσεις και μεθοδολογία, παράλληλα όμως άρχισε και η διάσπαση της ευθύνης προστασίας της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς σε διαφορετικούς φορείς, ανάμεσα, δηλαδή, στο Υπουργείο Πολιτισμού (όπου ανήκει η Αρχαιολογική Υπηρεσία), το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Χωροταξίας, που έχει σήμερα την ευθύνη πολλών παλαιών οικισμών, και το Κέντρο Διαφυλάξεως Αγιορειτικής Κληρονομιάς (Κε.Δ.Α.Κ.), που ανήκει στο Υπουργείο Μακεδονίας-Θράκης και έχει την ευθύνη για το 'Άγιον Όρος.

Ένας άλλος παράγοντας, που δεν επέτρεψε ως τώρα την ουσιαστική μελέτη και προστασία της μοναστηριακής αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, είναι μεθοδολογικής φύσης. Στην πλειοψηφία των επεμβάσεων εφαρμόζεται ένα μοντέλο ενεργειών που προέρχεται από τα συνήθη τεχνικά και αρχιτεκτονικά έργα, γίνεται, δηλαδή, μια μελέτη και στη συνέχεια το έργο εγκρίνεται και εκτελείται με εφαρμογή της μελέτης. Αυτό το μοντέλο όμως παρουσιάζει, σε σχέση με την αναστήλωση, ένα σημαντικό κενό. Στα έργα της αναστήλωσης είναι απαραίτητο ένα ενδιάμεσο στάδιο, ερευνητικό, που απαιτεί επεμβάσεις πάνω στον κτιριακό οργανισμό με στόχο την πλήρη και λεπτομερειακή αναγνώριση των στοιχείων του¹⁰. Τα συμπεράσματα αυτού του σταδίου οδηγούν συχνά σε επανεκτίμηση των δεδομένων και των προτάσεων της αρχικής μελέτης. Αυτό το ενδιάμεσο, διερευνητικό στάδιο, έχει εφαρμοστεί τα τελευταία χρόνια στην αναστήλωση των μνημείων της Θεσσαλονίκης¹¹, αλλά δεν βρίσκει πάντα εφαρμογή σε άλλα κτίρια που θεωρούνται δευτερεύοντα.

Στα μοναστήρια της Μακεδονίας, που υπάγονται στην ευθύνη του Υπουργείου Πολιτισμού, δεν έχουν γίνει ως τώρα σημαντικά έργα αναστήλωσης, και οι λόγοι είναι πολλοί. Τα περισσότερα από τα μοναστήρια αυτά είναι είτε έρημα ή έχουν ελάχιστους μοναχούς, και συνεπώς δεν υπάρχει η ανάλογη πίεση από πλευράς του χρήστη. Από την άλλη μεριά, είναι δύσκολο να

10. Π. Α. Θεοχαρίδη, «Αρχαιολογική Τεκμηρίωση των τοπικών στερεωτικών επεμβάσεων σε κτιριακά συγκροτήματα με άγνωστη οικοδομική ιστορία. Η επέμβαση στο μαγειρείο της μονής Δοχειαρίου Αγίου Όρους», *Συντήρηση και Αναβίωση Παραδοσιακών Κτιρίων και Συνόλων*, ΤΕΕ/Τμήμα Μηχανικών, Θεσσαλονίκη 1982, σελ. 183-209.

11. Για την αναστήλωση των μνημείων της Θεσσαλονίκης βλ. τους τόμους: *Η αναστήλωση των βυζαντινών και μεταβυζαντινών μνημείων στη Θεσσαλονίκη*, Αθήνα 1983 (έκδ. ΤΑΠΑ), και *Αναστηλώσεις βυζαντινών και μεταβυζαντινών μνημείων (Πρακτικά του Διεθνούς Συμποσίου Θεσσαλονίκης, 11-13 Δεκεμβρίου 1985)*, Θεσσαλονίκη 1986.

ξεκινήσουν αυτεπάγγελτα μεγάλα προγράμματα και μελέτες, καθώς είναι πολύ λίγοι οι αρχιτέκτονες που στελεχώνουν τις αρμόδιες υπηρεσίες, και πολύ φτωχός ο ετήσιος προϋπολογισμός τους. Μόλις τα τελευταία χρόνια έγινε δυνατή η ένταξη κάποιων έργων στα Κοινοτικά προγράμματα χρηματοδότησης, ή στις επιχορηγήσεις από το ΛΟΤΤΟ, και άρχισαν να συντάσσονται οι μελέτες τους¹².

Τα λίγα έργα που γίνονται είναι, τις περισσότερες φορές, συντηρήσεις στεγών και στερεώσεις τοίχων ή και κάποιων μετοχιακών πύργων στη Χαλκιδική, και εκτελούνται με αυτεπιστασία των αρμοδίων υπηρεσιών ή των μονών. Αναφέρουμε ενδεικτικά κάποια παραδείγματα από τη μονή Τιμίου Προδρόμου Σερρών, που είναι ένα από τα μεγαλύτερα και πολυανθρωπότερα σήμερα μοναστήρια της Μακεδονίας: α) το ελαιοτριβείο¹³, που συντηρήθηκε πρόσφατα, β) το κεντρικό τμήμα της νότιας πτέρυγας, όπου επισκευάστηκε ο φέρων ξύλινος οργανισμός των ξυλόπηκτων τοίχων και τα επιχρίσματα.

Σε πολλές περιπτώσεις όμως, τόσο η εγκατάλειψη όσο και η αδυναμία των αρμοδίων υπηρεσιών να ελέγξουν ουσιαστικά και να κατευθύνουν θετικά τις πάσης φύσεως επεμβάσεις, έχουν σαν αποτέλεσμα την πρόκληση καταστροφών ή ακατάλληλων ανακαινίσεων, με πλέον εύγλωττο παράδειγμα τα έργα που έγιναν στον περίβολο της μονής Εικοσιφοίνισσας.

Στο Άγιον Όρος, από την άλλη μεριά, τα δεδομένα είναι πολύ διαφορετικά, καθώς οι μοναστικές αδελφότητες ανθούν και βρίσκονται εδώ και 20 περίπου χρόνια σ' ένα στάδιο επιταχυνόμενης ανάπτυξης. Επί πλέον, και στο ίδιο περίπου χρονικό διάστημα, παρατηρείται ένα εντονότατο ενδιαφέρον από πλευράς Πολιτείας για τη διαφύλαξη της πολιτιστικής κληρονομιάς του Αγίου Όρους. Το Κέντρο Διαφύλαξης της Αγιορειτικής Κληρονομιάς (Κε.Δ.Α.Κ.) ιδρύθηκε το 1981 και έχει από τότε, αποκλειστικά, την ευθύνη για την προστασία αυτού του εξαιρετικού χώρου, καθώς μεταβιβάστηκαν σ' αυτό όλες οι αρμοδιότητες για το Άγιον Όρος των Υπουργείων Πολιτισμού, Περιβάλλοντος και Γεωργίας. Ο νέος αυτός φορέας στελεχώθηκε με πολλούς αρχιτέ-

12. Βλ. π.χ. την περίπτωση της μονής Αγίου Διονυσίου στον Όλυμπο, Ν. Ιωαννίνδου, «Μονή Διονυσίου στον Όλυμπο», στην περιοδική έκδοση του ΥΠΠΟ: *Αναστήλωση - Συντήρηση - Προστασία Μνημείων και Συνόλων*, τόμ. Γ', Αθήνα 1993, σελ. 255-280, και ενδεικτικά, την πρόσφατη ανακοίνωση της Ξανθής Σαββοπούλου-Κατσίκη, «Συστηματική έρευνα εντοπισμού χώρων και μνημείων στο νομό Κοζάνης από την παλαιοχριστιανική έως τη μεταβυζαντινή εποχή: πρώτα συμπεράσματα», στην *Η' Επιστημονική Συνάντηση: Το Αρχαιολογικό Έργο στη Μακεδονία και Θράκη, Θεσσαλονίκη 9-11 Φεβρουαρίου 1995*.

13. Πρβλ. Ξανθής Σαββοπούλου-Κατσίκη, «Εργαστήρια Μονής Τιμίου Προδρόμου Σερρών», *Τεχνολογία* 5/6 (1992), σελ. 55-56.

κτονες και μηχανικούς άλλων ειδικοτήτων και, επίσης, είχε από την αρχή στη διάθεσή του σημαντικά κονδύλια. Παρ' όλα αυτά, τα αποτελέσματα στον τομέα της προστασίας και της αναστήλωσης των μοναδικών κτιριακών συγκροτημάτων του Όρους, υπήρξαν απογοητευτικά και δυσοίωνα¹⁴.

Πραγματικά, μετά την ίδρυση του Κε.Δ.Α.Κ. γίνεται πλέον στο Όρος ένας πολύ μεγάλος αριθμός έργων και πολλά από αυτά είναι έργα μεγάλης κλίμακας που αφορούν ολόκληρες πτέρυγες στο σύνολό τους. Στη συντριπτική τους πλειοψηφία όμως δεν μπορούν να θεωρηθούν αναστηλωτικά έργα, αλλά έργα ανανεώσεων και κτιριακών αντικαταστάσεων. Εδώ και χρόνια εκτελούνται πλέον αποκλειστικά σαν εργολαβίες και πολύ σπάνια συνοδεύονται από οποιαδήποτε έρευνα της ιστορίας των κτιριακών οργανισμών τους οποίους αφορούν, ενώ συχνότατα προβαίνουν ακόμη και σε κατεδαφίσεις ή σε αναίτιες τροποποιήσεις καίριων μορφολογικών στοιχείων των εξωτερικών όψεων. Έτσι μπορούμε να πούμε ότι στο Άγιον Όρος σήμερα η αρχιτεκτονική κληρονομιά χάνεται μάλλον παρά προστατεύεται, και μάλιστα χωρίς να έχει ακόμη αξιολογηθεί, όπως είπαμε, στο σύνολό του το ιστορικό της περιεχόμενο.

Από τα δεκάδες παραδείγματα των έργων που γίνονται, και των μελετών που συνεχώς εκπονούνται μέσα στο παραπάνω πνεύμα, θα αναφέρουμε λίγα ενδεικτικά παραδείγματα¹⁵:

α. Μονή Σταυρονικήτα, δυτική πτέρυγα με κύριες οικοδομικές φάσεις από το 16ο και το 17ο αιώνα. Κατεδαφίστηκε όλο το εσωτερικό της και κτί-

14. Πρβλ. Π. Α. Θεοχαρίδη, «Η Αρχιτεκτονική κληρονομιά του Αγίου Όρους», *Ο Παρατηρητής* 18-19 (Μάρτιος 1991), σελ. 25-33. Επίσης, τις εισηγήσεις του Π. Α. Θεοχαρίδη και της Ελληνικής Επιτελείας για την Προστασία του Περιβάλλοντος και της Πολιτιστικής Κληρονομιάς, στη Διημερίδα 14-15.3.1990: 1981-1989, 8 χρόνια ΚεΔΑΚ, που οργανώθηκε από το ΤΕΕ (Τμήμα Κεντρικής Μακεδονίας), το ΚεΔΑΚ και άλλους φορείς, τα πρακτικά της οποίας παραμένουν αδημοσίευτα.

15. Πολλά παραδείγματα παρουσιάστηκαν σε διάλεξη του Π. Α. Θεοχαρίδη, «Η Αρχιτεκτονική κληρονομιά του Αγίου Όρους: το πρόβλημα των σημερινών επεμβάσεων και η απώλεια της ιστορικής φυσιογνωμίας του τόπου», που δόθηκε στο Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης στις 18.2.1994, στα πλαίσια κύκλου ομιλιών που οργάνωσε η Ελληνική Επιτελεία για την Προστασία του Περιβάλλοντος και της Πολιτιστικής Κληρονομιάς/Παράρτημα Θεσσαλονίκης. Επίσης, μια ενδεικτική, αν και όχι καθάρη, εικόνα για το χαρακτήρα πολλών από τα έργα που εκτελούνται στο Άγιον Όρος, παρέχεται από ορισμένα παραδείγματα που προβάλλονται στην έκδοση του ΤΕΕ/Τμήμα Κεντρικής Μακεδονίας, *Κατάλογος Έκθεσης Μελετών Εφαρμογών για τη Διατήρηση της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς*, Θεσσαλονίκη 1994. Τα τριαντατέσσερα παραδείγματα που περιλαμβάνονται σε αυτή την έκδοση παρουσιάστηκαν συνοπτικά και έτσι δεν φαίνεται τι ακριβώς έγινε στην πραγματικότητα σε πολλά από εκείνα τα έργα.

στηκε σε νέο σχέδιο με σκελετό από μπετόν, με την προσθήκη ενός επί πλέον ορόφου¹⁶.

β. Μονή Κουτλουμουσίου, συγκρότημα τράπεζας και μαγειρείου, 18ος και 19ος αιώνες. Κατεδαφίστηκαν όλα τα ξύλινα και ξυλόπηκτα συστήματα και κατασκευάστηκε περί την εστία ένα ξυλόπηκτο κτίριο σε νέο σχέδιο, με ανασύνθεση ολόκληρης της βορειοδυτικής γωνίας, όπου διαμορφώθηκε νέα, βοηθητική είσοδος στον περίβολο της μονής. Επιπλέον, η τράπεζα έχασε τα αυθεντικά ξύλινα στοιχεία της, ενώ ορισμένα από τα ανοίγματά της μετατράπηκαν σε τοξωτά, στα πλαίσια μιας τάσης που αναπτύσσεται ευρύτερα σε έργα του Αγίου Όρους και επιχειρεί μια κακώς εννοούμενη αναβίωση «βυζαντινών» μορφών¹⁷.

γ. Μονή Παντοκράτορος, βυζαντινός πύργος του 14ου αιώνα. Κατεδαφίστηκε στο εσωτερικό του όλο το ξύλινο σύστημα πατωμάτων, στύλων και στέγης, που χρονολογούνταν στο 16ο ή το 17ο αιώνα, μαζί με τα έπιπλα της βιβλιοθήκης του 19ου αιώνα και με ορισμένα κτιστά στοιχεία της βυζαντινής περιόδου. Κατασκευάστηκαν νέα ξύλινα πατώματα και στέγη.

δ. Καρυές, αντιπροσωπείο μονής Διονυσίου. Κατεδαφίστηκε και αντικαταστάθηκε από νέο κτίριο.

Δεν πχύουν βέβαια να υπάρχουν και παραδείγματα έργων που ακολουθούν τις μεθόδους της αναστήλωσης, όπως π.χ. το Καμπαναριό της Σκήτης Κουτλουμουσίου και η ανακατασκευή της καμμένης πτέρυγας στη μονή Καρακάλλου¹⁸, αυτά όμως αποτελούν σπάνιες εξαιρέσεις.

Σήμερα δεν μπορεί κανείς να ισχυριστεί ότι η εξυπηρέτηση των αναγκών της σύγχρονης ζωής μέσα στα ιστορικά κελύφη συνεπάγεται αναγκαστικά μια τέτοιου είδους αντιμετώπιση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, που δεν ερευνά το ιστορικό της περιεχόμενο, ούτε ενδιαφέρεται για τη διατήρηση των μορφών και τη διαφύλαξη της αυθεντικότητάς της. Η σύγχρονη θεωρία και οι πρακτικές της αναστήλωσης στοχεύουν, όπως είπαμε στην αρχή, σ' αυτήν ακριβώς τη συνάντηση: των υλικών και των αξιών του παλιού κελύφους αφ' ενός, με τη σύγχρονη ζωή αφ' ετέρου. Μέσα από αυτή τη συνάντηση είναι

16. Βλ. φωτογραφίες στο περιοδικό *Ο Παρατηρητής*, ό.π., σελ. 33.

17. Μία από τις σοβαρότερες επεμβάσεις που εμπίπτουν σ' αυτό το πνεύμα είναι η πρόσφατη αναδόμηση στη Μ. Παντοκράτορος δύο οξυκόρυφων τόξων από τα δοξάτια του κτιρίου της τράπεζας, τα οποία κατεδαφίστηκαν και κατασκευάστηκαν ημικυκλικά. Τα δύο οξυκόρυφα τόξα βρίσκονταν στο νότιο άκρο του ανώτατου ορόφου, ανήκαν σε μία οικοδομική φάση παλιότερη του 18ου αιώνα και είχαν τη χαρακτηριστική μορφή που απαντά σε πολλά έργα των πρώιμων μεταβυζαντινών χρόνων.

18. Βλ. στην έκδοση ΤΕΕ, ό.π. (σημ. 15), σελ. 88-89.

που μπορεί να πάρει σάρκα και οστά και η ίδια η έννοια της Παράδοσης, και όχι μέσα από στερεότυπες, συμβατικές μορφές που χρησιμοποιούνται αδιάκριτα, πλαστογραφώντας ακόμη και αυθεντικά ιστορικά κτίρια. Αυτά τα «παραδοσιακά» έργα, πλήττουν την Παράδοση, συμβάλλοντας στη λήθη και την απώλεια της ταυτότητας¹⁹.

Η σύγχρονη μεθοδολογία των αναστηλώσεων απαιτεί μια αναλυτική και κριτική στάση απέναντι στο κτίριο και εξειδικευμένες εργασίες επέμβασης πάνω στα στοιχεία του. Γι' αυτό το λόγο τα προγράμματα προστασίας πρέπει να στοχεύουν τόσο στην έρευνα και την κατανόηση των κτιρίων όσο και στους καταλληλότερους τρόπους εκτέλεσης των έργων, πράγμα που επιβάλλει, ανάμεσα σ' άλλα, και ανάπτυξη και διατήρηση συνεργείων εξειδικευμένων τεχνιτών, ιδιαίτερα ξυλουργών, κάτι που παραμελείται τα τελευταία χρόνια και από τις ίδιες τις υπηρεσίες του Υπουργείου Πολιτισμού. Όσον αφορά τις εργολαβίες, μπορούν βέβαια και αυτές να βρίσκουν τη θέση τους μέσα στα πλαίσια ενός κατάλληλα οργανωμένου αναστηλωτικού προγράμματος, αναλαμβάνοντας τις εργασίες που έχουν συμπληρωματικό ρόλο και μπορούν να είναι καθ' όλα μετρήσιμες, όπως π.χ. τα διάφορα σύγχρονα δίκτυα, κουζίνες, λουτρά, νέα επιχρίσματα κ.λπ.

THE CONSERVATION AND RESTORATION OF MONASTIC BUILDINGS

The introductory part of the communication attempts an overview of the state of research concerning the monastic architecture of Macedonia, including that of the Holy Mountain, one of the most important centres of Byzantine and post-Byzantine culture. There have been only very few scholarly publications on this subject, if we except the field of church architecture. The history of the architecture of these monastic complexes continues to be obscure and it is only recently that certain matters of substance in this area have begun to surface, such as, for ex-

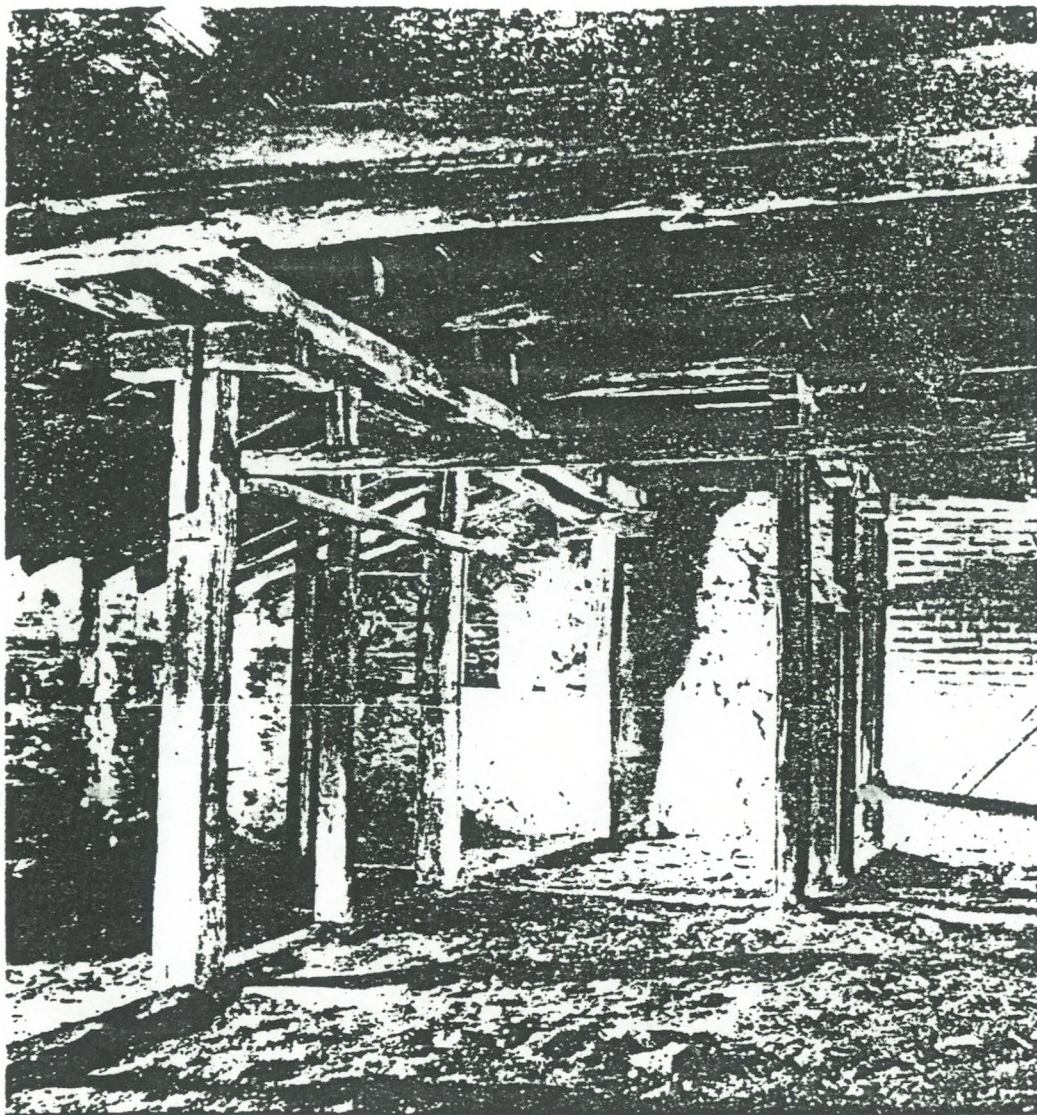
19. Κάτω απ' αυτό το πρίσμα, είναι τουλάχιστον αινιγματικό το περιεχόμενο που αποδίδει στην έννοια της Παράδοσης (σε σχέση με τη διατήρηση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς) ο συνάδελφος κ. Ν. Χαρκιολάκης σε πρόσφατο δημοσίευσμά του, καθώς και η θέση που υποστηρίζει ότι η διατήρηση του Αγίου Όρους ξεφεύγει από τα πλαίσια οποιουδήποτε θεσμικού πλαισίου ή προγράμματος διατήρησης και προστασίας, βλ. Ν. Χαρκιολάκης, «Προϋποθέσεις για την εκτέλεση έργων στερεώσεως και συντηρήσεως των Ιερών Μονών του Αγίου Όρους», *Πρωτότον, Περίοδος Β'*, 50 (Νοέμβριος - Δεκέμβριος 1994), σελ. 403-410.

ample, the fact that there has survived (especially on the Holy Mountain) a considerable number of dwellings and auxiliary buildings from the 16th and 17th centuries. This material is extremely rare, since the knowledge at our disposal concerning these periods is very limited, as regards residences and the more humble structures of secular architecture (see phot. 1).

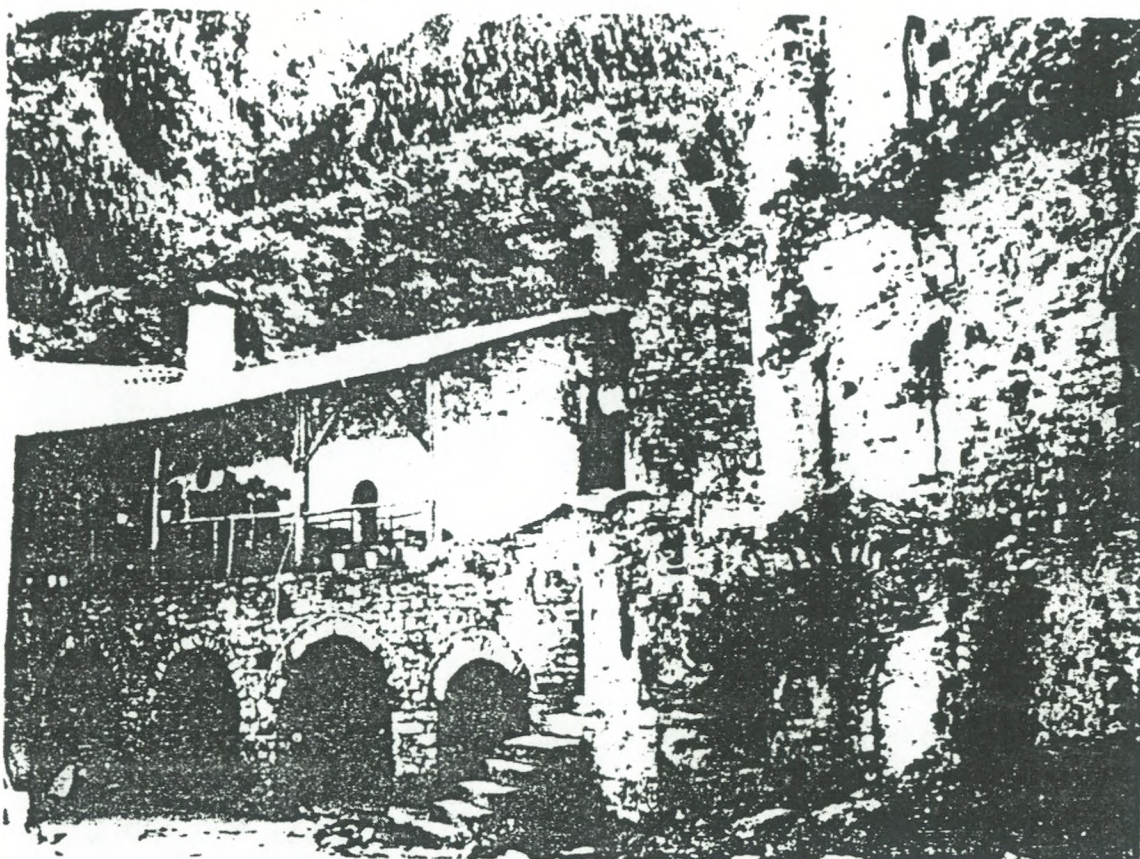
The second part gives a picture of the way in which the protection of this heritage is implemented. It is noted that, on the one hand, a systematic inventory and appraisal of the monumental riches is lacking. On the other, responsibility for protection is broken down between a variety of state agencies with no common spirit of aims, and this makes for ideological confusion even in the most elementary decisions and methods of dealing with the problems.

The services of the Ministry of Culture, which, until about 20 years ago, were responsible for architectural heritage as a whole, continue to this day to play a small and spasmodic role — never having been modernised. They are always poor, both in terms of personnel and funds, and are unable to exercise effective control over arbitrary interventions (see phot. 4).

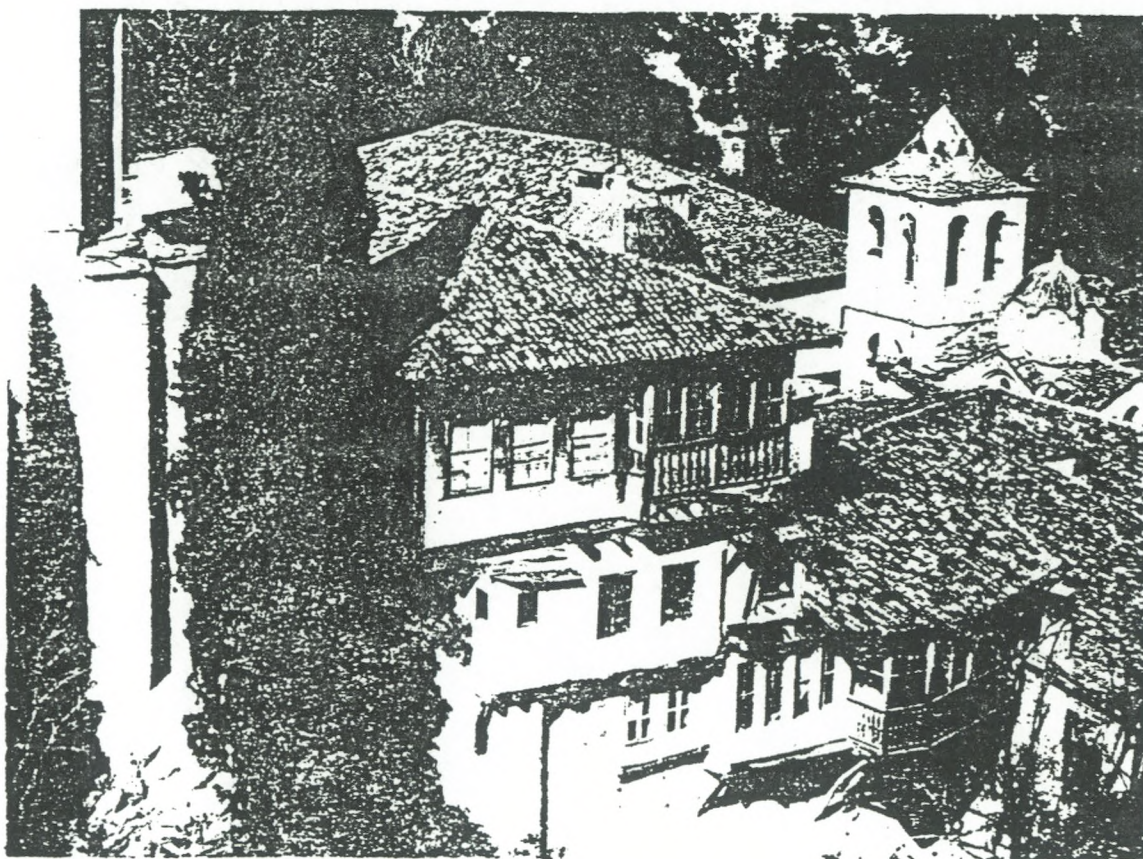
The Centre for the Preservation of Athonite Heritage (ΚΕΔΑΚ), meanwhile, which, since 1981, has been the exclusive state agency dealing with protection on the Holy Mountain, has at its disposal a considerable staff (in terms of numbers) and large amounts of money. The number of works undertaken annually is massive but they include drastic renovations and replacements of buildings, far removed from the notion of restoration. Even worse, as a general rule these works are undertaken with no research into the history nor into the historical interpretation of the components of the old buildings which they modify or replace (see phot. 5-10).

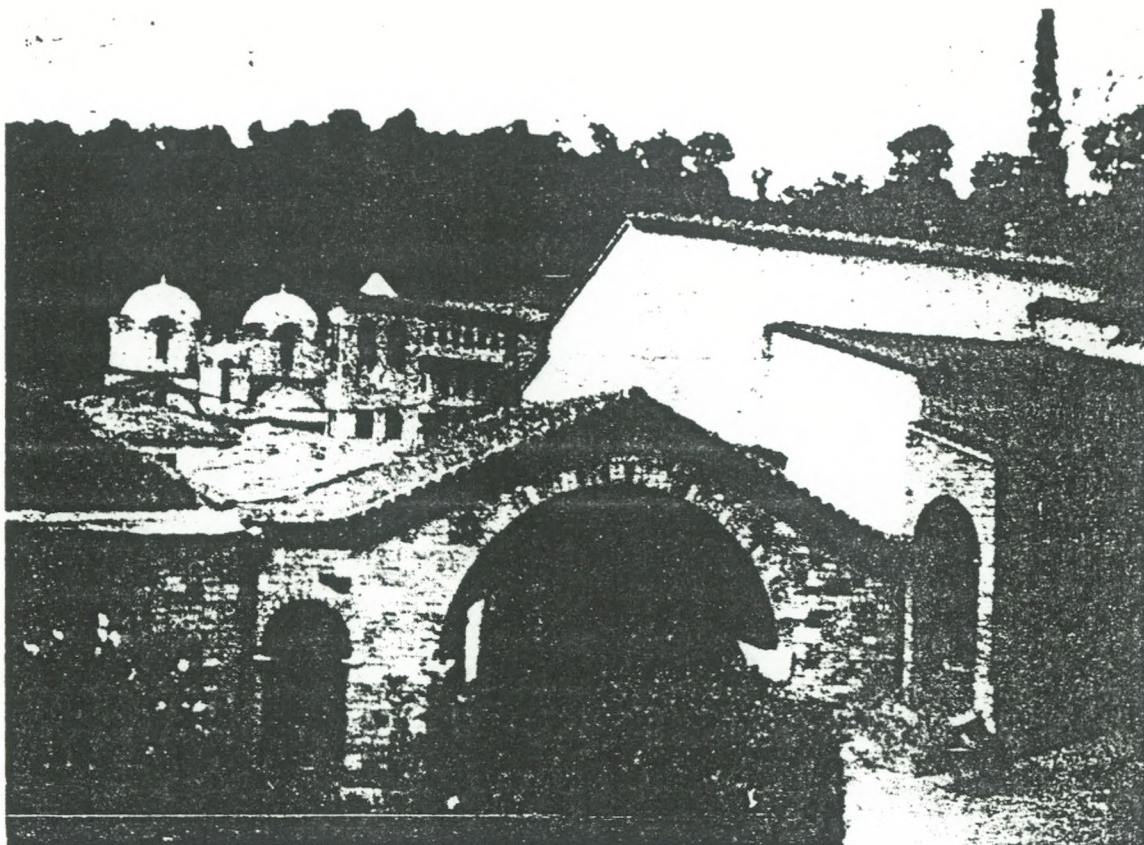
Ειχ. 1. Μ. Μεγίστης Λαύρας, συγκρότημα παλαιού ηγουμενείου-σκευοφυλαχείου. Εσωτερικό του τελευταίου ορόφου.

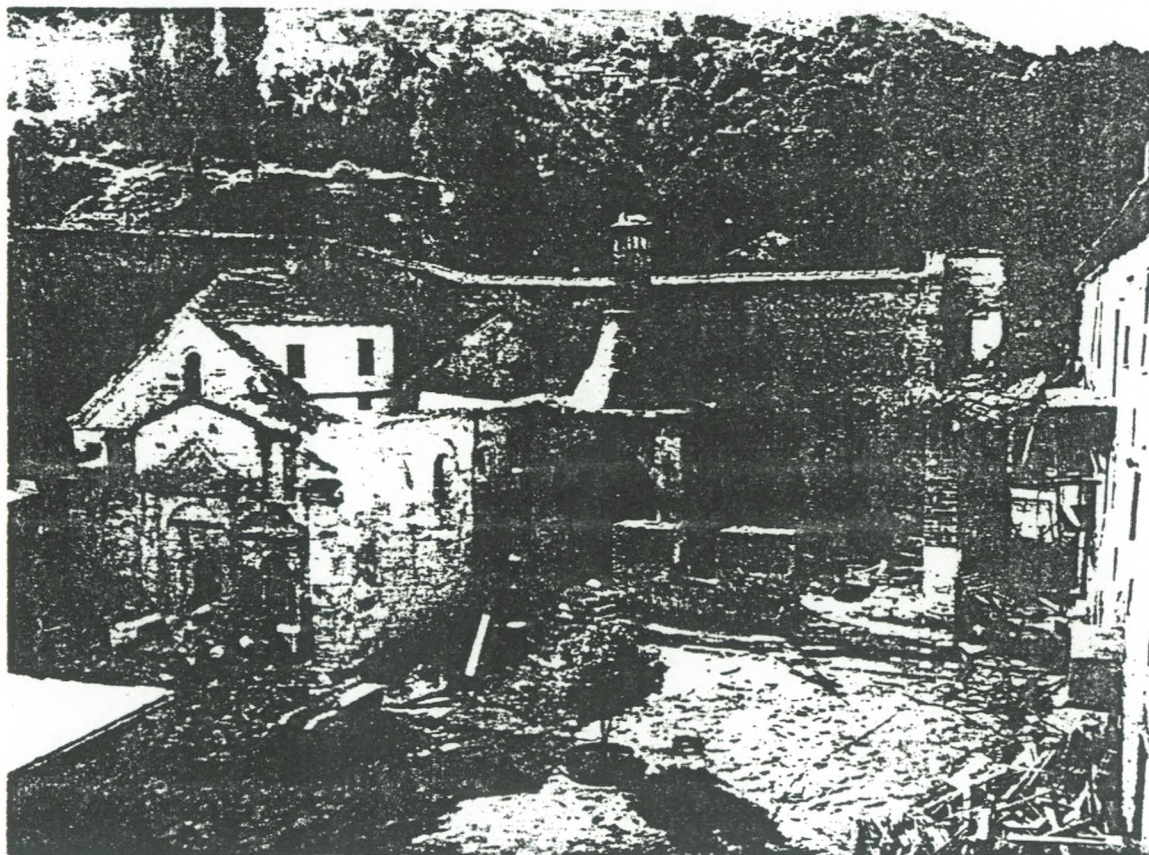
Εικ. 2. Μ. Αγίου Διονυσίου Ολύμπου, ερειπωμένες πτέρυγες.

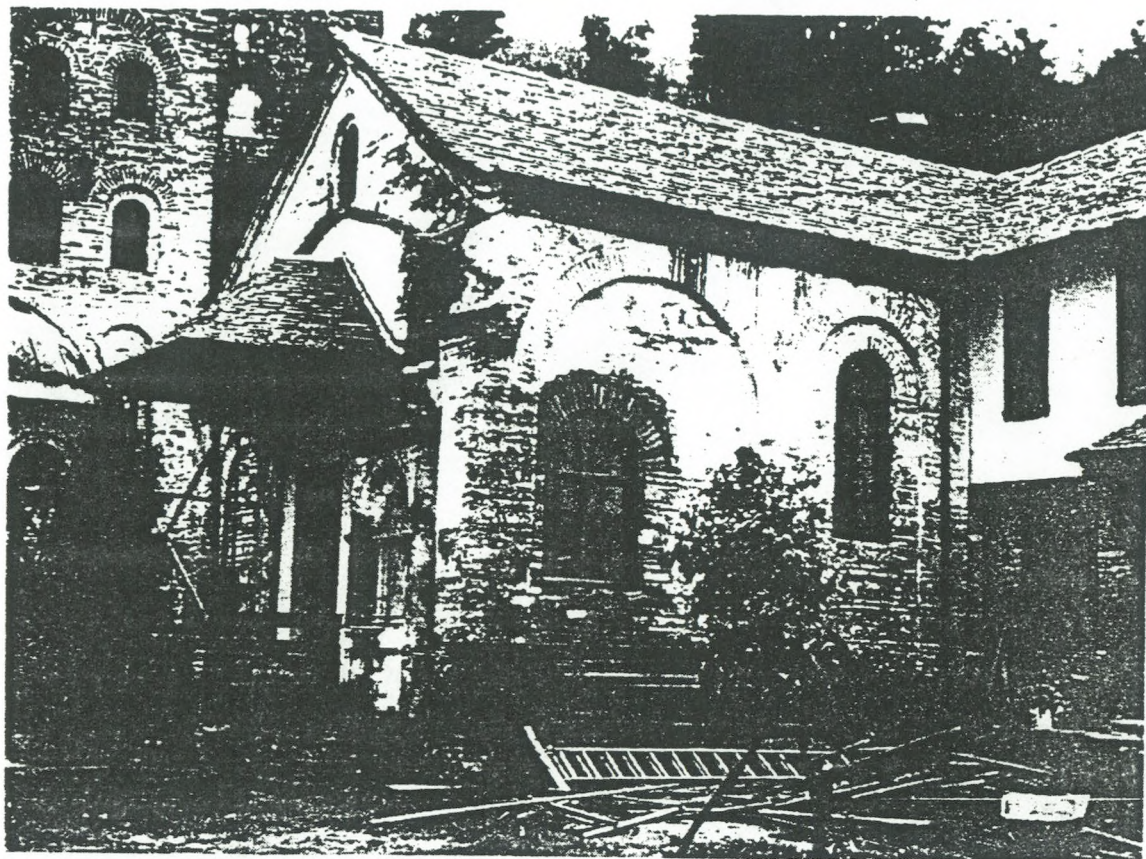
Εικ. 3. Μ. Τιμίου Προδρόμου Σερρών, εξωτερική άποψη της νότιας πλευράς.

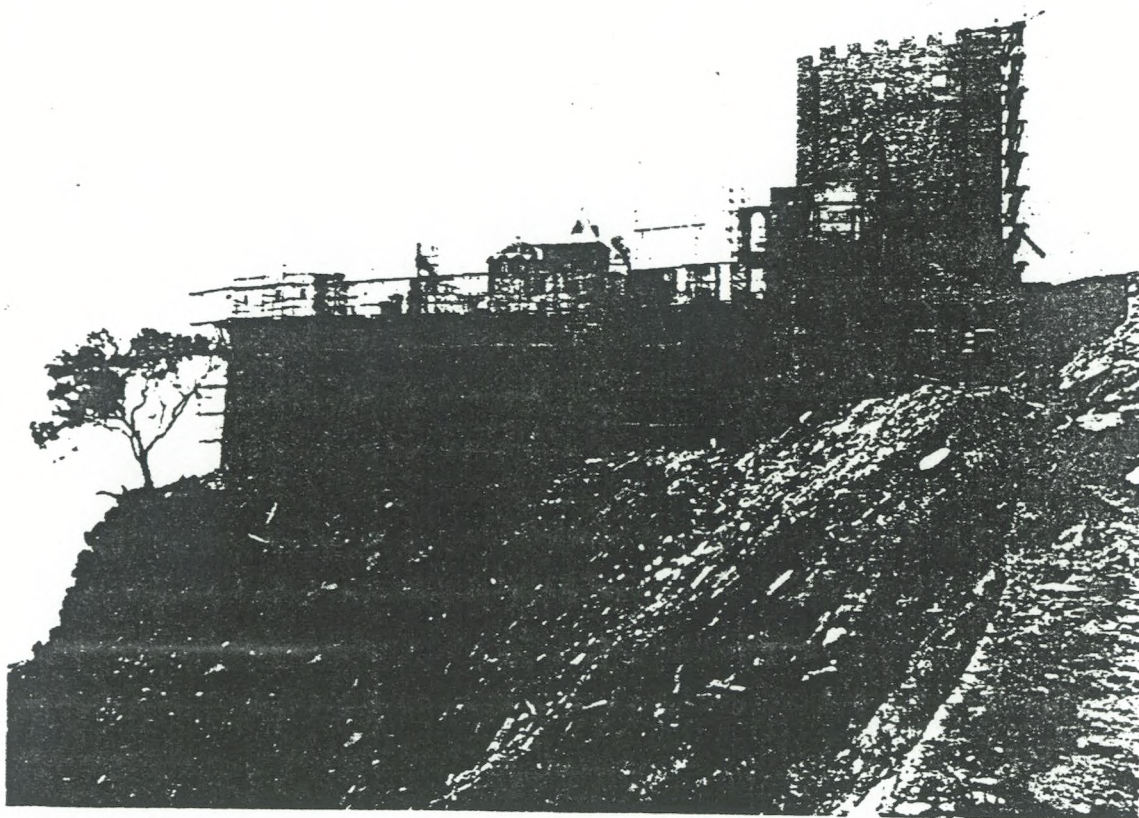
Εικ. 4. Μ. Εικοσιφοίνισσας, νέα κτίρια στη νότια πλευρά του περιβόλου.

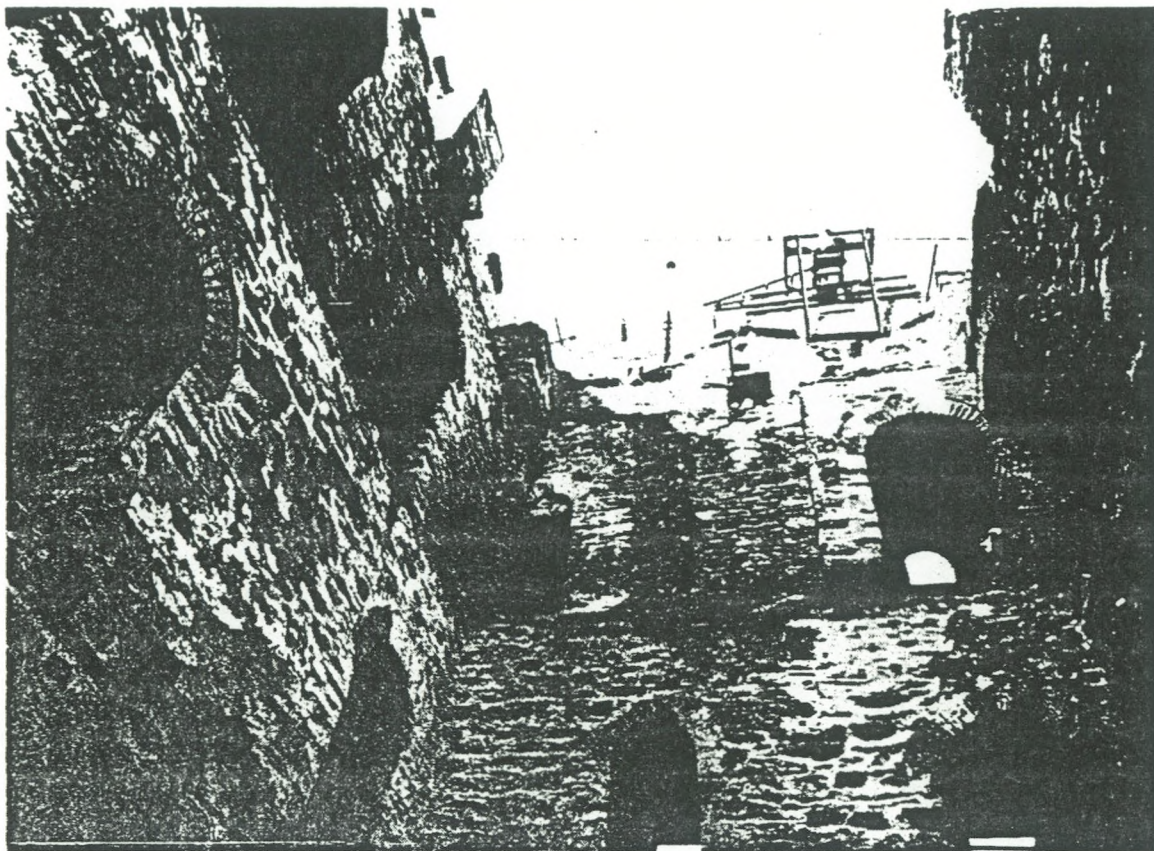
Εικ. 5. Μ. Κουτλουμουσίου, τράπεζα και μαγειρείο. Κατεδάφιση όλων των ξύλινων και ξυλόπηκτων μερών τους.

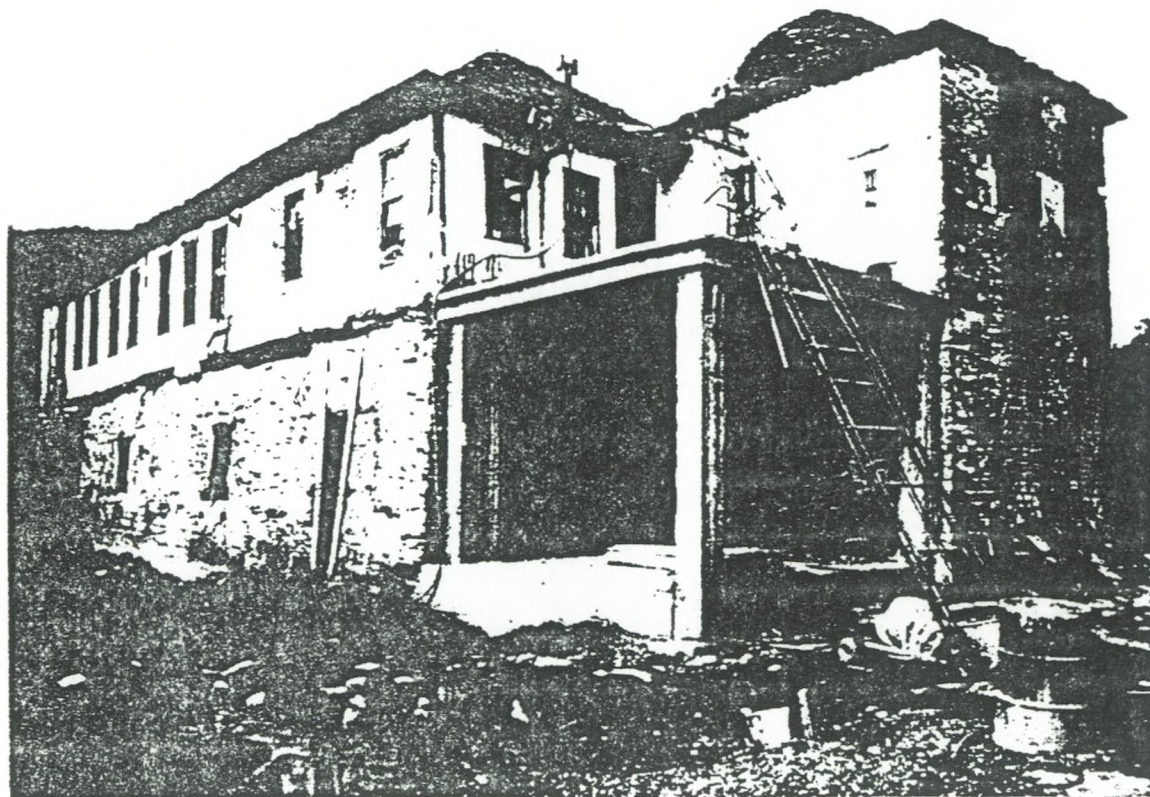
Εικ. 6. Μ. Κουτλουμουσίου, τράπεζα. Αλλαγή της μορφολογίας ανοιγμάτων κατά τις πρόσφατες εργασίες ανακατασκευής.

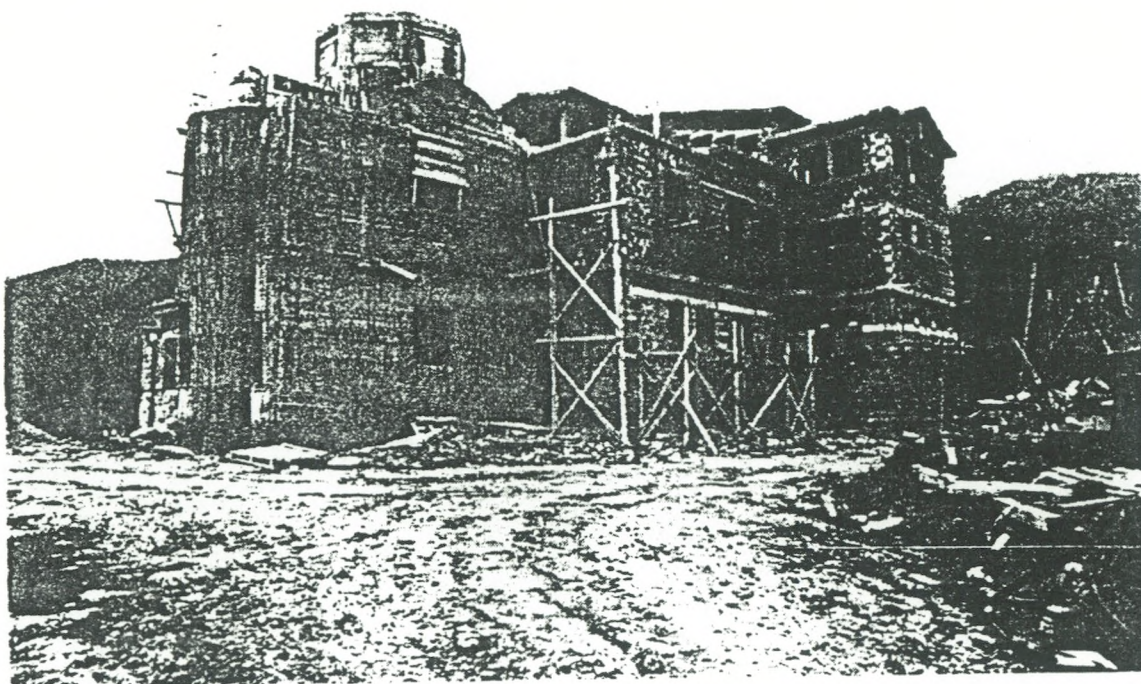
Εικ. 7. Μ. Παντοκράτορος, ο πύργος του 14ου αιώνα και η βόρεια πτέρυγα της μονής κατά τη διάρκεια της καταδάφισης όλων των ξύλινων και ξυλόπηκτων μερών τους.

Εικ. 8. Μ. Παντοκράτορας, εσωτερικό του πύργου μετά τις κατεδαφίσεις.

Εικ. 9. Καρυές, αντιπροσωπείο (κονάκι) της Μ. Διονυσίου. Ο ναός και το σπίτι πριν από την κατεδάφισή τους, αφού είχαν υποστεί μια «στερεωτική» επέμβαση.

Ειχ. 10. Καρυές, αντιπροσωπείο (κονάκι) της Μ. Διονυσίου. Το νέο κτίριο (με σκελετό από μπετόν), που ιδρύθηκε στη θέση του παλαιού (ειχ. 9), ύστερα από την κατεδάφισή του.

Καρυές

Αντιπροσωπείο Ι.Μ.Διονυσίου (18ος αι)

Πλήρης κατεδάφιση του κτιρίου και ανοικοδόμησή του με οπλισμένο και σκυρόδεμα σε εντελώς νέο και άσχετο σχέδιο.

Κελλί Ραβδούχου (10ος - 19ος αι)

Δραστικές επισκευές με χρήση σκυροδέματος.

Μονή Μεγίστης Λαύρας.

Κτίσματα ΝΔ γωνίας (Κριθαρόσπιτο, Ξυλουργείο κα) (17ος αι)

Επισκευή των κτιρίων για την μετατροπή τους σε ξενώνες.
Καταστροφή του συνόλου σχεδόν των στοιχείων της "επιδερμίδας" των κτιρίων (πατωμάτων, επιχρισμάτων, κουφωμάτων, κλπ).

"Κόρδα Αγίου Αθανασίου" (αρχές 16ου αι)

Επισκευή του κτιρίου προκειμένου να επαναχρησιμοποιηθεί ως πτέρυγα κελλιών.
Εκτεταμένη ανακατασκευή των ξυλοκατασκευών και πλήρης ανακατασκευή της όψεως και της "επιδερμίδας" του κτιρίου.

Παραπόρτι

Καταστροφή του παλαιού παραπορτιού και διαμόρφωση στη θέση του νέου, φαρδύτερου για να χωρά το αυτοκίνητο.

Μονή Βατοπεδίου.

Τράπεζα (1787)

Αφαίρεση μαρμάρινων τραπεζιών και επανατοποθέτησή τους σε νέες βάσεις και με νέα άσχετη διάταξη.

Ελαιοτριβείο

Επισκευή του κτιρίου για την εγκατάσταση νέου ελαιοτριβείου.
Πλήρης ανακατασκευή της στέγης, απομάκρυνση για φύλαξη όλου του παλαιού εξοπλισμού.

Μονή Ιβήρων.

Κτίριο μικρού Αρσανά. (18ος αι)

Επισκευή του κτιρίου προκειμένου να επαναχρησιμοποιηθεί ως εργατόσπιτο (;).
Πλήρης καταστροφή όλων των ξυλοκατασκευών και της "επιδερμίδας" του κτιρίου και ανακατασκευή τους με τροποποιήσεις.

Μονή Χελανδαρίου.

(Εργα παλαιότερα).

Μονή Διονυσίου.

Πύργος (1520).

Επισκευή για την ένταξη ξενώνα (;)
Καταστροφή στοιχείων εσωτερικού, ανακατασκευή κουφωμάτων και πλήρης ανακατασκευή των αρμολογημάτων.

Ανώτατη στάθμη Ν. Πτέρυγας (17ος αι).

Ανακατασκευή του ορόφου των κελλιών για την διαμόρφωση σκευοφυλακίου.
Εκτεταμένη (αν όχι πλήρης) καταστροφή του φέροντος οργανισμού και πλήρης καταστροφή όλων των υπολοίπων στοιχείων του κτιρίου και ανακατασκευή του ορόφου με άσχετη μορφή.

Α. τμήμα Β. Πτέρυγας (16ος - 19ος αι).

Επισκευή του εσωτερικού χώρου με τοπικές διαρρυθμίσεις.
Καταστροφή των στοιχείων της επιδερμίδας του κτιρίου και κατασκευή νέου παρεκκλησίου με αυθαίρετη μορφή στη θέση και μετά από την καταστροφή των λειψάνων παλαιού.

Α. Πτέρυγα (1530).

Επισκευή δυτικής όψεως.
Ανακατασκευή της επιδερμίδας του κτιρίου (κουφώματα, επιχρίσματα). Κατασκευή νέας όψεως κρήνης με τυποποιημένα μάρμαρα και ψηφιδωτό.

Μονή Κουτλουμουσίου

Τράπεζα (18ος αι)

Επισκευή του κτιρίου προκειμένου να επαναχρησιμοποιηθεί .

Πλήρης καταστροφή όλων των ξυλοκατασκευών και της "επιδερμίδας" του κτιρίου και ανακατασκευή τους και αναμόρφωση αυθεντικών ανοιγμάτων.
Β. τμήμα Δ. Πτέρυγας Μαγειρείο (19ος αι)

Πλήρης καταστροφή των ξυλοκατασκευών και των στοιχείων της επιδερμίδας του κτιρίου και ανακατασκευή τους με νέο σχέδιο και υλικά, διάνοιξη νέας πύλης στο τείχος και άσχετης μορφολογίας προσθήκες ημιυπαιθρίων χώρων στο αντίστοιχο τμήμα της Δ. Πτέρυγας προς την αυλή.

Μονή Παντοκράτορος

Πύργος (14ος - 19ος αι)

Επισκευή του κτιρίου προκειμένου να επαναχρησιμοποιηθεί ως βιβλιοθήκη.
Πλήρης καταστροφή όλων των ξυλοκατασκευών και της "επιδερμίδας" του κτιρίου και ανακατασκευή τους.

Β. Πτέρυγα

Επισκευή του κτιρίου προκειμένου να επαναχρησιμοποιηθεί ως πτέρυγα κελλιών.
Πλήρης καταστροφή όλων των ξυλοκατασκευών και της "επιδερμίδας" του κτιρίου και ανακατασκευή τους.

Μονή Ξηροποτάμου

Δ.Πτέρυγα (18ος αι)

Διάνοιξη παραπορτιού στο τείχος στη θέση κατεδαφισμένου πύργου αποχωρητηρίων και ανοικοδόμηση του πύργου με τυχαία μορφολογία.

Μονή Ζωγράφου

.....

Μονή Δοχειαρίου

Αρχονταρίκι (1793)

Επισκευή του κτιρίου προκειμένου να επαναχρησιμοποιηθεί .
Πλήρης καταστροφή όλων των ξυλοκατασκευών και της "επιδερμίδας" του κτιρίου και ανακατασκευή τους με "βελτιώσεις" στη διαρύθμιση.

Διόρωφος εξωνάρθηκας Καθολικού (16ος - 17ος αι)

Επισκευή του κτιρίου προκειμένου να επαναχρησιμοποιηθεί.
Πλήρης καταστροφή όλων των ξυλοκατασκευών και της "επιδερμίδας" του κτιρίου και ανακατασκευή τους.

Αρσανάς (16ος - 17ος αι)

Επισκευή του κτιρίου προκειμένου να επαναχρησιμοποιηθεί.
Πλήρης καταστροφή όλων των ξυλοκατασκευών και της "επιδερμίδας" του κτιρίου και ανακατασκευή τους.

Μονή Καρακάλλου

.....

Μονή Φιλοθέου

Τοπικές επεμβάσεις που οδήγησαν στην απώλεια του μεγαλύτερου ποσοστού των αυθεντικών μορφολογικών στοιχείων των κτιρίων.

Μονή Σίμωνος Πέτρας

Υδραγωγείο (14ος - 17ος αι)

Πλήρης και άκριτη ανακατασκευή των αρμολογημάτων.

Μονή Αγίου Παύλου

Κοιμητηριακός ναός Αγ. Δημητρίου (16ος αι)

Καταστροφή των λειψάνων και ανακατασκευή του ημιερειπωμένου ναΐσκου.

Μονή Σταυρονικήτα

Δ. Πτέρυγα (17ος αι)

Επισκευή του κτιρίου προκειμένου να επαναχρησιμοποιηθεί ως πτέρυγα κελλιών.
Πλήρης καταστροφή όλων των ξυλοκατασκευών και της "επιδερμίδας" του κτιρίου και ανακατασκευή τους με οπλισμένο σκυρόδεμα με νέα διαρύθμιση και προσθήκη ορόφου.

Βορδοναρείο - Εργατόσπιτο (προ το 1744)

Πλήρης κατεδάφισή του προκειμένου να ανακατασκευασθεί "ίδιο".

Μονή Ξενοφώντος

A. Πτέρυγα (τουλάχιστον 17ος αι)

Επισκευή του κτιρίου προκειμένου να επαναχρησιμοποιηθεί ως πτέρυγα κελλιών. Πλήρης καταστροφή όλων των ξυλοκατασκευών και της "επιδερμίδας" του κτιρίου και ανακατασκευή τους με αλλαγές στα ανοίγματα.

N. Πτέρυγα (11ος - 190ς αι)

Επισκευή του κτιρίου προκειμένου να επαναχρησιμοποιηθεί ως πτέρυγα κελλιών. Πλήρης καταστροφή όλων των ξυλοκατασκευών και της "επιδερμίδας" του κτιρίου και ανακατασκευή τους με χρήση οπλισμένου σκυροδέματος.

N. Πτέρυγα νέου περιβόλου (1802)

Επισκευή με τοπικές αλλοιώσεις και καταστροφή των στοιχείων επιδερμίδας του κτιρίου.

Μονή Γρηγορίου

Τράπεζα

Ανακατασκευή της Τράπεζας. Κατεδάφιση του παλαιότερου κτιρίου του 1955 και οικοδόμηση νέου με νέα υλικά και μορφή παντελώς άσχετη με το πρό του 1955 κτίριο. Εκτεταμένες επεμβάσεις στη ΝΔ. γωνία του κτιριακού συγκροτήματος για την επέκταση της Τράπεζας στην περιοχή αυτή.

Εργατόσπιτο

Επισκευή του κτιρίου προκειμένου να επαναχρησιμοποιηθεί ως εργατόσπιτο. Πλήρης καταστροφή όλων των ξυλοκατασκευών και της "επιδερμίδας" του κτιρίου και ανακατασκευή τους.

Μονή Εσφιγμένου

.....

Μονή Αγίου Παντελεήμονος Ρωσικού

.....

Μονή Κωνσταμονίτου

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΙΣ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΣΤΟ ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ

ΤΕΕ / Τμήμα Κεντρικής Μακεδονίας,
Κατάλογος Εκθεσης Μελετών Εφαρμογών για τη Διατήρηση της Αρχιτεκτονικής
Κληρονομιάς,
Θεσσαλονίκη 1994, σποράδην

Μνημείο και Περιβάλλον, 3, Ιούνιος 1995, σποράδην

Πλούταρχος Θεοχαρίδης,
"Η Αρχιτεκτονική κληρονομιά του Αγίου Ορους : Το πρόβλημα των σημερινών εμβάσεων
και η απώλεια της ιστορικής φυσιογνωμίας του τόπου", Διάλεξη στο Παράρτημα
Θεσσαλονίκης της Ελληνικής Εταιρείας, 18 Φεβρουαρίου 1994.

Πλούταρχος Θεοχαρίδης,
"Αρχαιολογική Τεκμηρίωση των τοπικών στερεωτικών επεμβάσεων σε κτιριακά
συγκροτήματα με άγνωστη οικοδομική ιστορία. Η επέμβαση στο μαγειρείο της μονής
Δοχειαρίου στο Άγιον Όρος.", Συντήρηση και αναβίωση παραδοσιακών κτιρίων και
συνόλων, Θεσσαλονίκη 1983, 183-189

Πλούταρχος Θεοχαρίδης,
"Η αρχιτεκτονική κληρονομιά του Αγίου Ορους", Ο Παρατηρητής, 18-19, Μάρτιος 1991, 25-
33

Πλούταρχος Θεοχαρίδης,
"Οι Πτέρυγες κατοικίας στα Αγιορείτικα Μοναστήρια (1500-1900)", Άγιον Όρος, Ελληνική
Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική, τ. 8, Αθήνα 1991, 270 [αναφορές]

Πλούταρχος Θεοχαρίδης,
"Παρατηρήσεις σε παλιές οικοδομικές φάσεις της μεγίστης Λαύρας (10ος-16ος αι). Το
Ηγουμενείο - Σκευοφυλάκειο και η "Κόρδα του Αγίου Αθανασίου". 13ο Συμπόσιο Βυζαντινής
και Μεταβυζαντινής Αρχαιολογίας και Τέχνης, Πρόγραμμα και Περιλήψεις ανακοινώσεων,
Αθήνα 1993, 10-11 [αναφορές]

Πλούταρχος Θεοχαρίδης,
"Προστασία και αναστήλωση των μοναστηριακών κτιριακών συγκροτημάτων στη
Μακεδονία", Συνέδριο "Οι τάσεις του ορθόδοξου μοναχισμού. 9ος - 20ος αι", Θεσσαλονίκη,
Ιερά Μονή Βλαττάδων, 28 Σεπτεμβρίου - 2 Οκτωβρίου 1994. (Πρακτικά υπό έκδοσιν).

Μιλτιάδης Πολυβίου,
"Έργα στο Άγιον Όρος", Πρωτάτο, 54, Ιούλιος - Αύγουστος 1995, 560-562

Δ. Τσιαπράλης,
"Διατήρηση και προσέγγιση του ιστορικού και φυσικού χώρου του Αγίου Ορους",
Συντήρηση και αναβίωση παραδοσιακών κτιρίων και συνόλων, Θεσσαλονίκη 1983, 229-244

Αρχιμανδρίτης Τύχων,
"Η Ιερά Μονή Σταυρονικήτα δεν αποτελεί κακό παράδειγμα αρχιτεκτονικής επέμβασης",
Μακεδονία, 22 Οκτωβρίου 1994, 8

Νικόλαος Χαρκιολάκης,
"Προϋποθέσεις για την εκτέλεση έργων στερεώσεως και συντηρήσεως των Ιερών Μονών
του Αγίου Ορους", Πρωτάτο, 50, Νοέμβριος - Δεκέμβριος 1994, 403-410

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΙΣ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΣΤΟ ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ

ΤΕΕ / Τμήμα Κεντρικής Μακεδονίας,
Κατάλογος Εκθεσης Μελετών Εφαρμογών για τη Διατήρηση της Αρχιτεκτονικής
Κληρονομιάς,
Θεσσαλονίκη 1994, σποράδην

Μνημείο και Περιβάλλον, 3, Ιούνιος 1995, σποράδην

Πλούταρχος Θεοχαρίδης,
"Η Αρχιτεκτονική κληρονομιά του Αγίου Ορους : Το πρόβλημα των σημερινών εμβάσεων
και η απώλεια της ιστορικής φυσιογνωμίας του τόπου", Διάλεξη στο Παράρτημα
Θεσσαλονίκης της Ελληνικής Εταιρείας, 18 Φεβρουαρίου 1994.

Πλούταρχος Θεοχαρίδης,
"Αρχαιολογική Τεκμηρίωση των τοπικών στερεωτικών επεμβάσεων σε κτιριακά
συγκροτήματα με άγνωστη οικοδομική ιστορία. Η επέμβαση στο μαγειρείο της μονής
Δοχειαρίου στο Άγιον Όρος.", Συντήρηση και αναβίωση παραδοσιακών κτιρίων και
συνόλων, Θεσσαλονίκη 1983, 183-189

Πλούταρχος Θεοχαρίδης,
"Η αρχιτεκτονική κληρονομιά του Αγίου Ορους", Ο Παρατηρητής, 18-19, Μάρτιος 1991, 25-
33

Πλούταρχος Θεοχαρίδης,
"Οι Πτέρυγες κατοικίας στα Αγιορείτικα Μοναστήρια (1500-1900)", Άγιον Όρος, Ελληνική
Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική, τ. 8, Αθήνα 1991, 270 [αναφορές]

Πλούταρχος Θεοχαρίδης,
"Παρατηρήσεις σε παλιές οικοδομικές φάσεις της μεγίστης Λαύρας (10ος-16ος αι). Το
Ηγουμενείο - Σκευοφυλάκειο και η "Κόρδα του Αγίου Αθανασίου". 13ο Συμπόσιο Βυζαντινής
και Μεταβυζαντινής Αρχαιολογίας και Τέχνης, Πρόγραμμα και Περιλήψεις ανακοινώσεων,
Αθήνα 1993, 10-11 [αναφορές]

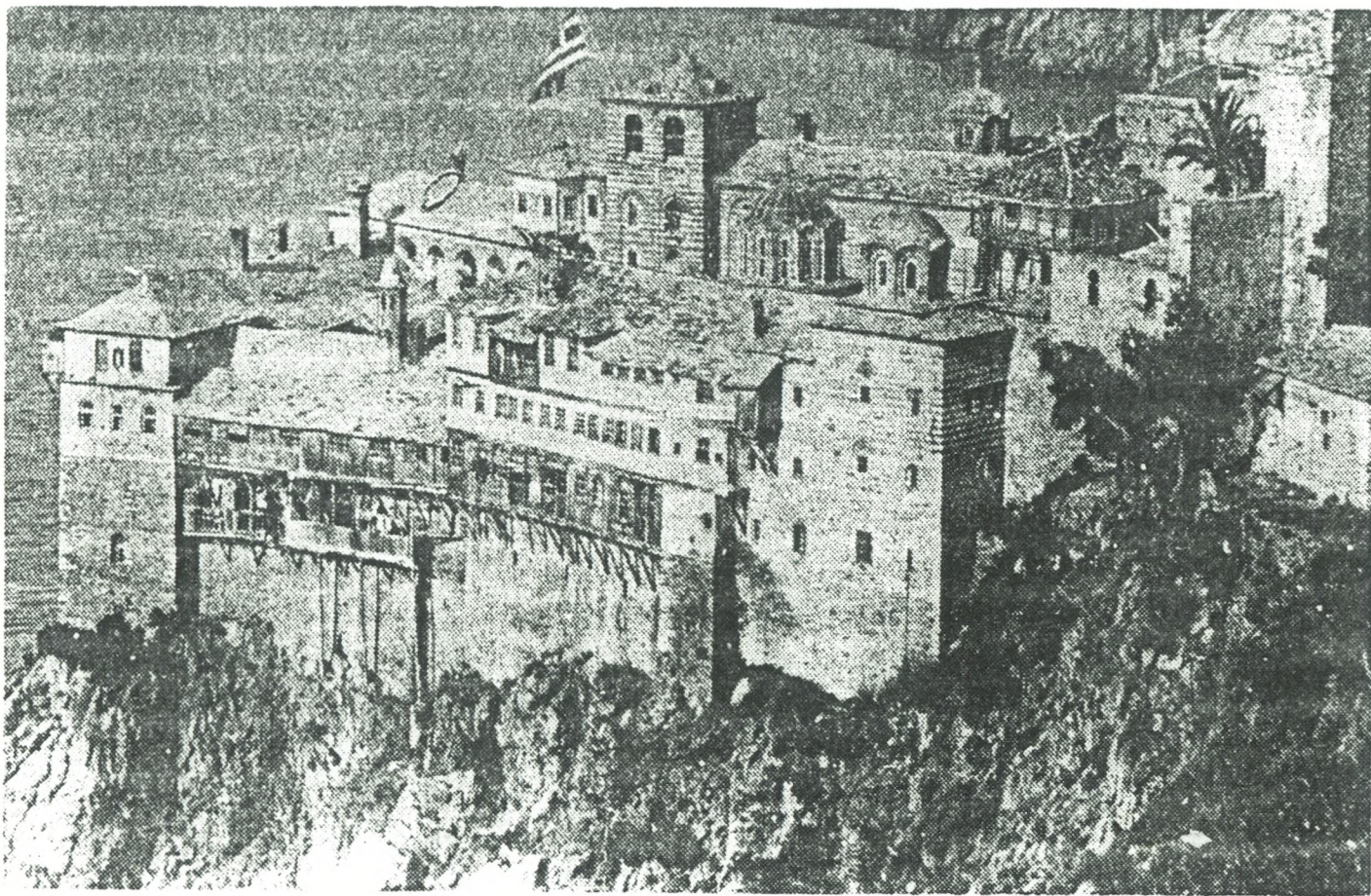
Πλούταρχος Θεοχαρίδης,
"Προστασία και αναστήλωση των μοναστηριακών κτιριακών συγκροτημάτων στη
Μακεδονία", Συνέδριο "Οι τάσεις του ορθόδοξου μοναχισμού. 9ος - 20ος αι", Θεσσαλονίκη,
Ιερά Μονή Βλατιάδων, 28 Σεπτεμβρίου - 2 Οκτωβρίου 1994. (Πρακτικά υπό έκδοσιν).

Μιλτιάδης Πολυβίου,
"Έργα στο Άγιον Όρος", Πρωτάτο, 54, Ιούλιος - Αύγουστος 1995, 560-562

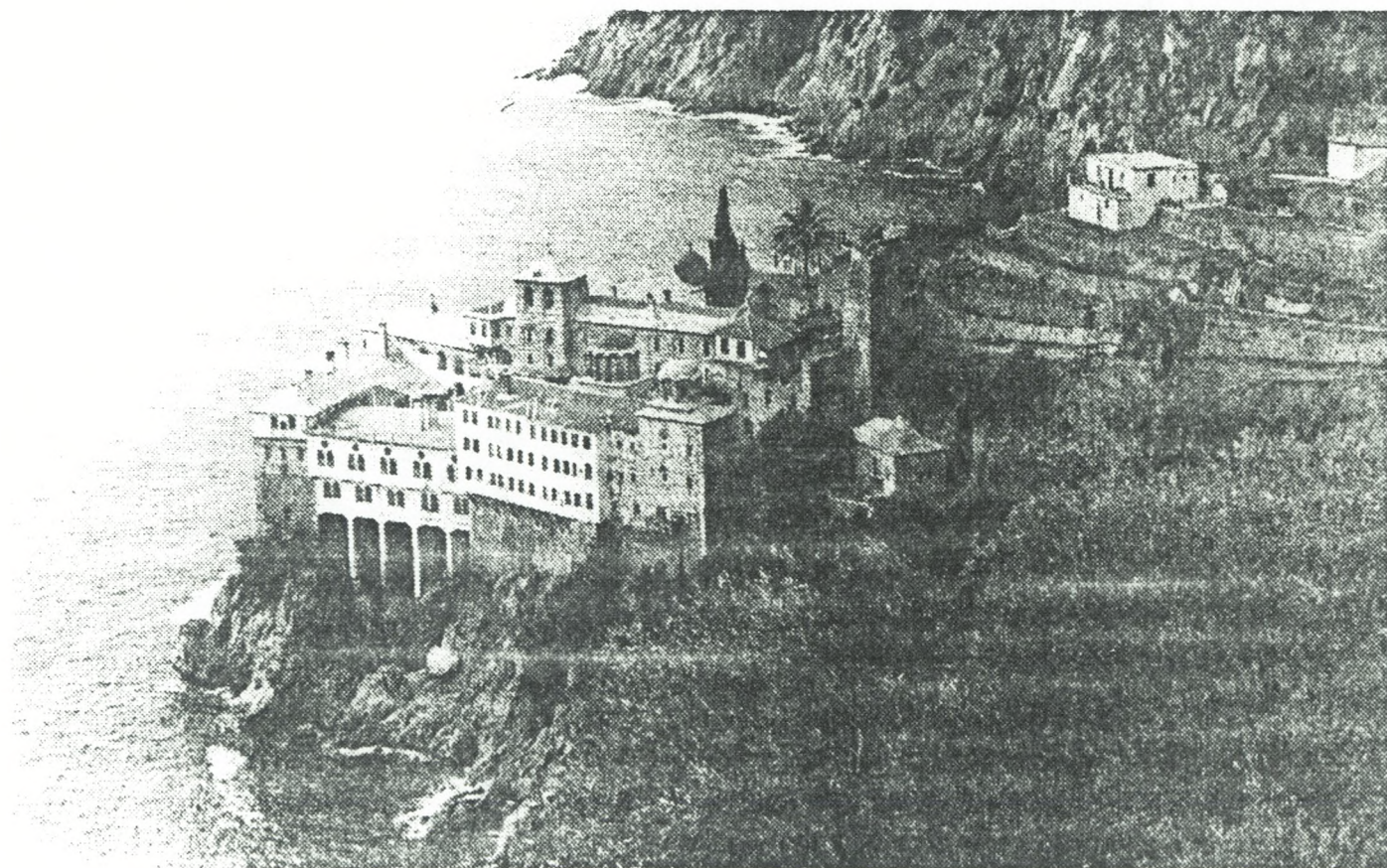
Δ. Τσιαπραλής,
"Διατήρηση και προσέγγιση του ιστορικού και φυσικού χώρου του Αγίου Ορους",
Συντήρηση και αναβίωση παραδοσιακών κτιρίων και συνόλων, Θεσσαλονίκη 1983, 229-244

Αρχιμανδρίτης Τύχων,
"Η Ιερά Μονή Σταυρονικήτα δεν αποτελεί κακό παράδειγμα αρχιτεκτονικής επέμβασης",
Μακεδονία, 22 Οκτωβρίου 1994, 8

Νικόλαος Χαρκιολάκης,
"Προϋποθέσεις για την εκτέλεση έργων στερεώσεως και συντηρήσεως των Ιερών Μονών
του Αγίου Ορους", Πρωτάτο, 50, Νοέμβριος - Δεκέμβριος 1994, 403-410

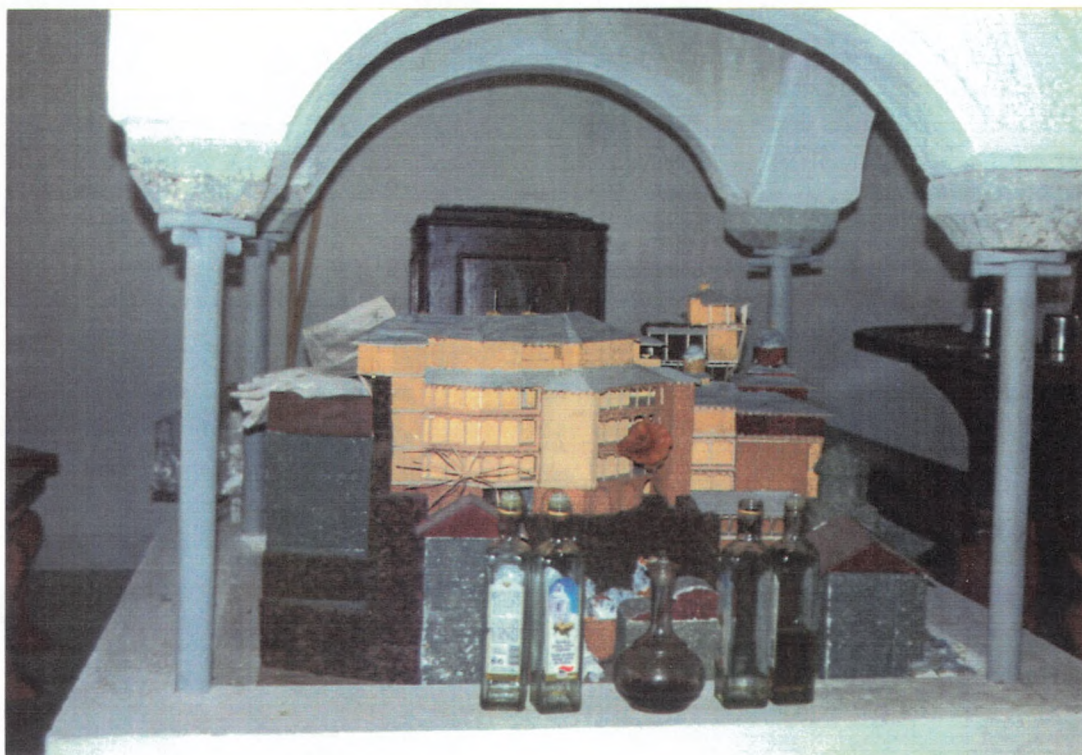
Πρό του 1950

Πρίν από τις πρόσφατες επεμβάσεις

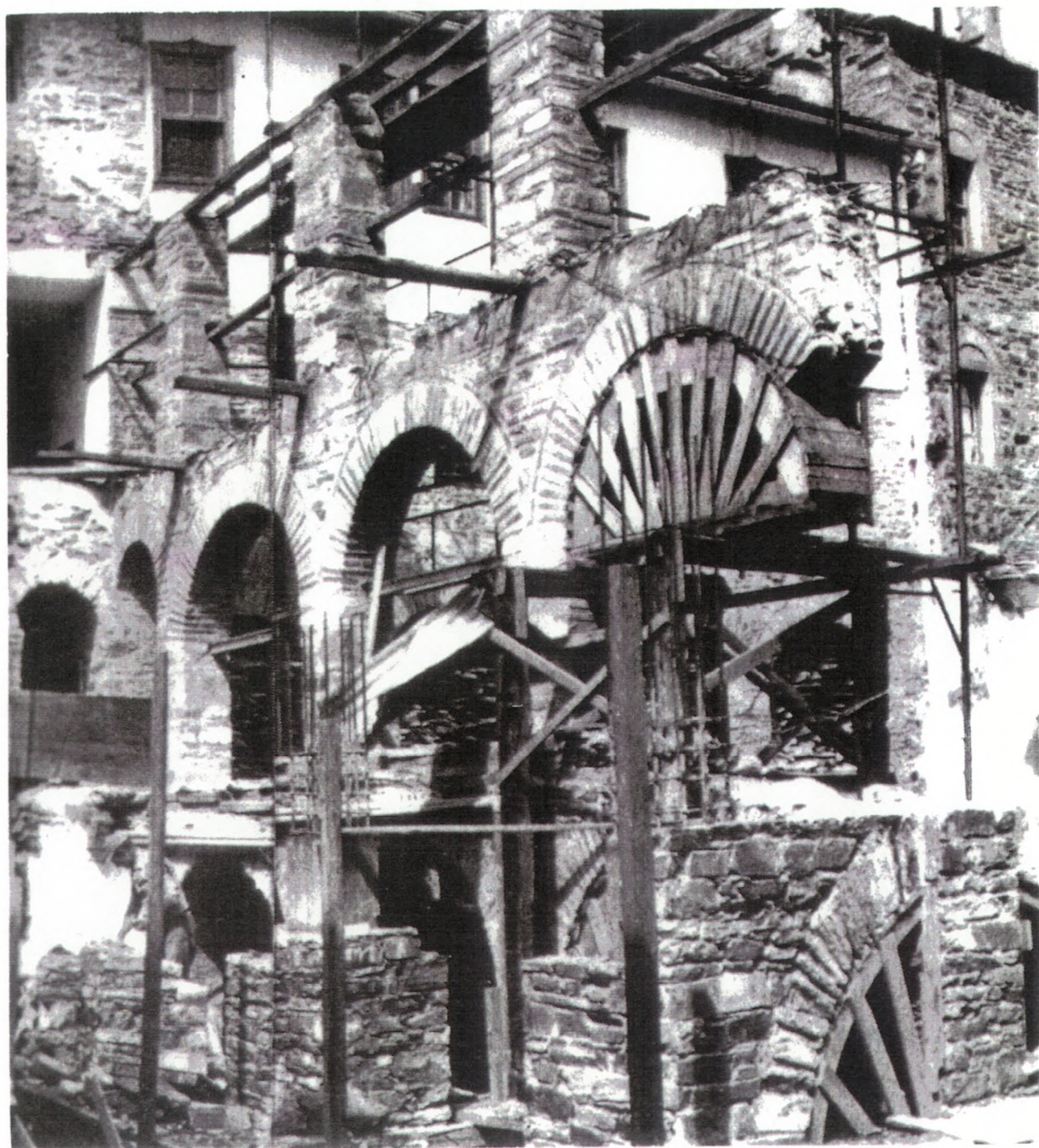
Μετά από τις πρόσφατες επεμβάσεις

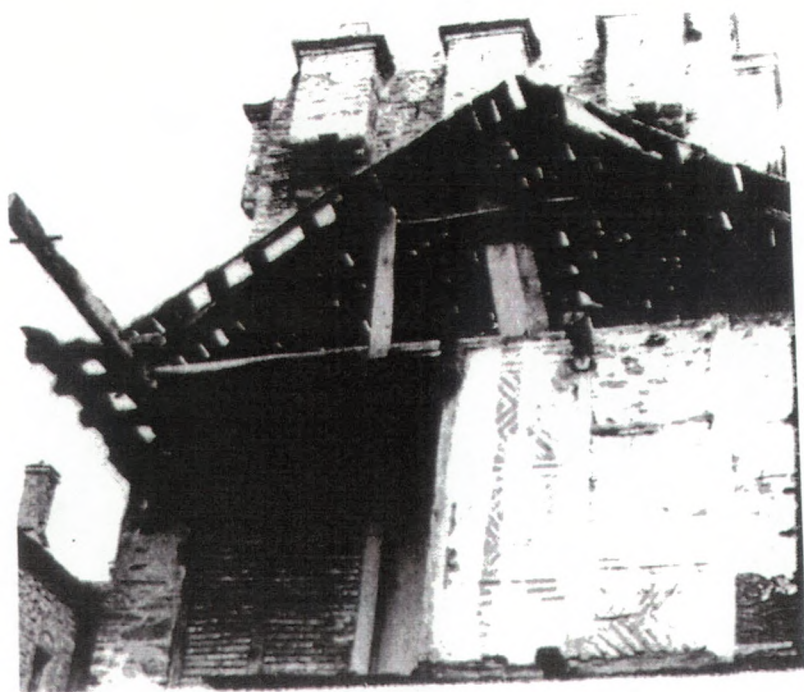
Πρόπλασμα επεκτάσεως

Πρίν από τις επεμβάσεις

Κατά τη διάρκεια των επεμβάσεων

Κατά τη διάρκεια των επεμβάσεων

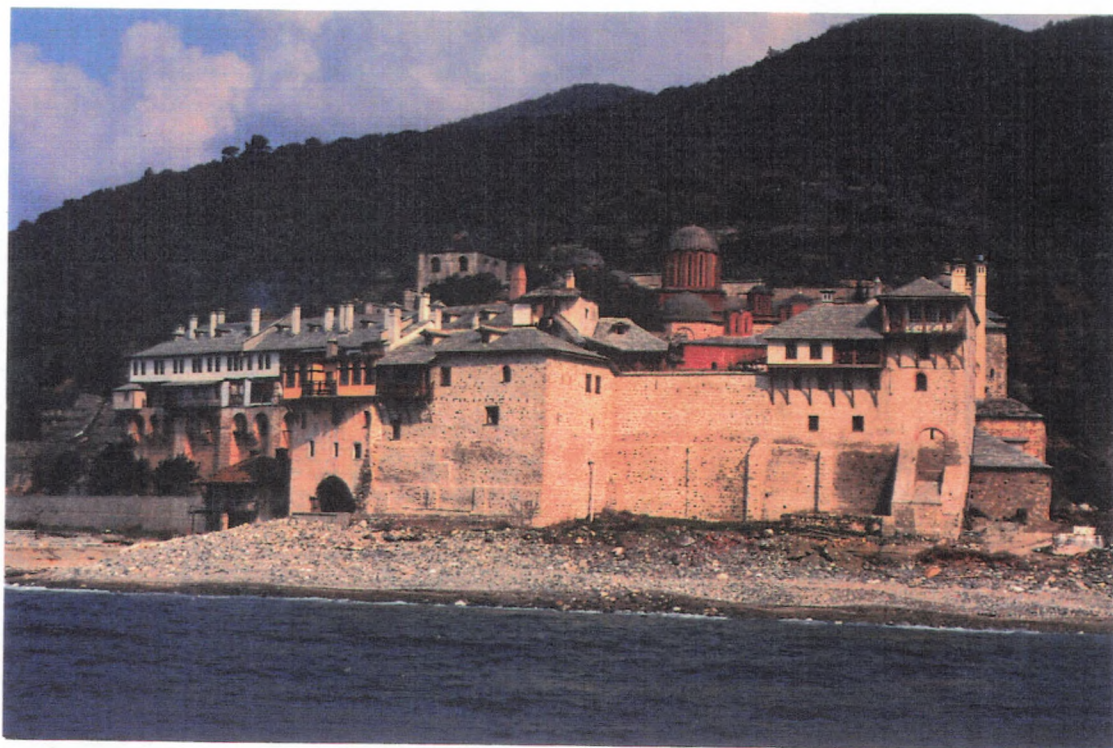

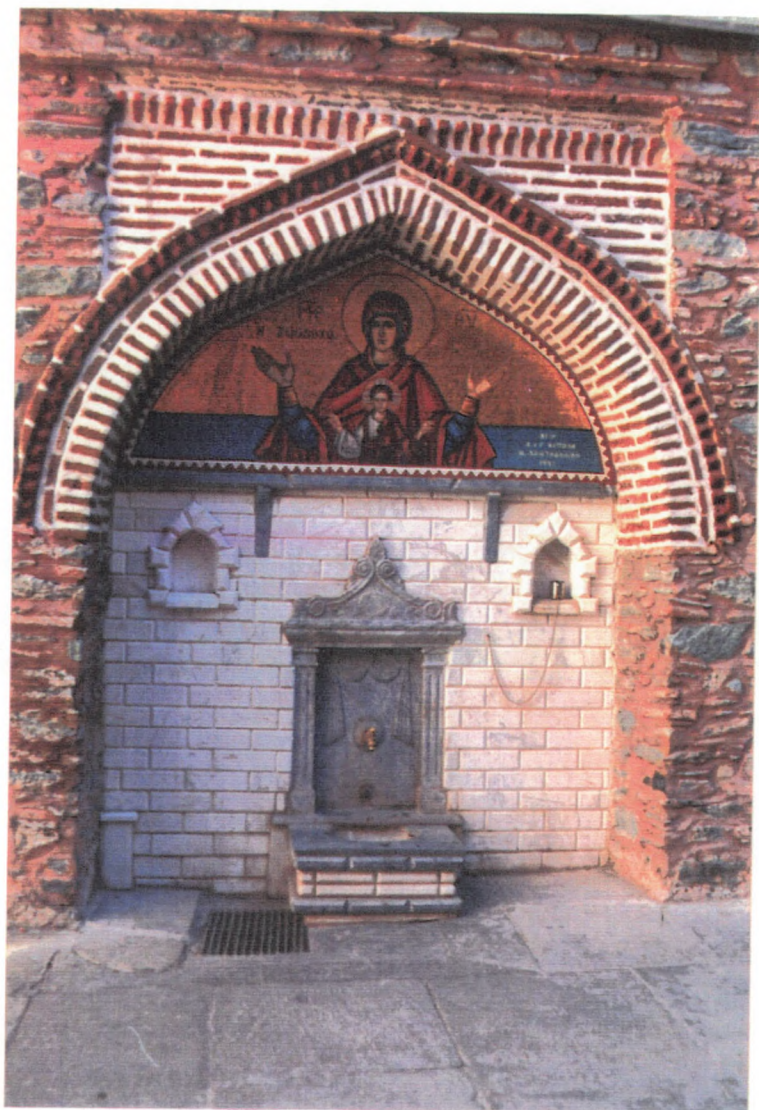

Μετά από τις επεμβάσεις

Μετά από τις επεμβάσεις

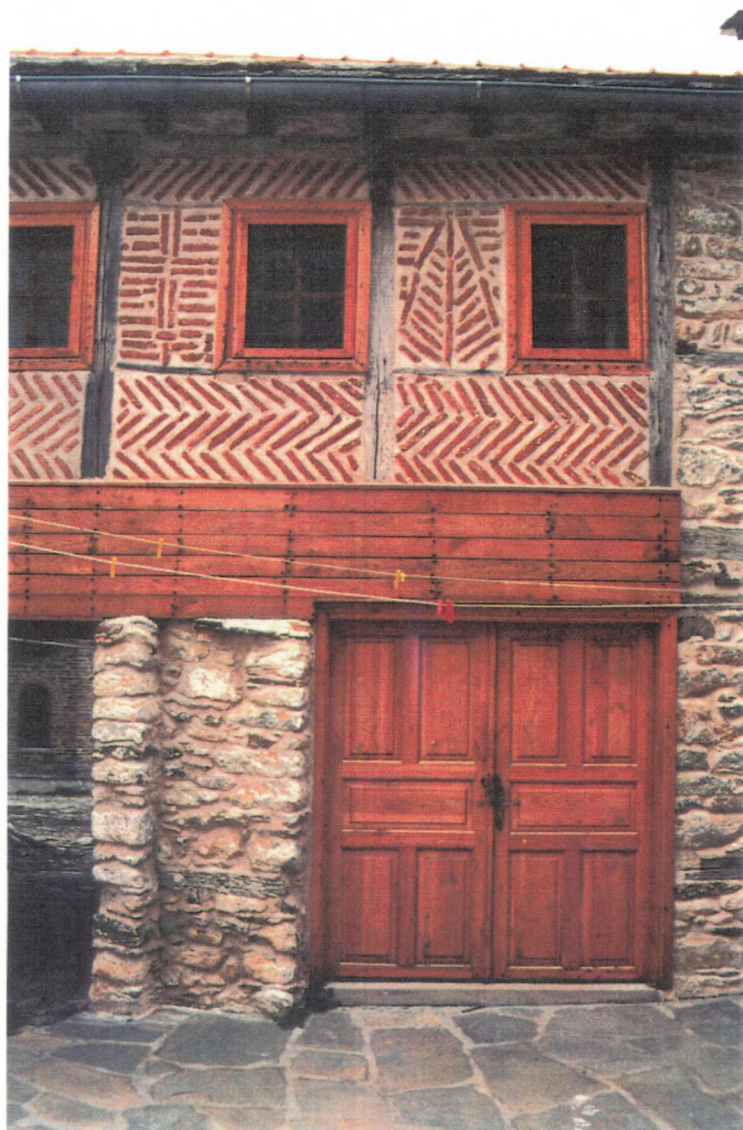
Μετά από τις επεμβάσεις

Πρίν από τις επεμβάσεις

Μετά από τις επεμβάσεις

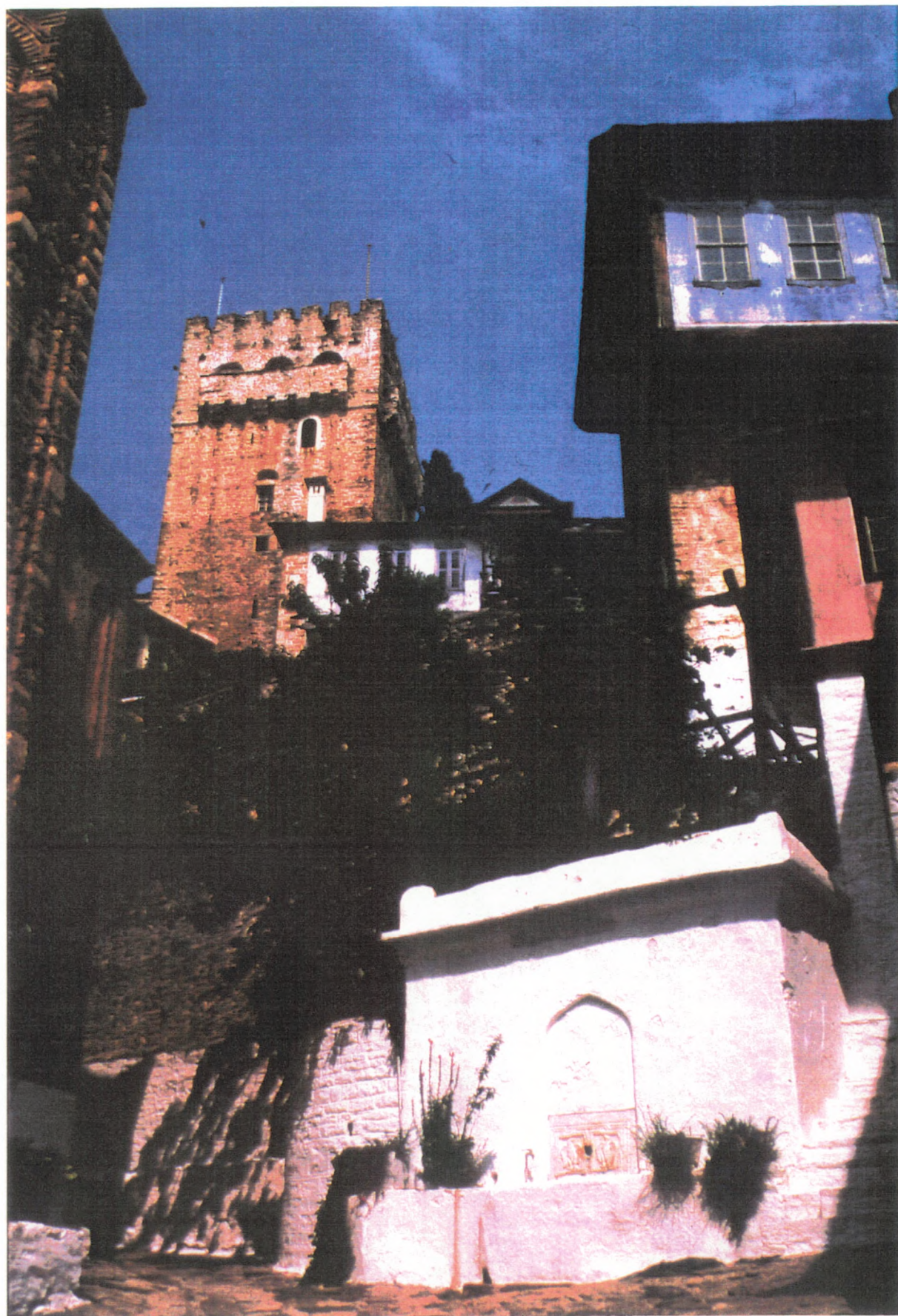

Μετά από τις επεμβάσεις

Πρίν από τις επεμβάσεις

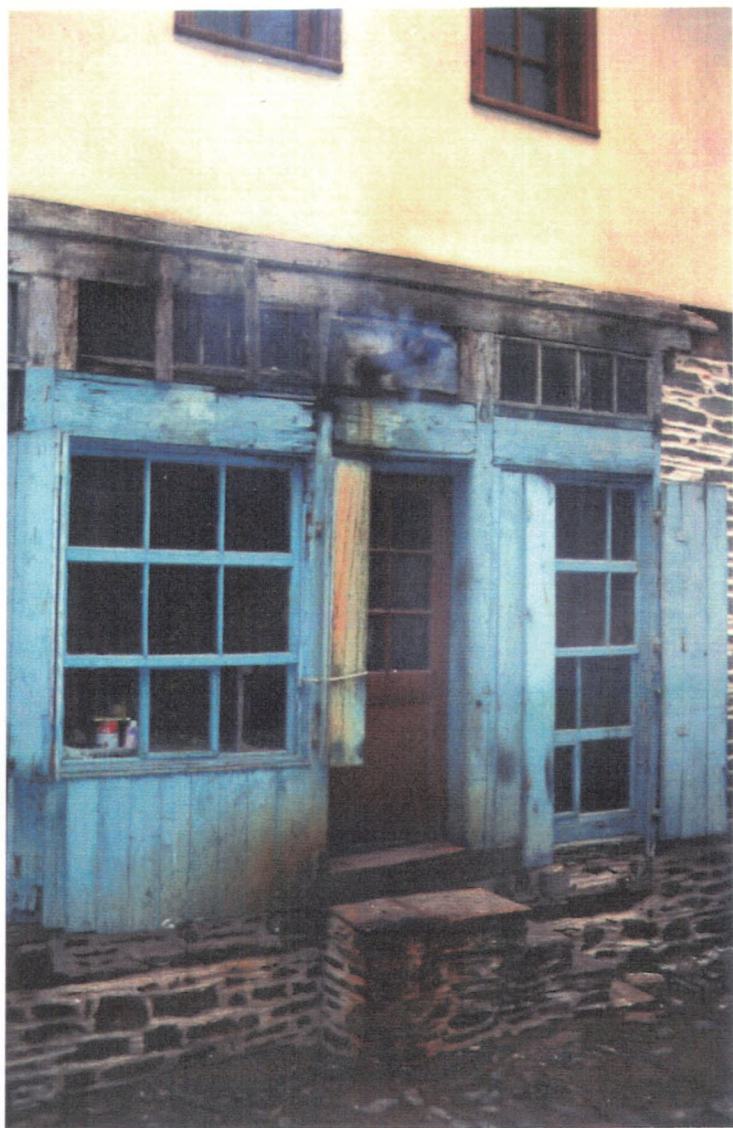
Κατά τη διάρκεια των επεμβάσεων

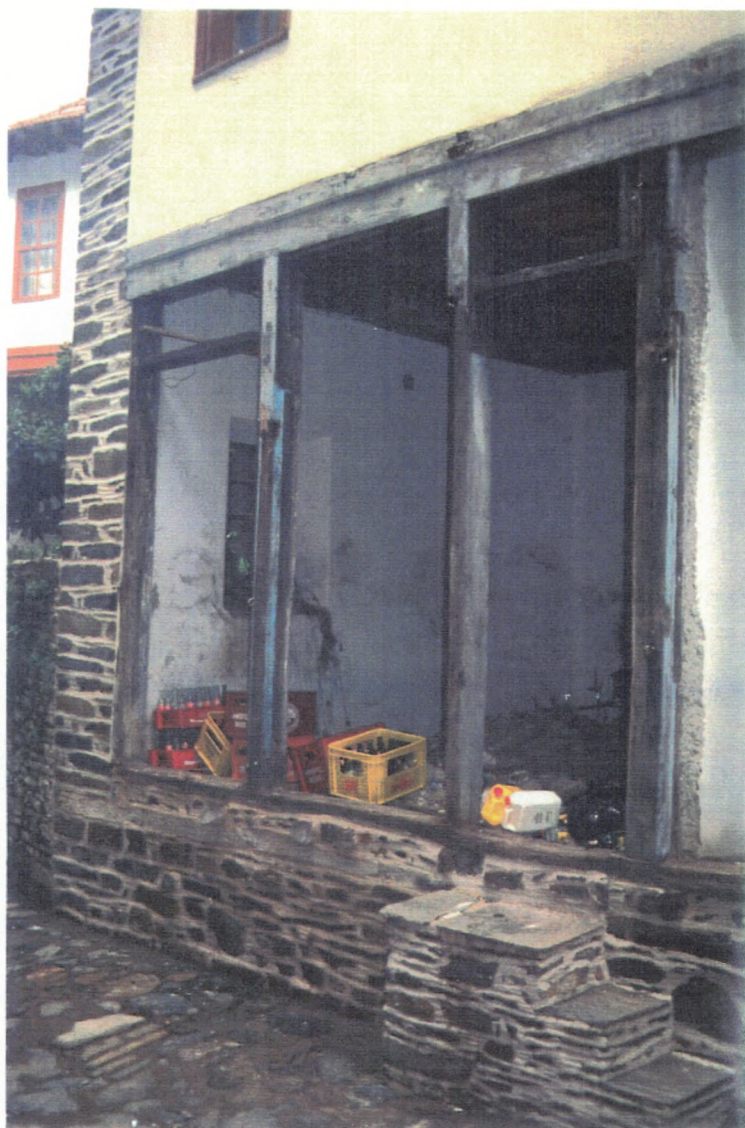
Κατά τη διάρκεια των επεμβάσεων

Μετά από τις επεμβάσεις

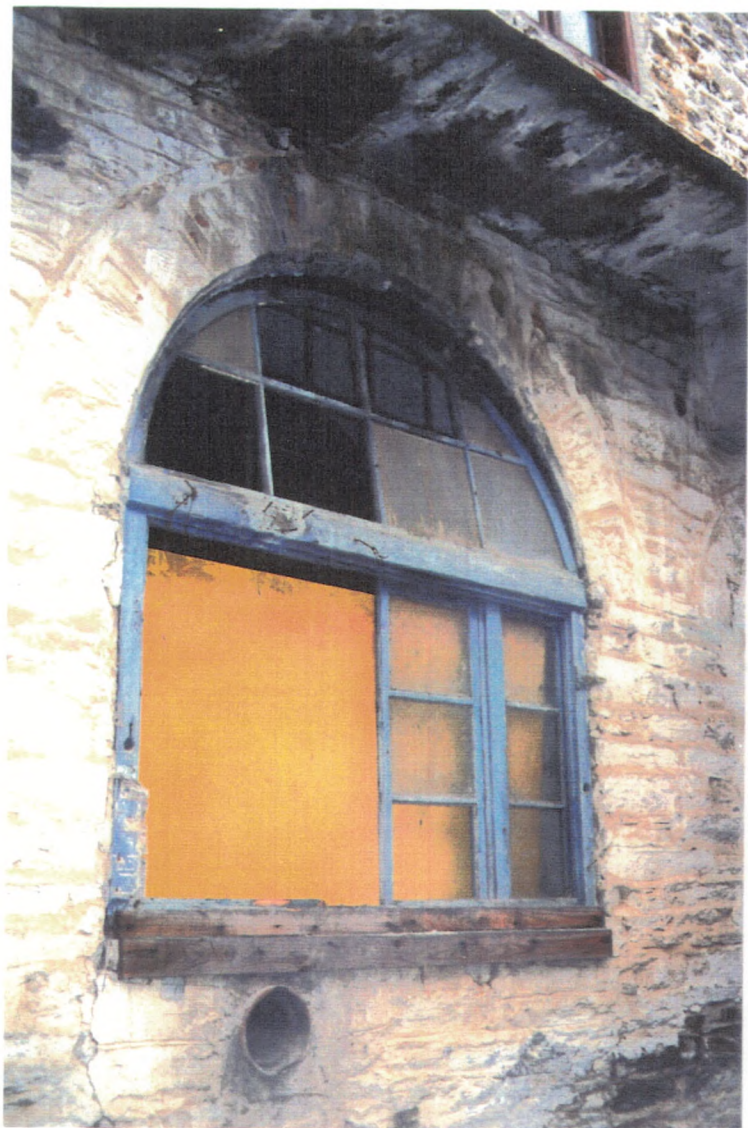
Πρίν από τις επεμβάσεις

Κατά τη διάρκεια των επεμβάσεων

Μετά από τις επεμβάσεις

Πρίν από τις επεμβάσεις

Μετά από τις επεμβάσεις

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ
Τριπόδων 28 Αθήνα 105 58 Τηλ.: 32 25 245, 32 26 693 Fax: 32 25 240
e-mail: mio-ee-env@ath.forthnet.gr

Υ Π Ο Μ Ν Η Μ Α ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΥΠΟΥΡΓΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ **ΓΙΑ ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΩΝ ΣΤΟ ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ**

Είναι γνωστό ότι ένα πολύ μεγάλο πρόγραμμα παρεμβάσεων βρίσκεται ήδη υπό εκτέλεση στο Άγιον Όρος. Σύμφωνα με τις πληροφορίες που έχουν δημοσιευτεί, ένα ποσό 8 δισεκατομμυρίων δραχμών (από εθνικούς και ευρωπαϊκούς πόρους) έχει ήδη δεσμευτεί γι' αυτό το σκοπό, ενώ το συνολικό κόστος του προγράμματος της δεκαετίας πρόκειται να ανέλθει σε μερικές δεκάδες δισεκατομμυρίων.

Η Ελληνική Εταιρεία ανησυχεί σοβαρά για τον τρόπο με τον οποίο γίνεται τόσο η επιλογή των παρεμβάσεων - στις οποίες περιλαμβάνονται και ένας μεγάλος αριθμός δρόμων οι οποίοι κατασκευάζονται καταστρέφοντας παλιά μονοπάτια-, όσο και η εκτέλεση των αναστηλωτικών εργασιών και θεωρεί ότι το μεγάλο αυτό πρόγραμμα έργων μπορεί να καταλήξει σε μια άνευ προηγουμένου αλλοίωση των μνημείων και του περιβάλλοντος του Αγίου Ορους, εφόσον δεν υιοθετηθούν αμέσως αποτελεσματικά μέτρα ελέγχου. Δυστυχώς, το ΥΠΠΟ έχει απογυμνωθεί από κάθε σχετική αρμοδιότητα, ενώ το ΚεΔΑΚ, το οποίο είναι το αρμόδιο όργανο της Πολιτείας για την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς του Αγίου Ορους, έχει αποδειχθεί ανεπαρκές για την εκπλήρωση αυτής της αποστολής. Απλώς αποδέχεται την επιλογή των παρεμβάσεων που γίνεται από τις Μονές, χωρίς να έχει εκπονήσει ένα συνολικό πρόγραμμα προτεραιοτήτων, εγκρίνει μελέτες που συχνά είναι ακατάλληλες και ελλιπείς, συναινεί στην επιλογή εργολάβων οι οποίοι δεν διαθέτουν τα αναγκαία προσόντα και ασκεί μια ελλιπή και όχι ουσιαστική επίβλεψη των έργων τα οποία συνήθως παραβιάζουν τους κανόνες της αναστηλωτικής δεοντολογίας. Η Ελληνική Εταιρεία αναγνωρίζει βέβαια ότι στο Άγιον Όρος εκτελούνται και κάποιες αναστηλωτικές εργασίες καθόλα αξιόλογες, γι' αυτό και, με δική της υπόδειξη, μια από αυτές βραβεύθηκε από την Europa Nostra για το 1996.

Για την αντιμετώπιση των σοβαρών κινδύνων που έχουν δημιουργηθεί για την αρχιτεκτονική κληρονομιά του Αγίου Ορους η Ελληνική Εταιρεία προτείνει :

1. Η διάθεση των πιστώσεων του συνολικού προγράμματος παρεμβάσεων στο Άγιον Όρος θα πρέπει να γίνεται δια του Υπουργείου Πολιτισμού που είναι προφανώς το καθ' ύλην αρμόδιο υπουργείο και όχι δια του ΥΠΕΧΩΔΕ. Ετσι, το ΥΠΠΟ θα ανακτήσει ένα φυσικό ρόλο γενικής εποπτείας και ελέγχου του προγράμματος. Η Ελληνική Εταιρεία τρέφει βαθύτατο σεβασμό για την Αγιορειτική Κοινότητα η οποία κατόρθωσε να διαφυλάξει την ορθόδοξη παράδοση διαμέσου των αιώνων και αναγνωρίζει τη σημασία του καθεστώτος του αυτοδιοίκητου του Αγίου Ορους, καθώς και τα λεπτά προβλήματα τα οποία

αυτό δημιουργεί. Όταν όμως ένα τόσο ευρύ πρόγραμμα παρεμβάσεων αναλαμβάνεται με δαπάνες της Ελληνικής Πολιτείας θα πρέπει και αυτή να είναι σε θέση να βεβαιωθεί για τη σωστή χρήση των διατιθέμενων πόρων.

2. Το ΚεΔΑΚ θα πρέπει να αναδιοργανωθεί ώστε να μπορεί να ανταποκριθεί στις ανάγκες της αποστολής του. Η Ελληνική Εταιρεία θεωρεί ότι η δημιουργία του ΚεΔΑΚ ήταν ένα βήμα προς τη σωστή κατεύθυνση, με την έννοια ότι δημιουργήθηκε ειδικός φορέας για τη διαφύλαξη της Αγιορειτικής κληρονομιάς και ότι ο φορέας αυτός εγκαταστάθηκε στη Θεσσαλονίκη. Είναι όμως φανερό ότι, στην κατάσταση που βρίσκεται σήμερα το ΚεΔΑΚ - για λόγους που δεν είναι του παρόντος -, δεν μπορεί να ανταποκριθεί στην αποστολή του ενώ η απόλυτη αποξένωση του ΥΠΠΟ από κάθε αρμοδιότητα για την προστασία ενός τόσο σημαντικού τομέα της αρχιτεκτονικής μας κληρονομιάς δεν ήταν χωρίς συνέπειες. Είναι λοιπόν αναγκαίο το ΚεΔΑΚ να αναδιοργανωθεί με τα ακόλουθα μέτρα :

α. Σύσταση, μέσα στα πλαίσια του ΚεΔΑΚ, ειδικής επιτροπής εργασίας της οποίας τα μέλη θα επιλέγονται μεταξύ αρμόδιων επιστημόνων αναγνωρισμένου κύρους και θα ορίζονται με κοινή απόφαση των Υπουργών Πολιτισμού και Μακεδονίας-Θράκης για τη διαχείριση του συνολικού προγράμματος των παρεμβάσεων στο Άγιον Ορος με πλήρη διασφάλιση της ορθής επιλογής και εκτέλεσης των έργων και της προστασίας της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς. Το προτεινόμενο όργανο θα είναι υπεύθυνο για την εκτίμηση των συνολικών αναγκών παρέμβασης και τη σύνταξη μακροχρόνιου και ετήσιων προγραμμάτων έργων με βάση τα κριτήρια ιεράρχησης που θα επιλέξει. Θα εισηγείται προς το Διευθυντή και το Διοικητικό Συμβούλιο για την κατανομή της ευθύνης υλοποίησης των έργων του προγράμματος, ανάλογα με τη σημασία και την ιδιαιτερότητά τους, καθώς και για την επιλογή μελετητών και εργολάβων με πλήρη συμμόρφωση προς τα ειδικά προσόντα που θα πρέπει απαραίτητα να διαθέτουν οι ανάδοχοι. Και, τέλος, θα έχει την ευθύνη για την παρακολούθηση της εκτέλεσης των έργων και τη σωστή άσκηση των καθηκόντων της επίβλεψης από την εκάστοτε αρμόδια υπηρεσία.

β. Ποιοτική αναβάθμιση των υπηρεσιών του ΚεΔΑΚ με τον διορισμό στη θέση του διευθυντού του κατάλληλου προσώπου (προερχόμενου ίσως από την ιεραρχία του ΥΠΠΟ) με την ίδια, όπως και παραπάνω, κοινή απόφαση υπουργών, καθώς επίσης και με τη θεσμική κατοχύρωση ότι οι προϊστάμενοι τμημάτων του ΚεΔΑΚ θα διαθέτουν υποχρεωτικά τους αναγκαίους τίτλους σπουδών και εμπειρίας σχετικά με τη μελέτη και προστασία των μνημείων.

γ. Εξασφάλιση ότι, μέσω του οργάνου που αναφέρεται στα προηγούμενα, ένας αριθμός έργων με ιδιαίτερες απαιτήσεις θα ανατίθεται στη 10η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, σύμφωνα και με τις σχετικές διατάξεις του ιδρυτικού νόμου του ΚεΔΑΚ, προκειμένου αυτά να αποτελέσουν πρότυπα και για το έργο των ιδιωτών μελετητών και κατασκευαστών.

Ιανουάριος 1997

Α. Ν. Συμεών
Πρόεδρος του Συμβουλίου
Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς

**Υ Π Ο Μ Ν Η Μ Α ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΥΠΟΥΡΓΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΓΙΑ ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΩΝ ΣΤΟ ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ**

Είναι γνωστό ότι ένα πολύ μεγάλο πρόγραμμα παρεμβάσεων βρίσκεται ήδη υπό εκτέλεση στο Άγιον Όρος. Σύμφωνα με τις πληροφορίες που έχουν δημοσιευτεί, ένα ποσό 8 δισεκατομμυρίων δραχμών (από εθνικούς και ευρωπαϊκούς πόρους) έχει ήδη δεσμευτεί γι' αυτό το σκοπό, ενώ το συνολικό κόστος του προγράμματος της δεκαετίας πρόκειται να ανέλθει σε μερικές δεκάδες δισεκατομμυρίων.

Η Ελληνική Εταιρεία ανησυχεί σοβαρά για τον τρόπο με τον οποίο γίνεται τόσο η επιλογή των παρεμβάσεων - στις οποίες περιλαμβάνονται και ένας μεγάλος αριθμός δρόμων οι οποίοι κατασκευάζονται καταστρέφοντας παλιά μονοπάτια-, όσο και η εκτέλεση των αναστηλωτικών εργασιών και θεωρεί ότι το μεγάλο αυτό πρόγραμμα έργων μπορεί να καταλήξει σε μια άνευ προηγουμένου αλλοίωση των μνημείων και του περιβάλλοντος του Αγίου Ορους, εφόσον δεν υιοθετηθούν αμέσως αποτελεσματικά μέτρα ελέγχου. Δυστυχώς, το ΥΠΠΟ έχει απογυμνωθεί από κάθε σχετική αρμοδιότητα, ενώ το ΚεΔΑΚ, το οποίο είναι το αρμόδιο όργανο της Πολιτείας για την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς του Αγίου Ορους, έχει αποδειχθεί ανεπαρκές για την εκπλήρωση αυτής της αποστολής. Απλώς αποδέχεται την επιλογή των παρεμβάσεων που γίνεται από τις Μονές, χωρίς να έχει εκπονήσει ένα συνολικό πρόγραμμα προτεραιοτήτων, εγκρίνει μελέτες που συχνά είναι πρόχειρες και ελλιπείς, συναινεί στην επιλογή εργολάβων οι οποίοι δεν διαθέτουν τα αναγκαία προσόντα και ασκεί ελλιπή επίβλεψη των έργων τα οποία συχνά παραβιάζουν τους κανόνες της αναστηλωτικής δεοντολογίας. Η Ελληνική Εταιρεία αναγνωρίζει βέβαια ότι στο Άγιον Όρος εκτελούνται και αναστηλωτικές εργασίες καθόλα αξιόλογες, γι' αυτό και, με δική της υπόδειξη, μια από αυτές βραβεύθηκε από την Europa Nostra για το 1996.

Για την αντιμετώπιση των σοβαρών κινδύνων που έχουν δημιουργηθεί για την αρχιτεκτονική κληρονομιά του Αγίου Ορους η Ελληνική Εταιρεία προτείνει :

1. Η διάθεση των πιστώσεων του συνολικού προγράμματος παρεμβάσεων στο Άγιον Όρος θα πρέπει να γίνεται δια του Υπουργείου Πολιτισμού που είναι προφανώς το καθ' ύλην αρμόδιο υπουργείο και όχι δια του ΥΠΕΧΩΔΕ. Έτσι, το ΥΠΠΟ θα ανακτήσει ένα φυσικό ρόλο γενικής εποπτείας και ελέγχου του προγράμματος. Η Ελληνική Εταιρεία τρέφει βαθύτατο σεβασμό για την Αγιορειτική Κοινότητα η οποία κατόρθωσε να διαφυλάξει την ορθόδοξη παράδοση διαμέσου των αιώνων και αναγνωρίζει τη σημασία του καθεστώτος του αυτοδιοίκητου του Αγίου Ορους, καθώς και τα λεπτά προβλήματα τα οποία

αυτό δημιουργεί. Όταν όμως ένα τόσο ευρύ πρόγραμμα παρεμβάσεων αναλαμβάνεται με δαπάνες της Ελληνικής Πολιτείας θα πρέπει και αυτή να είναι σε θέση να βεβαιωθεί για τη σωστή χρήση των διατιθέμενων πόρων.

2. Το ΚεΔΑΚ θα πρέπει να αναδιοργανωθεί ώστε να μπορεί να ανταποκριθεί στις ανάγκες της αποστολής του. Η Ελληνική Εταιρεία θεωρεί ότι η δημιουργία του ΚεΔΑΚ ήταν ένα βήμα προς τη σωστή κατεύθυνση, με την έννοια ότι δημιουργήθηκε ειδικός φορέας για τη διαφύλαξη της Αγιορειτικής κληρονομιάς και ότι ο φορέας αυτός εγκαταστάθηκε στη Θεσσαλονίκη. Είναι όμως φανερό ότι, στην κατάσταση που βρίσκεται σήμερα το ΚεΔΑΚ - για λόγους που δεν είναι του παρόντος -, δεν μπορεί να ανταποκριθεί στην αποστολή του ενώ η απόλυτη αποξένωση του ΥΠΠΟ από κάθε αρμοδιότητα για την προστασία ενός τόσο σημαντικού τομέα της αρχιτεκτονικής μας κληρονομιάς δεν ήταν χωρίς συνέπειες. Είναι λοιπόν αναγκαίο το ΚεΔΑΚ να αναδιοργανωθεί με τα ακόλουθα μέτρα :

α. Σύσταση, μέσα στα πλαίσια του ΚεΔΑΚ, ειδικής επιτροπής της οποίας τα μέλη θα επιλέγονται μεταξύ αρμόδιων επιστημόνων αναγνωρισμένου κύρους και θα ορίζονται με κοινή απόφαση των Υπουργών Πολιτισμού και Μακεδονίας-Θράκης για τη διαχείριση του συνολικού προγράμματος των παρεμβάσεων στο Αγιον Ορος με πλήρη διασφάλιση της ορθής επιλογής και εκτέλεσης των έργων και της προστασίας της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς. Το προτεινόμενο όργανο θα είναι υπεύθυνο για την εκτίμηση των συνολικών αναγκών παρέμβασης και τη σύνταξη μακροχρόνιου και ετήσιων προγραμμάτων έργων με βάση τα κριτήρια ιεράρχησης που θα επιλέξει. Θα εισηγείται προς το Διευθυντή και το Διοικητικό Συμβούλιο για την κατανομή της ευθύνης υλοποίησης των έργων του προγράμματος, ανάλογα με τη σημασία και την ιδιαιτερότητά τους, καθώς και για την επιλογή μελετητών και εργολάβων με πλήρη συμμόρφωση προς τα ειδικά προσόντα που θα πρέπει απαραίτητα να διαθέτουν οι ανάδοχοι. Και, τέλος, θα έχει την ευθύνη για την παρακολούθηση της εκτέλεσης των έργων και τη σωστή άσκηση των καθηκόντων της επίβλεψης από την αρμόδια υπηρεσία του ΚεΔΑΚ.

β. Ποιοτική αναβάθμιση των υπηρεσιών του ΚεΔΑΚ με τον διορισμό στη θέση του διευθυντού του κατάλληλου προσώπου (προερχόμενου ίσως από την ιεραρχία του ΥΠΠΟ) με την ίδια, όπως και παραπάνω, κοινή απόφαση υπουργών, καθώς επίσης και με τη θεσμική κατοχύρωση ότι οι προϊστάμενοι τμημάτων του ΚεΔΑΚ θα διαθέτουν υποχρεωτικά τους αναγκαίους τίτλους σπουδών και εμπειρίας σχετικά με τη μελέτη και προστασία των μνημείων.

γ. Εξασφάλιση ότι, μέσω του οργάνου που αναφέρεται στα προηγούμενα, ένας αριθμός έργων με ιδιαίτερες απαιτήσεις θα ανατίθεται στη 10η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, σύμφωνα και με τις σχετικές διατάξεις του ιδρυτικού νόμου του ΚεΔΑΚ, προκειμένου αυτά να αποτελέσουν πρότυπα και για το έργο των ιδιωτών μελετητών και κατασκευαστών.

Ιανουάριος 1997

Α. Ν. Συμεών
Πρόεδρος του Συμβουλίου
Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ
Τριπόδων 28 Αθήνα 105 58 Τηλ. 32 25 245, 32 26 693 Fax: 3225240

1.3.96

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΥΠΟΥΡΓΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΓΙΑ ΤΟ "ΣΠΙΤΙ ΤΟΥ ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗ" ΣΤΟ ΑΡΓΟΣ

Η Ελληνική Εταιρεία έχει επανειλημμένα ενδιαφερθεί για την αναστήλωση του σπιτιού αυτού, που βρίσκεται σε μία από τις πιο ιστορικές συνοικίες του Αργους (πίσω από την εκκλησία του Αγ. Ιωάννη, πενήντα μέτρα από την Πλατεία της Α' Εθνοσυνελεύσεως και σε μικρή απόσταση από το "Τσώκρειο", όλα κηρυγμένα διατηρητέα μνημεία από το ΥΠΠΟ).

Το σπίτι χαρακτηρίσθηκε διατηρητέο μαζί με άλλα 47 κτίρια του Αργους, με Προεδρικό Διάταγμα του Αντώνη Τρίτση (1982). Ο ιδιοκτήτης προσέφυγε στο ΣτΕ, το οποίο το 1984 απέρριψε την προσφυγή του και επιβεβαίωσε την κήρυξη, με απόφασή του που αποτέλεσε σταθμό στην νομολογία για την προστασία ιστορικών κτιρίων.

Εκτοτε ο ιδιοκτήτης χρησιμοποίησε μέσα του παρασκήνιου για να εμποδίσει την αναστήλωση του κτιρίου, το οποίο παραμονές της συζήτησης της υπόθεσης στο ΣτΕ βρέθηκε με πριονισμένα τα υποστυλώματα του χαγιάτου, πράγμα που προκάλεσε την κατάρρευση της στέγης του.

Παρά ποικίλες πιέσεις, το ΥΠΕΧΩΔΕ συνέταξε πλήρη αναστηλωτική μελέτη, προκήρυξε Δημοπρασία για το έργο, έγινε κατακύρωσή της από το καλακάρι του 1993 και έκτοτε χρησιμοποιήθηκε διαδικασία του ΥΠΠΟ για να εμποδιστεί το έργο (πράγμα που συνεχίζεται μέχρι σήμερα). Συγκεκριμένα, με μεγάλες καθυστερήσεις το θέμα παραπέμφθηκε, ως μή όφειλε, στο ΚΑΣ, το οποίο με απόφασή του των αρχών του 1994 θεώρησε ότι τελικά παρέλκει να ασχοληθεί με αυτό, αφού το κτίριο έχει χαρακτηριστεί από το ΥΠΕΧΩΔΕ. Η απόφαση αυτή δεν στάλθηκε ποτέ στο ΥΠΕΧΩΔΕ, αλλά μετά παρέλευση πολλών μηνών ο Υφυπουργός κ. Σηφουνάκης, ανέπεμψε το θέμα στο ΚΑΣ, για τον λόγο ότι στην προηγούμενη συνεδρία του δεν είχε παραστεί ο ιδιοκτήτης. Όμως τούτο αντίκειται στην πάγια νομολογία του ΣτΕ, το οποίο επανειλημμένα έχει αποφασίσει ότι ακόμα και η παράλειψη ειδοποίησης του ιδιοκτήτη για να παραστεί στο ΚΑΣ δεν αποτελεί λόγο ακυρώσεως ή παρατυπία της Διοίκησης.

Κατά συνέπειαν όλων αυτών, ζητούμε να τεθεί τέρμα στην αδικαιολόγητη εμπλοκή που έχει προκληθεί από το ΥΠΠΟ, και να σταλεί ή ήδη ειλημμένη απόφαση του ΚΑΣ, με υπογραφή του Υπουργού, στο ΥΠΕΧΩΔΕ, ώστε να γίνει αναστήλωση του σπιτιού, μάλιστα με το γεγονός συμπλήρωσης 200 ετών το 1997, από την γέννηση του Μακρυγιάννη, που θα προκαλέσει εκδηλώσεις στην Ελλάδα και στο εξωτερικό.

Καθ. Μ. Σκούλλος
Πρόεδρος της Ε.Ε.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΥΠΟΥΡΓΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Ο ΠΥΡΓΟΣ CHURCH ΚΑΙ ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΑΪΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Σχέδιο επιστολής προς τον Υπουργό Πολιτισμού

Πολλοί κάτοικοι της Πλάκας προσφεύχουν στην Ελληνική Εταιρεία ζητώντας τη βοήθεια της για να παραμείνει η Πλάκα, όσο είναι δυνατό, στους κατοίκους της. Από τα σπίτια που το ΥΠΠΟ έχει κατα καιρούς απαλλοτριώσει ~~πολλά~~ δόθηκαν για να στεχάσουν υπηρεσίες, ιδρύματα, γραφεία και άλλα παραμένουν σε κακή κατάσταση αναξιοποίητα. Φυσική συνέπεια είναι να μένουν τη νύκτα πολλές χειτονιές σκοτεινές, πράγμα που προκαλεί ανασφάλεια στους κατοίκους, αλλά και στους περαστικούς.

Τώρα πληροφορηθήκατε

~~Απευθυνόμαστε σήμερα σε σας γιατί πληροφορηθήκαμε ότι στο τετράγωνο που περιβάλλεται από τις οδούς Βουσακίου, Αδριανού, Αρεως και Κλάδου θα εγκατασταθεί το Μουσείο Λαϊκής Τέχνης. Έτσι θα χαθεί η ευκαιρία να κατοικηθούν τα σπίτια αυτού του οικοδομικού τετραγώνου, τα οποία θα μπορούσαν να επισκευασθούν, εάν επιστρέφονταν στους κατοίκους τους.~~

Η Ελληνική Εταιρεία

~~κατανοεί~~ πόσο αναγκαίο είναι να εγκατασταθεί το Μουσείο Λαϊκής Τέχνης σε περιβάλλον που του αρμόζει. ~~Επιτρέψτε μας να~~ αντιπροτείνουμε ~~είναι~~ μια άλλη λύση για τη μεταστέχηση του Μουσείου: Στη συμβολή των οδών Επιχάρμου ~~και~~ Εσχλείου και Χίμ ~~σχηματίζεται~~ μια από τις ελάχιστες οικίες της Τουρκοκρατίας, γνωστή ως Πύργος του Church ή οικία Finlay. Διαθέτει μεγάλη αυλή μέσα στην οποία υπάρχουν προσκτίσματα και ναύδριο. Η απαλλοτρίωση του ακινήτου για τη διάσωσή του είναι ανάγκη να γίνει το συντομότερο.

Γι' αυτό και

Πιστεύουμε ότι ο "Πύργος" με το οικόπεδό του μπορούν να προσφέρουν τους κατάλληλους χώρους για την εγκατάσταση του Μουσείου και με τη λύση αυτή να σωθεί ένα ιστορικό μνημείο, (δείγμα σπάνιας αρχιτεκτονικής του 18ου αιώνα στην Αθήνα).

• Πύργος : διώροφος με εσωτερικό εσωτερικό γκαρί : μοναδικό κείμενο με ελπίες και Αθήνα και ανδραγαθία (μέτα 18ου αιώ.)

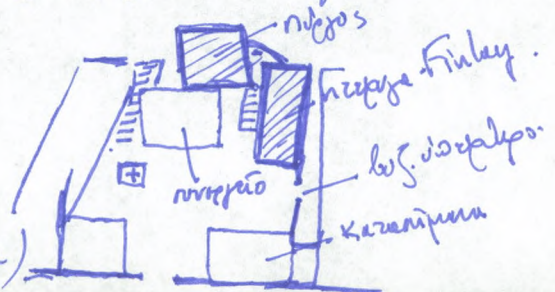
• + πτέρυγα (οικία Finlay) με μεταγενέστερα νεοκλασικά παλάτια από τον 19ο αιώνα.

• οικόπεδο τριών-πέντε οικοσυστημάτων (ήτοι του Αθηνάου)

• ιδιοί: Επιχάρμου, Σχολείου, Χίμ, και Αθηνάου.

• ναύδριο Τριμύνη Παύλου και οφθαλμολογία.

• συνολικό το όριο του ως Αθηνάου (μετα 18ου αιώνα)

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ
Τριπόδων 28 Αθήνα 105 58 Τηλ. 32 25 245, 32 26 693 Fax: 3225240

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΥΠΟΥΡΓΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
Ο ΠΥΡΓΟΣ CHURCH ΚΑΙ ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΑΪΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Πολλοί κάτοικοι της Πλάκας προσφεύγουν στην Ελληνική Εταιρεία ζητώντας τη βοήθειά της για να παραμείνει η Πλάκα, όσο είναι δυνατό, στους κατοίκους της. Από τα σπίτια που το ΥΠΠΟ έχει κατά καιρούς απαλλοτριώσει, πολλά δόθηκαν για να στεγάσουν υπηρεσίες, ιδρύματα, γραφεία και άλλα παραμένουν σε κακή κατάσταση αναξιοποίητα. Φυσική συνέπεια είναι να μένουν τη νύκτα πολλές γειτονιές σκοτεινές, πράγμα που προκαλεί ανασφάλεια στους κατοίκους, αλλά και στους περαστικούς.

Τώρα πληροφορούμαστε ότι στο τετράγωνο που περιβάλλεται από, τις οδούς Βρυσακίου, Αδριανού, Αρεως και Κλάδου, το Υπουργείο Πολιτισμού προτίθεται να εγκαταστήσει το Μουσείο Λαϊκής Τέχνης. Έτσι θα χαθεί η ευκαιρία να κατοικηθούν τα σπίτια αυτού του οικοδομικού τετραγώνου, τα οποία θα μπορούσαν να επισκευασθούν, εάν επιστρέφονταν στους κατόχους τους.

Η Ελληνική Εταιρεία κατανοεί πόσο αναγκαίο είναι να εγκατασταθεί το Μουσείο Λαϊκής Τέχνης σε περιβάλλον που του αρμόζει. Για αυτό και θα ήθελε να αντιπροτείνει μια άλλη λύση για τη μεταστέγαση του Μουσείου. Στη συμβολή των οδών Επιχάρμου, Σχολείου και Χίλλ, σώζεται μια από τις ελάχιστες οικίες της Τουρκοκρατίας, γνωστή ως Πύργος του Church ή οικία Finlay. Διαθέτει μεγάλη αυλή μέσα στην οποία υπάρχουν προσκτίσματα και ναύδριο. Η απαλλοτρίωση του ακινήτου για τη διάσωσή του είναι ανάγκη να γίνει το συντομότερο.

Πιστεύουμε ότι ο "Πύργος" με το οικόπεδό του μπορούν να προσφέρουν τους κατάλληλους χώρους για την εγκατάσταση του Μουσείου και με τη λύση αυτή να σωθεί ένα ιστορικό μνημείο, σπάνιο δείγμα αρχιτεκτονικής του 18ου αιώνα στην Αθήνα.

Καρυές

Αντιπροσωπείο Ι.Μ.Διονυσίου (18ος αι)

Πλήρης κατεδάφιση του κτιρίου και ανοικοδόμησή του με οπλισμένο και σκυρόδεμα σε εντελώς νέο και άσχετο σχέδιο.

Κελλί Ραβδούχου (10ος - 19ος αι)

Δραστικές επισκευές με χρήση σκυροδέματος.

Μονή Μεγίστης Λαύρας.

Κτίσματα ΝΔ γωνίας (Κριθαρόσπιτο, Ξυλουργείο κα) (17ος αι)

Επισκευή των κτιρίων για την μετατροπή τους σε ξενώνες.
Καταστροφή του συνόλου σχεδόν των στοιχείων της "επιδερμίδας" των κτιρίων (πατωμάτων, επιχρισμάτων, κουφωμάτων, κλπ).

"Κόρδα Αγίου Αθανασίου" (αρχές 16ου αι)

Επισκευή του κτιρίου προκειμένου να επαναχρησιμοποιηθεί ως πτέρυγα κελλιών.
Εκτεταμένη ανακατασκευή των ξυλοκατασκευών και πλήρης ανακατασκευή της όψεως και της "επιδερμίδας" του κτιρίου.

Παραπόρτι

Καταστροφή του παλαιού παραπορτιού και διαμόρφωση στη θέση του νέου, φαρδύτερου για να χωρά το αυτοκίνητο.

Μονή Βατοπεδίου.

Τράπεζα (1787)

Αφαίρεση μαρμάρινων τραπεζιών και επανατοποθέτησή τους σε νέες βάσεις και με νέα άσχετη διάταξη.

Ελαιοτριβείο

Επισκευή του κτιρίου για την εγκατάσταση νέου ελαιοτριβείου.
Πλήρης ανακατασκευή της στέγης, απομάκρυνση για φύλαξη όλου του παλαιού εξοπλισμού.

Μονή Ιβήρων.

Κτίριο μικρού Αρσανά. (18ος αι)

Επισκευή του κτιρίου προκειμένου να επαναχρησιμοποιηθεί ως εργατόσπιτο (;).
Πλήρης καταστροφή όλων των ξυλοκατασκευών και της "επιδερμίδας" του κτιρίου και ανακατασκευή τους με τροποποιήσεις.

Μονή Χελανδαρίου.

(Εργα παλαιότερα).

Μονή Διονυσίου.

Πύργος (1520).

Επισκευή για την ένταξη ξενώνα (;)
Καταστροφή στοιχείων εσωτερικού, ανακατασκευή κουφωμάτων και πλήρης ανακατασκευή των αρμολογημάτων.

Ανώτατη στάθμη Ν. Πτέρυγας (17ος αι).

Ανακατασκευή του ορόφου των κελιών για την διαμόρφωση σκευοφυλακίου.
Εκτεταμένη (αν όχι πλήρης) καταστροφή του φέροντος οργανισμού και πλήρης καταστροφή όλων των υπολοίπων στοιχείων του κτιρίου και ανακατασκευή του ορόφου με άσχετη μορφή.

Α. τμήμα Β. Πτέρυγας (16ος - 19ος αι).

Επισκευή του εσωτερικού χώρου με τοπικές διαρρυθμίσεις.
Καταστροφή των στοιχείων της επιδερμίδας του κτιρίου και κατασκευή νέου παρεκκλησίου με αυθαίρετη μορφή στη θέση και μετά από την καταστροφή των λειψάνων παλαιού.

Α. Πτέρυγα (1530).

Επισκευή δυτικής όψεως.
Ανακατασκευή της επιδερμίδας του κτιρίου (κουφώματα, επιχρίσματα). Κατασκευή νέας όψεως κρήνης με τυποποιημένα μάρμαρα και ψηφιδωτό.

Μονή Κουτλουμουσίου

Τράπεζα (18ος αι)

Επισκευή του κτιρίου προκειμένου να επαναχρησιμοποιηθεί .

Πλήρης καταστροφή όλων των ξυλοκατασκευών και της "επιδερμίδας" του κτιρίου και ανακατασκευή τους και αναμόρφωση αυθεντικών ανοιγμάτων.

Β. τμήμα Δ. Πτέρυγας Μαγειρείο (19ος αι)

Πλήρης καταστροφή των ξυλοκατασκευών και των στοιχείων της επιδερμίδας του κτιρίου και ανακατασκευή τους με νέο σχέδιο και υλικά, διάνοιξη νέας πύλης στο τείχος και άσχετης μορφολογίας προσθήκες ημιυπαιθρίων χώρων στο αντίστοιχο τμήμα της Δ. Πτέρυγας προς την αυλή.

Μονή Παντοκράτορος

Πύργος (14ος - 19ος αι)

Επισκευή του κτιρίου προκειμένου να επαναχρησιμοποιηθεί ως βιβλιοθήκη.
Πλήρης καταστροφή όλων των ξυλοκατασκευών και της "επιδερμίδας" του κτιρίου και ανακατασκευή τους.

Β. Πτέρυγα

Επισκευή του κτιρίου προκειμένου να επαναχρησιμοποιηθεί ως πτέρυγα κελλιών.
Πλήρης καταστροφή όλων των ξυλοκατασκευών και της "επιδερμίδας" του κτιρίου και ανακατασκευή τους.

Μονή Ξηροποτάμου

Δ.Πτέρυγα (18ος αι)

Διάνοιξη παραπορτιού στο τείχος στη θέση κατεδαφισμένου πύργου αποχωρητηρίων και ανοικοδόμηση του πύργου με τυχαία μορφολογία.

Μονή Ζωγράφου

.....

Μονή Δοχειαρίου

Αρχονταρίκι (1793)

Επισκευή του κτιρίου προκειμένου να επαναχρησιμοποιηθεί .
Πλήρης καταστροφή όλων των ξυλοκατασκευών και της "επιδερμίδας" του κτιρίου και ανακατασκευή τους με "βελτιώσεις" στη διαρύθμιση.

Διόρωφος εξωνάρθηκας Καθολικού (16ος - 17ος αι)

Επισκευή του κτιρίου προκειμένου να επαναχρησιμοποιηθεί.
Πλήρης καταστροφή όλων των ξυλοκατασκευών και της "επιδερμίδας" του κτιρίου και ανακατασκευή τους.

Αρσανάς (16ος - 17ος αι)

Επισκευή του κτιρίου προκειμένου να επαναχρησιμοποιηθεί.
Πλήρης καταστροφή όλων των ξυλοκατασκευών και της "επιδερμίδας" του κτιρίου και ανακατασκευή τους.

Μονή Καρακάλλου

.....

Μονή Φιλοθέου

Τοπικές επεμβάσεις που οδήγησαν στην απώλεια του μεγαλύτερου ποσοστού των αυθεντικών μορφολογικών στοιχείων των κτιρίων.

Μονή Σίμωνος Πέτρας

Υδραγωγείο (14ος - 17ος αι)

Πλήρης και άκριτη ανακατασκευή των αρμολογημάτων.

Μονή Αγίου Παύλου

Κοιμητηριακός ναός Αγ. Δημητρίου (16ος αι)

Καταστροφή των λειψάνων και ανακατασκευή του ημιερειπωμένου ναΐσκου.

Μονή Σταυρονικήτα

Δ. Πτέρυγα (17ος αι)

Επισκευή του κτιρίου προκειμένου να επαναχρησιμοποιηθεί ως πτέρυγα κελλιών.
Πλήρης καταστροφή όλων των ξυλοκατασκευών και της "επιδερμίδας" του κτιρίου και ανακατασκευή τους με οπλισμένο σκυρόδεμα με νέα διαρύθμιση και προσθήκη ορόφου.

Βορδοναρείο - Εργατόσπιτο (προ το 1744)

Πλήρης κατεδάφισή του προκειμένου να ανακατασκευασθεί "ίδιο".

Μονή Ξενοφώντος

A. Πτέρυγα (τουλάχιστον 17ος αι)

Επισκευή του κτιρίου προκειμένου να επαναχρησιμοποιηθεί ως πτέρυγα κελλιών.
Πλήρης καταστροφή όλων των ξυλοκατασκευών και της "επιδερμίδας" του κτιρίου και ανακατασκευή τους με αλλαγές στα ανοίγματα.

N. Πτέρυγα (11ος - 190ς αι)

Επισκευή του κτιρίου προκειμένου να επαναχρησιμοποιηθεί ως πτέρυγα κελλιών.
Πλήρης καταστροφή όλων των ξυλοκατασκευών και της "επιδερμίδας" του κτιρίου και ανακατασκευή τους με χρήση οπλισμένου σκυροδέματος.

N. Πτέρυγα νέου περιβόλου (1802)

Επισκευή με τοπικές αλλοιώσεις και καταστροφή των στοιχείων επιδερμίδας του κτιρίου.

Μονή Γρηγορίου

Τράπεζα

Ανακατασκευή της Τράπεζας.
Κατεδάφιση του παλαιότερου κτιρίου του 1955 και οικοδόμηση νέου με νέα υλικά και μορφή παντελώς άσχετη με το πρό του 1955 κτίριο. Εκτεταμένες επεμβάσεις στη ΝΔ. γωνία του κτιριακού συγκροτήματος για την επέκταση της Τράπεζας στην περιοχή αυτή.

Εργατόσπιτο

Επισκευή του κτιρίου προκειμένου να επαναχρησιμοποιηθεί ως εργατόσπιτο.
Πλήρης καταστροφή όλων των ξυλοκατασκευών και της "επιδερμίδας" του κτιρίου και ανακατασκευή τους.

Μονή Εσφιγμένου

.....

Μονή Αγίου Παντελεήμονος Ρωσικού

.....

Μονή Κωνσταμονίτου

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΙΣ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΣΤΟ ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ

ΤΕΕ / Τμήμα Κεντρικής Μακεδονίας,
Κατάλογος Εκθεσης Μελετών Εφαρμογών για τη Διατήρηση της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς,
Θεσσαλονίκη 1994, σποράδην

Μνημείο και Περιβάλλον, 3, Ιούνιος 1995, σποράδην

Πλούταρχος Θεοχαρίδης,
"Η Αρχιτεκτονική κληρονομιά του Αγίου Ορους : Το πρόβλημα των σημερινών εμβάσεων και η απώλεια της ιστορικής φυσιογνωμίας του τόπου", Διάλεξη στο Παράρτημα Θεσσαλονίκης της Ελληνικής Εταιρείας, 18 Φεβρουαρίου 1994.

Πλούταρχος Θεοχαρίδης,
"Αρχαιολογική Τεκμηρίωση των τοπικών στερεωτικών επεμβάσεων σε κτιριακά συγκροτήματα με άγνωστη οικοδομική ιστορία. Η επέμβαση στο μαγειρείο της μονής Δοχειαρίου στο Άγιον Όρος.", Συντήρηση και αναβίωση παραδοσιακών κτιρίων και συνόλων, Θεσσαλονίκη 1983, 183-189

Πλούταρχος Θεοχαρίδης,
"Η αρχιτεκτονική κληρονομιά του Αγίου Ορους", Ο Παρατηρητής, 18-19, Μάρτιος 1991, 25-33

Πλούταρχος Θεοχαρίδης,
"Οι Πτέρυγες κατοικίας στα Αγιορείτικα Μοναστήρια (1500-1900)", Άγιον Όρος, Ελληνική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική, τ. 8, Αθήνα 1991, 270 [αναφορές]

Πλούταρχος Θεοχαρίδης,
"Παρατηρήσεις σε παλιές οικοδομικές φάσεις της μεγίστης Λαύρας (10ος-16ος αι). Το Ηγουμενείο - Σκευοφυλάκειο και η "Κόρδα του Αγίου Αθανασίου". 13ο Συμπόσιο Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής Αρχαιολογίας και Τέχνης, Πρόγραμμα και Περιλήψεις ανακοινώσεων, Αθήνα 1993, 10-11 [αναφορές]

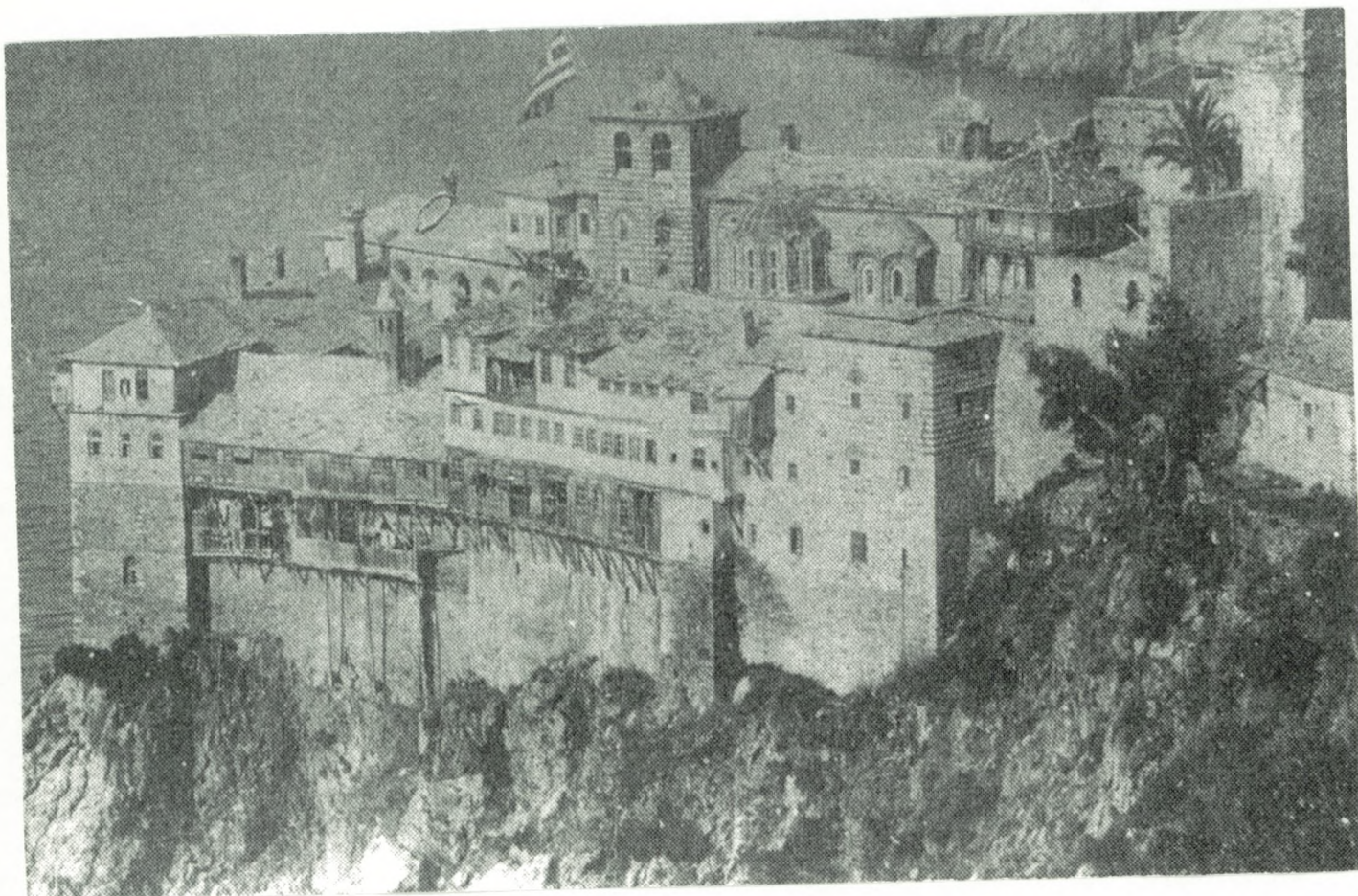
Πλούταρχος Θεοχαρίδης,
"Προστασία και αναστήλωση των μοναστηριακών κτιριακών συγκροτημάτων στη Μακεδονία", Συνέδριο "Οι τάσεις του ορθοδόξου μοναχισμού. 9ος - 20ος αι", Θεσσαλονίκη, Ιερά Μονή Βλατάδων, 28 Σεπτεμβρίου - 2 Οκτωβρίου 1994. (Πρακτικά υπό έκδοσιν).

Μιλτιάδης Πολυβίου,
"Έργα στο Άγιον Όρος", Πρωτάτο, 54, Ιούλιος - Αύγουστος 1995, 560-562

Δ. Τσιαπραλής,
"Διατήρηση και προσέγγιση του ιστορικού και φυσικού χώρου του Αγίου Ορους", Συντήρηση και αναβίωση παραδοσιακών κτιρίων και συνόλων, Θεσσαλονίκη 1983, 229-244

Αρχιμανδρίτης Τύχων,
"Η Ιερά Μονή Σταυρονικήτα δεν αποτελεί κακό παράδειγμα αρχιτεκτονικής επέμβασης", Μακεδονία, 22 Οκτωβρίου 1994, 8

Νικόλαος Χαρκιολάκης,
"Προϋποθέσεις για την εκτέλεση έργων στερεώσεως και συντηρήσεως των Ιερών Μονών του Αγίου Ορους", Πρωτάτο, 50, Νοέμβριος - Δεκέμβριος 1994, 403-410

Πρό του 1950

Πριν από τις πρόσφατες επεμβάσεις

Μετά από τις πρόσφατες επεμβάσεις

Πρόπλασμα επεκτάσεως

Πρίν από τις επεμβάσεις

Κατά τη διάρκεια των επεμβάσεων

Κατά τη διάρκεια των επεμβάσεων

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΤΩΝ ΦΙΛΩΝ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ
ΦΥΣΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ

ΣΟΛΩΝΟΣ 104 - 106 80 ΑΘΗΝΑ

ΤΗΛ. 3639439, 3646451, 3629424 FAX 3633413

E-mail: aapost@atlas.uoa.gr

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΣΤΕΓΑΣΗ
ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΦΥΣΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ

Το Πανεπιστήμιο Αθηνών ίδρυσε Μουσείο Φυσικών Επιστημών και Τεχνολογίας που στεγάζεται στο Παλαιό Χημείο.

Το Μουσείο διαθέτει μεγάλο αριθμό σπανίων (έως και μοναδικών) παλαιών και ιστορικών οργάνων Φυσικής και Χημείας.

Το Χημείο είναι το λίκνο των Θετικών Επιστημών στην Ελλάδα, κτίριο που θεμελιώθηκε το 1877 και κτίστηκε με σχέδιο του Τσίλλερ.

Το Παλαιό Χημείο χαρακτηρίστηκε από το ΥΠ.ΠΟ (ΦΕΚ 631/30/1996) Ιστορικό Διατηρητέο Μνημείο, τόσο αρχιτεκτονικά όσο και για τις Θετικές Επιστήμες και για Εθνικούς και Δημοκρατικούς αγώνες.

Το ΥΠ.ΠΟ με το αρμόδιο συμβούλιο να προβεί στον χαρακτηρισμό των εγκαταστάσεων, του εξοπλισμού και του μουσειακού υλικού του Παλαιού Χημείου ως διατηρητέων, με σκοπό τη διάσωσή τους στη θέση τους, ως υποδομή του Μουσείου Φυσικών Επιστημών και Τεχνολογίας που στεγάζεται στο κτίριο αυτό.

Το ΥΠ.ΠΟ να υποστηρίξει με κάθε τρόπο την ολοκλήρωση του Μουσείου στο Παλαιό Χημείο.

Μετά από τις επεμβάσεις

Μετά από τις επεμβάσεις

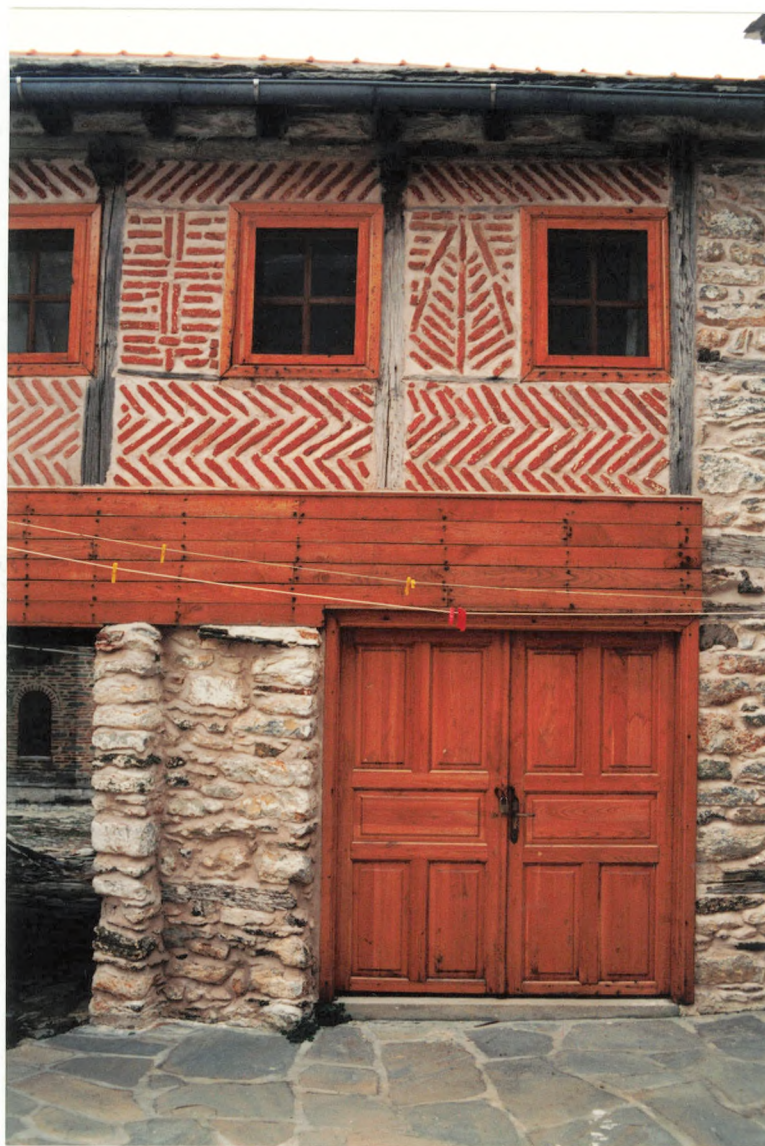
Μετά από τις επεμβάσεις

Πρίν από τις επεμβάσεις

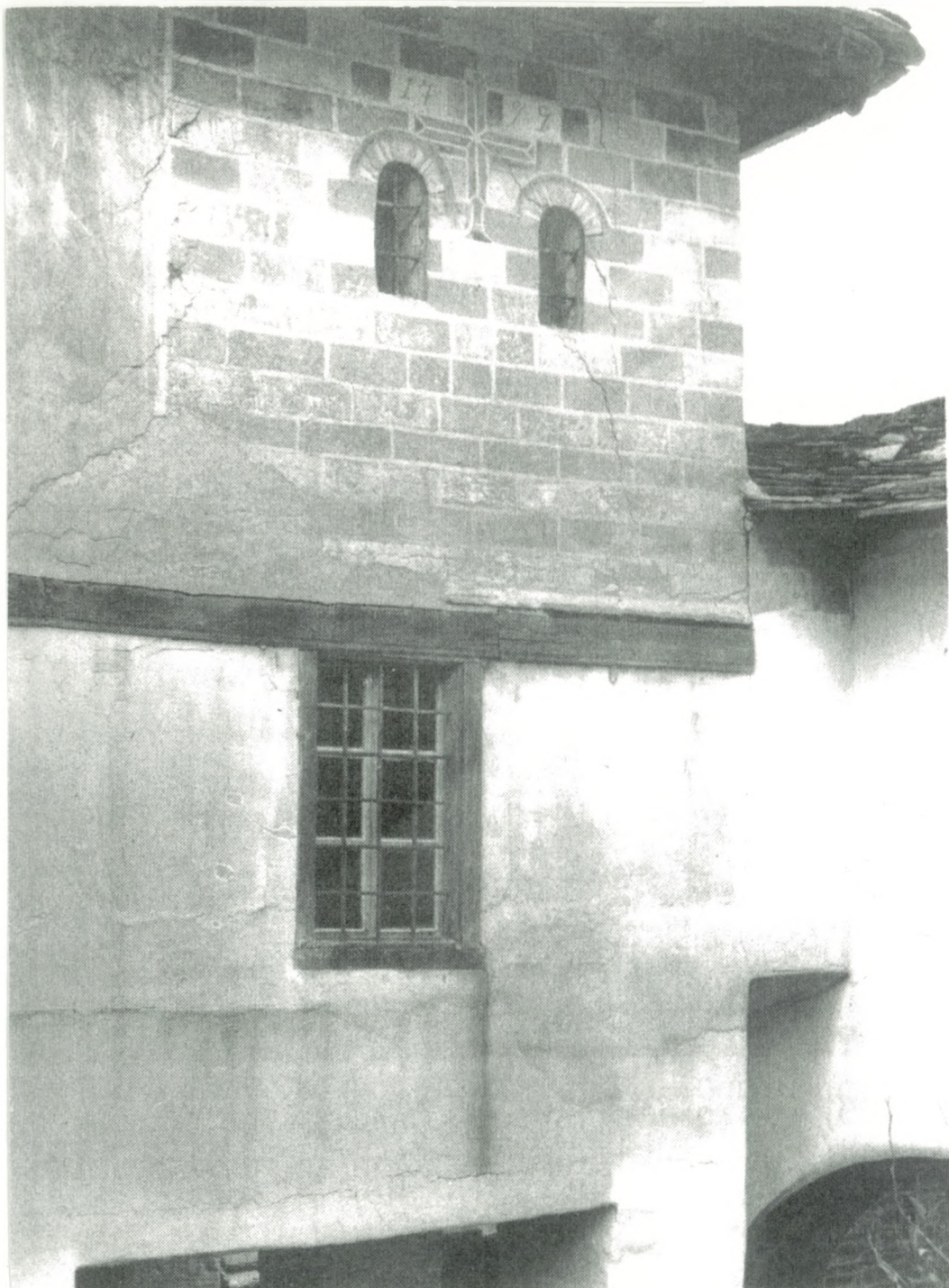

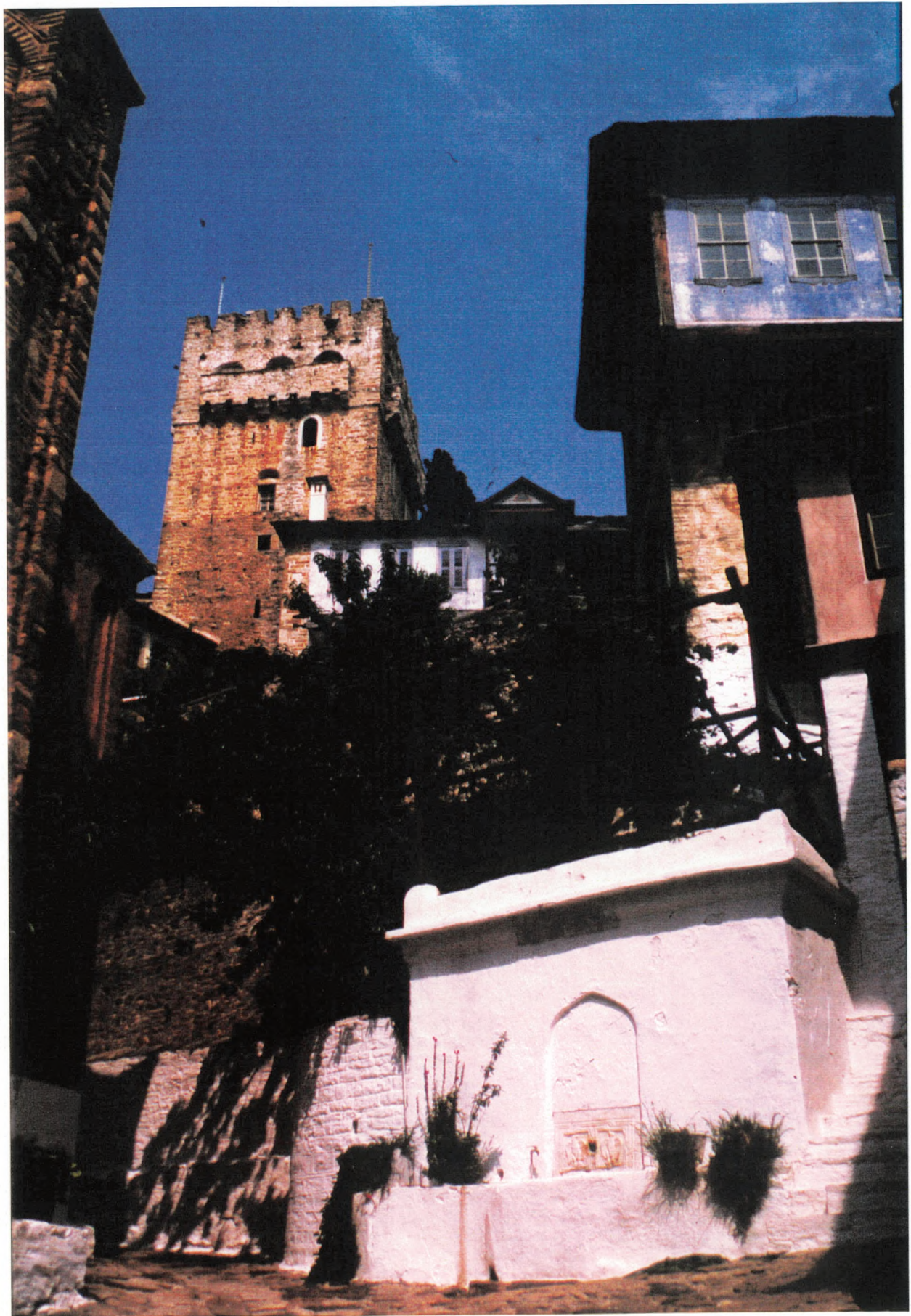
Μετά από τις επεμβάσεις

Πρίν από τις επεμβάσεις

Κατά τη διάρκεια των επεμβάσεων

Μετά από τις επεμβάσεις

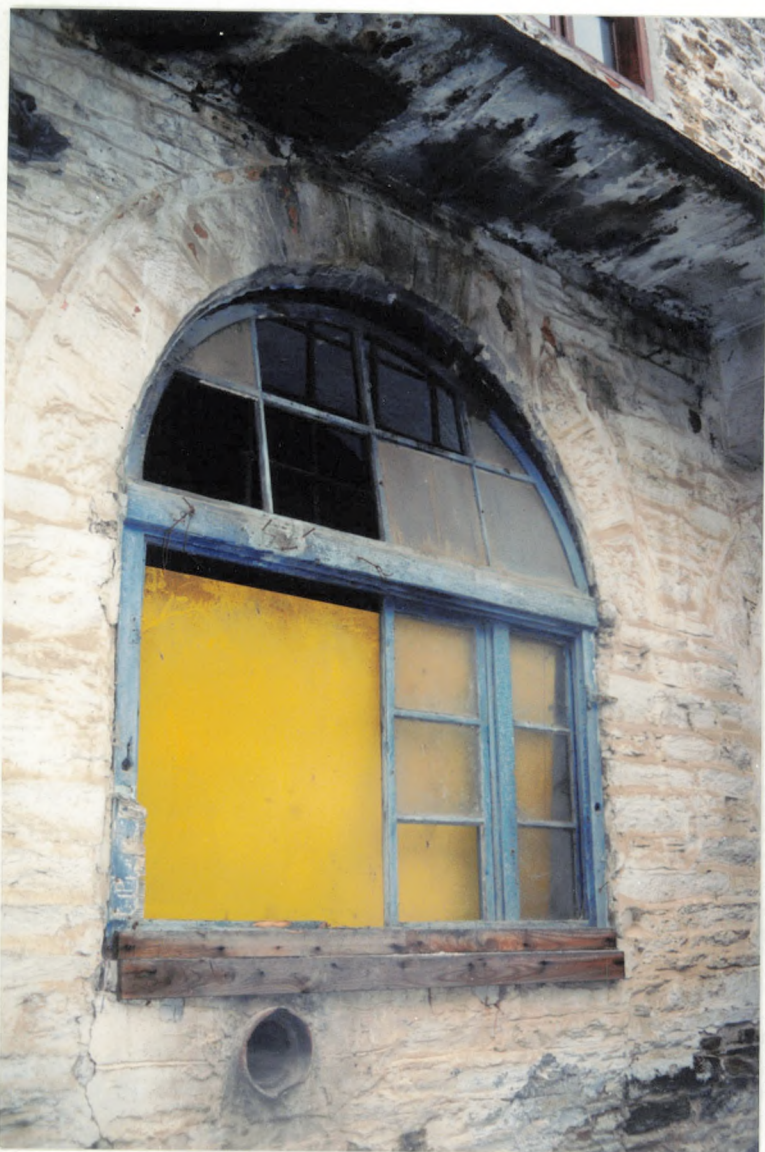
Πρίν από τις επεμβάσεις

Κατά τη διάρκεια των επεμβάσεων

Μετά από τις επεμβάσεις

Πρίν από τις επεμβάσεις

Μετά από τις επεμβάσεις